

Narodowości w miastach dawnej Polski.

(Dokończenie).

W gorszych warunkach znaleźli się Polacy na wschodzie, gdzie obok Niemców, twórców municypalnej organizacji tamtejszych miast, liczną masą mieszkali Rusini, w niektórych zaś miastach, jak Lwowie, także Ormianie. Tutaj dopomogła do zwycięstwa polskiego żywiołu kwestja religijna. Rusini i Ormianie byli schyzmatykami, Polacy tworzyli nację katolicką i przeto z nimi łączyli się mieszczenie katolicy różnych narodowości, a zatem Niemcy, Włosi i inni. Bujna cywilizacja polska odniosła tu prawdziwy triumf. Jak nigdzie indziej lgną do niej Niemcy lwowscy, w wieku XVI polszczą się tak szybko i tak całkowicie, że z końcem tego wieku już potomek niemieckiego rodu Jan Alembek jako o czemś dawnem wspomina o *antiqua Germanorum virtus*, a Bartłomiej Zimorowicz, wynosząc zasługi niemieckie dla Lwowa, mówi o nich jakby o legendarnej przeszłości. Pełna temperamentu kultura polska, zasilona niemiecką pracowitością i rozwagą, wywierała wpływ i przyciągała do siebie nawet wielu Ormian i Rusinów, wchłaniała w siebie Greków, Szkótów i Włochów i wytworzyła tę specyficznie bujną i zamaszystą rasę lwowską, którą Zimorowicz charakteryzuje jako *praepollentis sanguinis ubertas*.

Nie wynika z tego zresztą, aby za czasów Zimorowicza znikły we Lwowie inne narodowości, aby w ich miejsce wytworzyła się tylko jedna nacja polska. Owszem, jak dawniej, tak i wówczas istniały w mieście trzy nacje, mające prawo zajmować się sprawami miejskimi, to jest nacja katolicka, nacja ormiańska i nacja ruska. Nacja katolicka składała się ze wszystkich łacinników bez względu na przynależność narodową, w wieku XVII była ona zarazem nacją prawie wyłącznie polską, bo wszyscy wyznawcy obrządku łacińskiego bardzo szybko się polonizowali. Nacja or-

miańska pod względem wyznaniowym od roku 1630 uznawała wprowadzić papieża rzymskiego za głowę swego kościoła, ale należała do odrębnego ormiańskiego obrządku i przeto Ormianie, jakkolwiek pod względem narodowym przeważnie już spolonizowani, posiadali dalej swą odrębną gminę i tworzyli własną nację, dążącą podobnie, jak schizmatycka jeszcze nacja ruska, do rozszerzenia swych praw i przywilejów w stosunku do nacji katolickiej.

Ani Rusini bowiem ni Ormianie nie uzyskiwali pełnego prawa miejskiego, nie mieli więc tych przywilejów, które przysługiwały tylko katolikom. Zarówno Ormianie jak i Rusini byli więc mieszczanami niejako drugiego rzędu, bez praw politycznych i o ograniczonym prawie prywatnem. Rusinów możnaby nazwać mieszczanami na prawie ruskim, Ormian na prawie ormiańskim, przyczem pierwsi jednak pod względem administracyjnym i jurysdykcyjnym bezwzględnie podlegali władzom katolickim, drudzy zaś tylko w drobnych sprawach sądzeni byli przez starszych swoich, chociaż pod przewodnictwem wójta miejskiego, zresztą we wszystkich innych podlegali sądownictwu ławy miejskiej z wójtem miejskim na czele, względnie samej rady. I jedni i drudzy tworzyli t. zw. nacje ze starszymi swymi na czele, którzy zarządzili nimi raczej pod względem religijnym. Starsi ormiańscy, ze względu na to, że w pewnych wypadkach posiadali jurysdykcję nad swoimi współwyznawcami nawet w sprawach świeckich, obowiązani byli rokrocznie składać przysięgę radzie miejskiej, natomiast o starszych nacji ruskiej, jako przełożonych bractw religijnych, nie mamy żadnej wiadomości, aby do jakiegokolwiek przysięgi byli obowiązani, nawet wtedy, kiedy brali udział w ogólnych zebraniach miejskich, zwanych sesjami stanów i narodów.

Rzecz naturalna bowiem, że tak Ormianie jak Rusini musieli dążyć do zdobycia dla siebie w mieście także praw politycznych, aby na nich, bez ich udziału, ciężarów nie nakładano. O Rusinach wiemy, że w walce z radą w latach 1576 i 1577 szli ręką w rękę z mieszczaństwem katolickim, a nawet, że dwaj kupcy ruscy w roku 1579 weszli do Quadragintawiratu i do śmierci swej w nim pozostali, później jednak instytucja ta stała się wyłącznie katolicką. Wiemy również, że w latach 1603 — 1607 w walce gminy miejskiej z magistratem brali udział także starsi ruscy i ormiańscy, uczestniczyli we wspólnych naradach. Czy jednak już wówczas istniała organizacja stanów i narodów, o tem nie mamy wiadomości. Zdaje się, że powstała ona właśnie w czasie tych walk, w każdym razie po powstaniu Quadragintawiratu, a przed 1622 rokiem, bo w tym czasie, kiedy rada przepisuje porządek, w jakim mają zabierać głos i wotować poszczególne stany i narody, za podstawę bierze czas powstania danej

instytucji. A zatem pierwsze miejsce mają zajmować ławnicy, drugie—starsi ormiańscy, trzecie i czwarte—kupcy i starsi cechowi, a ostatnie—starsi ruscy.

Ormianie niechętnie brali udział w tych sesjach; bardzo często nie zjawiają się na nich, lub odmawiają pod uchwałami swych podpisów. Dążeniem ich było wyodrębnić się od reszty miasta, zdobyć dla siebie jak największe przywileje ekonomiczne. Organizacja starszych ormiańskich zupełnie wzorowała się na radzie miejskiej; było ich początkowo 6, przed rokiem zaś 1563 samowolnie dodali nowych 6 „y onych wedle upodobania swego elekcją czynią”, a król Zygmunt August w roku 1563 tę liczbę 12 dożywotnich starszych zatwierdził, z tem, że naprzemian co roku 6 z nich będzie sprawowało urząd¹⁾. Ponieważ Ormianie byli najbogatszymi mieszkańcami, liczyła się z nimi rada i przeto powoli starsi ormiańscy do różnych komisji miejskich byli dopuszczani. Nie zadowalało ich to jednak, zwłaszcza od czasów unji z kościołem rzymskim (1630) i dążyli do zupełnego zrównania z radą pod względem przywilejów, a nawet tytułatury. Od roku 1679 do 1686 tytułują się starsi ormiańscy rajcami, ostatecznie po wieloletnim procesie zgodzili się na tytuł sędziów ormiańskich, zwłaszcza, że urzędujący sędziowie, podobnie jak rajcy miejscy, mieli być wolnymi od podatków²⁾. Powoli, w miarę polonizacji poczęła się zatracać różnica między Ormianami a Polakami.

Z Rusinami daleko mniej liczone się w mieście. Pomimo tego, że właściwie już na podstawie przywileju krakowskiego z roku 1433 powinni być równouprawnionymi, pomimo przywileju równouprawniającego ich z katolikami Zygmunta Augusta z roku 1572³⁾, wyraźnego postanowienia ugody hadziackiej, zatwierdzonej przez sejm warszawski w roku 1659⁴⁾, nietylko do urzędów miejskich nie dopuszczali ich katolicy, ale nawet do starszeństwa w cechach. Starsi ruscy mieli tylko prawo uczestniczenia w ogólnych zebraniach stanów i nacyj, w których zajmowali piąte czyli ostatnie miejsce. W roku 1692 rozpoczęli akcję, aby „*post nobiles et honoratos indices nationis armenae vota*” oddawać mogli, przeciwko czemu jednak zaprotestował regent gminy Szymon Ziajkiewicz w imieniu 40 mężów, starając się udowodnić, że we wszystkich konsensach „*omnes ordines primo sunt położone, a post ordines nationes...* więc, że *inter ordines za-*

1) Bischoff Ferdinand, Urkunden zur Geschichte der Armenier № 36.

2) Ibidem, № 65.

3) Akta grodzkie V, str. 69, Milkowicz; Monumenta confraternitatis stauro-pigianae Leopoliensis I, № 53—57.

4) Vol. Leg. IV, str. 639.

wiera się *ordo 40 virorum*, bo w mieście tym tylko *tres ordines sunt*, to jest: „*nobilis magistratus primus ordo, secundus ordo indicium civile cum nobilibus scabinis, tertius zaś ordo honorata communitas* albo *40 viri*“, przeto 40 mężom przed nacjami należy się miejsce. Argumentacja regenta gminy względnie jego pełnomocnika była bardzo słabą, skoro przed gminą zawsze wotowała nacja ormiańska, a zdarzało się także, że nawet nacja ruska oddawała głos przed 40 mężami; fałszywem również było dowodzenie, że „*dypłom nobilitatis*“, nadany przez Jana Kazimierza miastu, odnosił się tylko do *cives Romano-catholici*, którzy mieszczą się w trzech porządkach, bo przywilej szlachectwa dotyczył zarówno katolików jak Ormian i Rusinów. Mimo to, proces Rusini musieli przegrać ¹⁾ wobec nieulegającego wątpliwości brzmienia ordynacji z roku 1622, wyznaczającej pierwsze miejsce ławnikom, drugie starszym ormiańskim, trzecie kupcom, czwarte rzemieślnikom, a piąte Rusinom ²⁾.

Nie ulega wątpliwości, że Rusi lwowskiej w uzyskaniu równouprawnienia z katolikami stało na przeszkodzie jej oporne stanowisko względem Unji, bo władze państwowe i konstytucje sejmowe z ostatniej ćwierci XVII wieku unitów tylko popierały w osiągnięciu wszelkich praw „ludzi miejskiej kondycji, *vere unitos, ad obeunda munia et magistratus capaces esse*“ deklarowały ³⁾, ale chociaż nawet Rusini lwowscy ostatecznie w roku 1708 stali się unitami, przecież katolicy nie chcieli ich dopuścić do równych praw. Wówczas nacja ruska zażądała stworzenia dla siebie odrębnej jurysdykcji w mieście, ale i tę nowość uważały stany katolickie za szkodliwą i niebezpieczną, *nociva et periculosa* bo: *ubi multi curant, nullus curat*.

Od samego początku XVIII wieku toczył się spór. Rusini przed sądami asesorskimi w Warszawie przedstawiają przywileje równouprawniające ich z łacinnikami z roku 1572 i z lat następnych, popierają swoją sprawę przytoczeniem konstytucji z roku 1699 o unitach i profesji wiary unickiej z dnia 8 lutego 1701 roku, dokonanej w katedrze św. Jura przez biskupa Szumlańskiego ⁴⁾, rada zaś przedkłada *Informatio in causa cum Ruthenis* ⁵⁾. Walka toczy się z przerwami, bo ciągle definitywne załatwienie jej odraczają dekrety królewskie, aż w roku 1745 przybrała wreszcie dla Rusinów decydująco pomyślny obrót.

¹⁾ Consul. Leopoliens. 82, str. 908, 921, 924, 931, 945, 952, 955, 967, 971, 983, rok 1692.

²⁾ Arch. m. Lwowa, fasc. 169, 25/II—1622, № 11 (30).

³⁾ Vol. Leg. VI, str. 64 „Unia fidei graecae“.

⁴⁾ Arch. m. Lwowa, fasc. 219, № 21 (34), 20/XII—1714.

⁵⁾ Ibidem, № 18 (35).

Stany ogłosiły około tego czasu drukiem memoriał w sprawie ruskiej, pełen błędów i fałszów historycznych, a zarazem nieznajomości własnych przywilejów, w którym starały się udowodnić, jakie to zamieszanie powstałoby w administracji miasta, w sprawach religijnych nawet, gdyby Rusini zostali dopuszczeni do urzędów miejskich. Memoriał ten można uważać za dowód niezmiernie ciemnoty umysłowej, jaka zapanowała we Lwowie XVIII wieku. Zabrakło ludzi, którzyby potrafili rozumne memoriały, choćby w obronie sprawy niesłusznej, układać.

Niedołężny, złośliwy i przepełniony fałszami memoriał musiał wyrzucić wrażenie zgoła odmienne, aniżeli sobie życzyli jego autorzy. W roku 1745, po zbadaniu przedmiotu sporu przez komisję, wydał król dekret, nakazujący wprowadzenie Rusinów do rady, urzędu ławniczego i Quadragintawiratu. W tym roku pierwszy Rusin został rajcą, trzech zasiadło w urzędzie ławniczym, a 7-iu w Quadragintawiracie. W ten sposób nacja ruska uzyskała wreszcie równouprawnienie z łacinnikami.

Rada sama kooptowała rajcę Rusina, sama wybrała trzech ławników na wakujące miejsca, zatwierdziła i zaprzysięgła siedmiu ruskich członków Quadragintawiratu, nie mogła się jednak pogodzić z faktem dokonany. Niemożliwem co prawda było wyrzucić z urzędów Rusinów, ale przynajmniej stara się innych już nie dopuścić, stawia trudności w przeprowadzeniu zupełnego równouprawnienia, rajcy ruskiemu Kociemu odmawia należnego mu z tytułu radziektwa folwarku. W akcji swej atoli już nie znalazła żadnych sprzymierzeńców, bo zarówno organizacja 40 mężów jak i ławnicy stanęli na stanowisku dekretu królewskiego i poparli Rusinów w walce z magistratem. Rada znowu spisuje memoriały *in causa ruthenorum* przedkłada je królowi i różnym możnym panom, ale Rusini mając po swojej stronie Quadragintawirat i ławników, mając poparcie w samej kancelarii królewskiej, śmiało i z godnością dążą do pełnego przeprowadzenia dekretu królewskiego. Spisują swoje dezyderaty w formie supliki, przysyłając je różnym sobie mniej lub więcej przychylnym możnym osobistościom. Były zaś one następującej treści:

1. „Supplikuie Ruś, ażeby *in quolibet ordine* to jest w magistracie, w ławie *et in Quadragintaviratu* Rusi *permedium* być mogło, tudzież, ażeby *ab aliis officiis* to jest *notariatus et syndicatus personae capaces* nie były *exclusae*.

2. Uprasza *supplici hoc libello*, ażeby *non eligantur*. Innymi słowy *Latini ad officia*, póki nie komplet Rusi *in omnibus ordinibus* nie stanęli, gdyż y teraz *capaces et boni possessionati* znajdują się y choćby *ad praesens aligna vacarent stalla* są *in promptu ad occupanda talia officia*.

3. Kiedy stanie komplet *in officiis* za łaskawą Pańską promocyą, aby Rusin po Rusinie mógł *succedere* y wakans taki odbierać, tudziesz, aby folwarki *indelate succedentibus* y nie zdezelowane oddawano, jako y Kociemu należący folwark po p. Złotorowiczu przez terażniejszą ordynację mógł być *indelate* oddany *cum omnibus attinentiis* suplikuie.

4. W dekrete następującym, żeby ta mogła być prekustodycyą *et sub paenis inhibito*, aby *mutuo* między sobą tak Ruś iako y panowie Polacy zachowywali się, żadnych scyssy, ankorów, nienawiści, osobiwie panowie radni tak *per se* iako *per subordinatas personas* nie czynili, ale *mutuo se prosequantur amore*.

5. Żeby podczas elekcyi mogła Ruś z między siebie podawać kandydatów *ad officia vacantia*, bo potym mogliby Imość *in ludibrium* całego miasta a osobiwie *contemptum* Rusi *incapaces eligere*, a Ruś, jako wiedzą swoje *subiecta*, tak *idonea ad haemunia* podawać będą. Tudziesz, ażeby na takie *officia utriusque vitus* bez żadnej korupcyi obierani byli.

7. „...żeby *ad legationes publicas* tak na sejmy iako y na sejmiki tudziesz w sprawach miasta całego *aequaliter* Rusin z Polakiem posyłani bywali. *Tandem consultationes publicas et privatas, lauda civitatis* iedni przez drugich nie miewali.

9. Jeżeli bydyż może, aby *ob documenta mutuae charitatis et unionis*, tak iako Ruś będzie obligata w każdych publicznych processyach rzymskich assistować, imci panowie Polacy w ruskich processyach *pariter assistere* mogli.

11. *Ex residentibus sex*, aby było trzech *ritus latini*, trzech *ritus graeci* y aby Rusin po Polaku a Polak po Rusinie odbierał prezydencją.

Suplika ruska liczyła 12 artykułów, z których niewyszczególnione tutaj bliżej art. 6, 10 i 12 odnosiły się do zachowywania się w czasie świąt obydwóch obrządków. Prosili więc Rusini, aby w czasie świąt łańskich, z wyjątkiem uroczystych, mogli mieć sklepy otwarte, skoro i żydzi je otwierają (6), żeby ani w święta łańskie ni ruskie nie odbywały się sądy (10), a gdyby się odbywały, żeby Rusini mogli usprawiedliwiać swą nieobecność swojemi świętami (12), kary zaś sądowe powinny w połowie być obracane na cele z obrządkiem łańskim i obrządkiem ruskim związane (8) ¹⁾.

Jeżeli już raz przyjętą została zasada równouprawnienia, przeto wymienione w suplice dezyderaty ruskie nie powinny napotkać na większe trudności z wyjątkiem artykułu piątego, w którym Rusini dla siebie domagali się takich praw, jakich nie posiadało mieszczaństwo łańskiego obrząd-

¹⁾ Arch. m. Lwowa, fasc. 219, № 46 (71).

ku, t. j. prawa przedstawiania radzie kandydatów na rajców. Ten punkt więc w suplice ruskiej, jako zupełnie coś nowego, nie mógł liczyć na powodzenie, natomiast wszystkie inne, pomimo oporu ze strony rady, powoli w dekretach królewskich znalazły uwzględnienie. Dnia 28 września 1746 r. wydał więc król August III dekret objaśniający, że w radzie, w ławie i Quadragintawiracie na przyszłość połowa członków ma być *ritus graeci uniti*, do której to połowy mieli Rusini dojść w sposób przez nich samych proponowany, to znaczy, że w przyszłych wakansach przede wszystkim oni powinni być brani w rachubę tak długo, póki swej liczby nie osiągną; polecił też król rajcy ruskiemu Kociemu wydać przynależny do jego *stallum folwark* ¹⁾. O inne punkty toczyła się walka aż do dekretu królewskiego z roku 1753, który, jako t. zw. dekret finalny kończył wszelkie spory i sprawy miejskie. W dekrete tym między innymi przyjęto zasadę, że prowizorami kościołów łacińskich mają być tylko Polacy, prowizorami cerkwi zaś sami Rusini; na sejmy walne powinno się wybierać posłów po połowie z jednego i drugiego obrządku ²⁾. Jakoż na elekcję ostatniego króla niepodległej Polski obok łacinnika doktora Tomasza Franckiego udaje się w charakterze pierwszego posła Rusin, który na akcie elekcyjnym w następujący sposób umieścił swoje nazwisko:

„Bazyli Komoniec Iłaszewicz, radca y poseł miasta stołecznego Rusi Lwowa, *praesens suffragium* imieniem miasta podług praw temusz miastu służących podpisuię” ³⁾.

Również w innych miastach Małopolski wschodniej widziało się podobną mozaikę narodowościową, przyczem pełne prawa mieszczan mieli początkowo tylko katolicy. Rusinom w Samborze jeszcze w wieku XVI nie wolno było zakupywać domów ani się rzemiosłami zajmować, zamieszkiwali oni odrębną dzielnicę ruską za wałami miejskimi. Dopiero, kiedy w roku 1691 biskup przemyski i samborski Innocenty Winnicki przeszedł na unję, otrzymali od króla Jana III przywilej, uprawniający ich do urzędów burmistrzowskich i radzieckich ⁴⁾. Drohobyccy Rusini wprawdzie już w roku 1530 zdołali się postarać u króla Zygmunta Starego o częściowe równouprawnienie z katolikami, bo starosta na 5 rajców miejskich miał dwóch mianować z pośród Rusinów, a na 7 ławników 3 miało być ruskiej narodowości, Polacy stawili jednak tak silny opór, że król widział się zmu-

¹⁾ Ibidem, № 33 (51).

²⁾ Arch. m. Lwowa, oddz. III A., ks. 228.

³⁾ Vol. Leg. VII „Porządek na Seymie Walnym Elekcyi”, str. 51.

⁴⁾ Budzynowski, Kronika miasta Sambora. Sambor 1891, str. 20, 36. Dodatek do Gaz. Lw. 1872, III, str. 189—190.

szonym przeprowadzić moderację przywileju w ten sposób, by Rusinom przysługiwało prawo tylko do jednego przedstawiciela w radzie i w urzędzie ławniczym ¹⁾.

W Stanisławowie, powstałym w drugiej połowie XVII wieku, Rusini wraz z Polakami stanowili jedną nację, polsko-ruską, obok odrębnej nacji ormiańskiej. Nacje te tworzyły jakby dwa odrębne miasta z osobnymi władzami na czele. Ormianie bowiem posiadali własną radę złożoną z 12 rajców, własnego wójta i własnych burmistrzów, zwanych marszałkami ²⁾. Z tego urządzenia jest widocznem, że Potocki, zakładając Stanisławów, wzorował się na organizacji Kamieńca Podolskiego, gdzie właśnie podobne stosunki widzimy: nacje ormiańska i polsko-ruska stanowiły odrębne gminy z osobnymi rynkami i z osobnymi władzami na czele.

Wogóle w miastach, należących do Korony, Rusini pod względem prawnym byli upośledzonymi i tylko powoli, krok za krokiem, uzyskiwali te prawa, które od samego początku przysługiwały łacinnikom. Inaczej rzecz się miała w miastach litewsko-ruskich. Tutaj bardzo wcześnie, bo już od XV wieku panowało rzeczywiste równouprawnienie schyzmatyków z katolikami. W Wilnie ³⁾, Połocku ⁴⁾, Witebsku, Nowogródku a zapewne i w innych miastach rada i wszystkie władze miejskie mają się składać po połowie z katolików i schyzmatyków. Nie wyszło to zaś na złe żywiołowi polskiemu, bo miasta litewsko-ruskie szybciej może aniżeli ruskie koronne uległy polonizacji.

Warszawa, spadkobierczyni od końca XVI wieku dawnego „serca Polski”, Krakowa, nie przechodziła tylu wzruszeń wywołanych tarciami różnych narodowości. Małeńkie to było miasto w porównaniu z Krakowem i Lwowem XIV—XVI wieku. Kiedy się rozczytujemy w jej księgach z tych czasów, zdaje się nam, że z Kleparzem pod Krakowem mamy do czynienia lub nawet Tarnowem. Nie ma tu ani wielkiego rozmachu handlowego, ani mozaiki narodowościowej, którą w innych miastach potrzeby handlu wytwarzały. Rodzimy mazowiecki charakter ludności przeważa, wśród której ruchliwszy element przedstawiają przybysze z różnych miast Małopolski, Wielkopolski, Śląska lub sąsiednich Prus. W XIV i XV wieku nie brak wprawdzie Niemców, ale toną oni wprost wśród rodzimej miejscowej lud-

¹⁾ Gątkiewicz, Archiwum miasta Drohobycza, № 23.

²⁾ Szarlowski Alojzy, Stanisławów, str. 33.

³⁾ Dubiński, Zbiór praw y przywilejów miastu Wilnowi nadanych. W Wilnie 1788, str. 2, r. 1432, str. 24, r. 1514, str. 54, r. 1536.

⁴⁾ Por. przywilej prawa magdeburskiego, nadany Połockowi przez W. Ks. Aleksandra w r. 1498. Russk. istoricz. Biblioteka XXVII kol. 705.

ności. A i ci Niemcy warszawscy przeważnie z pobliskich miast Torunia i Gdańska przybyli, lub jak jeden z największych kupców, Andrzej Edeling, z Krakowa.

W XVI wieku jest ich jeszcze mniej. Wzrastająca już w siłę i za-
możność Stara Warszawa ze względu na swoje położenie nad Wisłą na
drodze do Gdańska przyciąga do siebie licznych Małopolan szczególnie
z Krakowa, i teraz jednak ludność mazurska przedewszystkiem to miasto
zasila w nowych obywateli. Zaledwie kilku Niemców z dalszego zachodu
w pierwszym ćwierćwieczu XVI wieku przybyło do Starej Warszawy, wśród
nich zaś Baltazar Giza z Frankonji i Grzegorz Fucker z Norymbergi
(r. 1516), który wnet zdobył sobie w mieście tak wybitne stanowisko, że
chociaż Niemca, nie mówiącego po polsku urzędami miejskimi chciano
obarczyć, a gdy ze względu na obowiązujące przepisy trudno mu się było
od tego zaszczytu wymówić, na usilne prośby król go jako nieświadomego
polskiej mowy od przyjmowania godności miejskich uwalnia.

Zmieniły się stosunki od czasu, kiedy Warszawa stała się stolicą
Polski. Liczniej już wtedy napływają do coraz bardziej rozrastającego się
miasta cudzoziemcy zarówno Niemcy, jak Włosi, Szkoci, a później także
Francuzi i Grecy. Na 56 kupców, jakich w roku 1659 wylicza katalog
konfraternji kupieckiej więcej niż połowa posiada nazwiska obce, włoskie,
francuskie i niemieckie. Najwięcej jednak Francuzów przybywało dopiero
od końca XVII wieku i przez wiek następny, kilkadziesiąt najpoważniej-
szych rodzin warszawskich jak Chevalier, Riaucour, Gauthier, Dufour,
Rousseau, Latour etc. francuskie nazwiska nosiło, powinowacąc się z ro-
dzinami szlacheckimi i najmożniejszymi mieszczańskimi, podobnie jak
Włosi, których było prawie tyle co Francuzów, Francuzi zresztą i Włosi
a także więcej egzotyczni przybysze z Grecji, Persji lub Wołoszczyzny zaj-
mowali się kupiectwem, natomiast Niemcy, którzy w wieku XVIII masowo
napłynęli do Warszawy, nietylko na handlu robili majątek, ale również
przemysł ujęli w swe ręce. Pod koniec XVIII wieku handel warszawski
znajdował się przeważnie w rękach obcych, przynajmniej w roku 1788 na
180 firm kupieckich niewiele tylko należało do rzeczywistych Polaków.
W znacznej mierze byli to dyssydenci, którzy zresztą podobnie jak kato-
licy polonizowali się dosyć szybko, jak np. Tepperowie, Witthofowie, Rau-
tenstrauchy, Cabritty, Meysnery, Loberty, Dekerty, Frauguty etc., zajmując
pierwszorzędne stanowiska w mieście.

Rzemiosła tak dalece opanowali Niemcy, że w drugiej połowie XVIII
wieku przychodziło w cechach do walk narodowościowych z Polakami,
które spowodowały oddzielenie czeladzi niemieckiej od polskiej, obydwie
narodowości bawiły się i obradowały w odrębnych gospodach. Tak było

w cechu krawieckim i kowalskim, a nie lepiej i w innych. Czeladź kowalska narodowości niemieckiej nie chciała nawet rządzić się statutami krajowemi, żądała sprowadzenia zagranicznych, niemieckich, a gdy się cech temu sprzeciwił, sama sobie niemieckie przepisy na swoich schadzkach gospodnich uchwalala. Odnosiła się wrogo nie tylko do polskich towarzyszy, ale wogóle do państwa polskiego. Jak zaś wielu było Niemców w cechach warszawskich świadczy fakt, że gospoda szewcka nacji niemieckiej w roku 1786 liczyła 163 katolików i 57 dyssydentów, czyli razem 220 Niemców, a we wszystkich cechach czeladzi dyssydenckiej, a zatem obcej i przedewszystkiem niemieckiej, było 4.000, bo w tej liczbie w roku 1788 z powodów religijnych Warszawę opuścić zamierzała. Obok dyssydentów nie brakowało przecież także katolickich Niemców, jak na to skład ich gospody szewckiej wskazuje. Mimo to, miasto było w zupełności polkiem, i coraz bardziej zwracało uwagę na swój charakter narodowy polski. Właśnie w tym czasie prawie, bo w roku 1789, Stara Warszawa do prawu sądowego wprowadza język polski w miejsce dotychczasowego łacińskiego. Nowa Warszawa zaś uczyniła to już dużo wcześniej, w r. 1773.

Może nie w tym stopniu co w Warszawie, także i w innych miastach XVII i XVIII wieku nie brakowało obcych. Po Niemcach wszędzie najwięcej się spotyka Włochów, następnie Szkotów. Widzimy ich nawet w drobnych miastach jak w Borku, Krotoszynie i Ostrorogu w Wielkopolsce. W wieku XVI i XVII w wielkiej ilości w niektórych miastach wielkopolski przebywają Czesi, zwłaszcza w Lesznie, Rawiczu i Ostrorogu, w większych zaś miastach zawsze znajduje się pewna ilość Greków. Narodowości te jednak nie nadawały piętna narodowego żadnemu miastu.

Inaczej było z Niemcami. W wieku XVII i XVIII olbrzymią falą zalewają oni miasta wielkopolskie, zwłaszcza pograniczne, prywatne, może nawet w większej mierze aniżeli miało to miejsce w wiekach średnich.

Wojny szwedzkie w Niemczech, zamęt jaki z tego powodu tam powstał, były powodem, że do sąsiedniej, spokojnej zażywającej Polski, chłonili się uciskani protestanci. Korzystali z tego panowie wielkopolscy, starając się w swoich posiadłościach skupić jak największą ilość pracowitych emigrantów. Zakładają więc nowe miasta, zwłaszcza na pograniczu Śląska, które wnet zaludniają się przybyszami, zwabionymi obietnicami różnych wolności i dobrobytu. Panowie polscy, pragnąc przynęcić do swoich miast tak dawniejszych jak nowo powstałych, drukują i rozsyłają po Niemczech specjalne odezwy w języku niemieckim, w których w najponętniejszych barwach przedstawiają korzyści ekonomiczne, jakie czekają przybyszów, a przedewszystkiem przyrzekają im wolność religijną, swobodę odprawiania nabożeństw. Zwłaszcza po pokoju praskim w roku 1635, kiedy cesarz

był górą, całemi masami uciekają Niemcy protestanccy z Brandenburgii i ze Śląska do Wielkopolski. Werbunek osadników cieszył się wielkiem powodzeniem. Powstają nowe miasta, których przywileje powołują się na wzory Poznania, Krakowa i Lwowa.

Tak więc w roku 1621 Zygmunt Grudziński, wojewoda kielecki, zakłada miasto Swarzędz, później Grzymałowem zwane, którego pierwszymi mieszkańcami byli luteranie i żydzi z Poznania wypędzeni, Adam Wojciech Przyjemski w roku 1638 zakłada Rawicz, Bojanowski Nowe Bojanowo (1644), Schlichting Schlichtingowo, zaludniają się niemieckim przybysem Kobylin, Zduny, Pleszewo, Łobżenice, Jutroszyn etc., Bojanowscy, Przyjemscy, Sieniutowie, Schlichtingowie, a później Sułkowscy przedewszystkiem zasłużyli się w germanizowaniu ogromnych połaci Wielkopolski.

Płynęły fale za falami nawet po pokoju westfalskim, bo ciężka ręka cesarza i wówczas dawała się protestantom we znaki. Swobodę religijną i wolność zyskiwali w Polsce, wolnością religijną nęcił przecież Niemców tak gorliwy katolik jak Krzysztof Żegocki, starosta babimojski, a później biskup chełmski, który pragnął w ten sposób swoje starostwo zaludnić i dochody z królewskiej powiększyć ¹⁾.

Dopiero najazd szwedzki na Polskę powstrzymał ten pochód luteranizmu niemieckiego na ziemie polskie, aby potem po ukończeniu wojny na nowo marsz w kierunku wschodnim rozpocząć.

Tak więc w tym czasie, kiedy Poznań nietylko nowych Niemców protestanckiej wiary przyjmować nie chciał, ale i dawnych się pozbywał, kiedy za przykładem Poznania również Szrem oczyszczał się z dawnych niemieckich naleciałości, na pograniczu powstawały z inicjatywy panów wielkopolskich nowe środowiska niemieckie, wzmacniał się element obcy w dawnych miastach jak Leszno, Wschowa, Międzyrzecze. Oczyszczył się Poznań i Szrem z Niemców, ale kosztem wielkiego zubożenia, skoro najbogatsi i najpracowitsi mieszkańcy z nich wywędrowali. Do wielkiego rozkwitu wtedy dochodzą miasta zasilone nowym przybysem niemieckim: Wschowa, Leszno i inne. Niewątpliwie pod względem materialnym zyskiwał wiele kraj, bo w granicach jego powstawał potężny przemysł sukienny, który skutecznie rywalizował z obcym, zwłaszcza z angielskim. Skarży się też pod rokiem 1650 gdańszczanin Jan Körtner, że dawniej Anglicy przywozili do Gdańska

¹⁾ Erich Schmidt, *Geschichte des Deutschthums in Provinc Posen*, str. 355 n.; *Reklameblätter zur Heranziehung deutscher Kolonisten in XVII und XVIII Jahrs.* (*Zeitschr. f. Gesch. der Provinc Posen* XIII, str. 208 — 210), *Warschauer Reklameblätter, zur Heranziehung deutscher Kolonisten in XVII u. XVIII Jahrs.* (*Zeitschr. f. Gesch. der Prov. Posen* XIII, str. 53—55).

w ogromnej ilości sukno, na czym 3 miliony guldenów rocznie miasto zarabiało, obecnie wszystko się skończyło, bo teraz we Wschowie, Lesznie i innych miastach wyrabia się sukno nie tylko z każdym dniem lepsze ale i tańsze ¹⁾.

Żadna dzielnica polska nie miała tylu miasteczek, co Wielkopolska, a przecież jeszcze w wieku XVIII nowe się zakłada, właściciele ich osadzają w nich ludność niemiecką. Powstaje więc Trzcianka (1731), Zaniemyśl (1742), Rostarzewo nad Obrą i Żytowo (1752), Radolin (1759), Wyrzysko, Piaski (1775), Mieszków (1777), Nowy Most (1785). Nie miały one przeważnie warunków rozwoju, niektóre z nich z powrotem spaść musiały do rzędu wsi, ale chociaż nie były wielkimi, posiadały ludność niemiecką, którą właściciele jak dawniej w wieku XVII przesadnie w obietnice odezwaniami starali się do nich ściągnąć. Kiedy w roku 1750 hr. Leon Raczynski stał się właścicielem niedawno do godności miasta podniesionego Szamocyna, to wystosowuje do mieszkańców Niemiec długą odezwę, w której szczegółowo opowiada, jakie urządzenia w swym mieście dla wygody ludności zamierza wprowadzić, niema rzemiosł, któreby w Szamocynie nie mogły cieszyć się powodzeniem, myśli i o drukarzach i artystach wszelakiego rodzaju, nie mówiąc o kupcach, mających wprost świetne widoki handlowe, skoro ten Szamocyn leży w środku między takimi miastami jak Gdańsk, Wrocław, Berlin, Warszawa, Szczecin, Wiedeń, Wilno. Leży nad Notecią, wpadającą do Warty i przeto stąd łatwo można się dostać zarówno do Frankfurtu nad Odrą i Szczecina jak Berlina i Hamburga. Jednym słowem, kiedy się czyta ów manifest, ma się złudzenie, że powstaje wielkie miasto, które swymi urządzeniami przewyższy nie tylko wszystkie miasta polskie, ale nawet i obce. Rezultat jednak owego szumnego manifestu musiał być dość skromny, bo kiedy się w roku 1772 Szamocyn dostał Prusom, naliczono w nim ledwie 312 mieszkańców ²⁾.

Jedno jest pewnem, że działalność gospodarcza magnatów wielkopolskich w XVII i XVIII wieku zgermanizowała ogromne części kraju, dotąd w całości lub przynajmniej w części polskie, przyniosła ona polskości tej kolebki państwa polskiego daleko większą szkodę, aniżeli jakakolwiek dawniejsza kolonizacja. Nic też dziwnego, że kiedy w roku 1772 dostał się Prusom okręg nadnotecki, to lustracja miasta: Wieleń, Trzciankę, Radolin, Czarnków, Golląz, Szamocyn i Barczyn nazywa przeważnie niemieckimi, a w innych jak Margonin, Łobżenica, Wyrzysko, Nakło, Łabiszyn, Rynarze-

¹⁾ Erich Schmidt, *Geschichte des Deutschthums*, str. 375.

²⁾ Warschauer Adolph, *Reklameblätter zur Heranziehung deutscher Kolonisten* (Zeitschr. f. Gesch. der Prov. Posen XIII, str. 60—70).

wo i Solec znajduje znaczną mniejszość niemiecką. Również nieprawdopodobną wprost ilość Niemców wykazuje spis w innych miastach, dokonany po drugim rozbiórze Polski, jak Bojanowo (90%), Zduny, Schlichtyngowo, Rostarzewo, Rogoźno, Wschowa, Rawicz, Leszno, Szmigiel, Rydzyna, Ponic, Zaniemyśl, Swarzędz, Kargowo, Babimost, Nowy Tomyśl, Brojecz, Trzciel, Międzyrzecze, Międzychów, Sierakowo, Ostroróg, Witkowo. Zwłaszcza miasta pograniczne już wówczas dzięki robocie kolonizacyjnej panów wielkopolskich były zupełnie zgermanizowane ¹⁾.

Wiek XVIII zresztą ze względu na rządy saskie i gospodarcze interesy magnatów przyniósł wzmożenie się elementu niemieckiego i luteranckiego nie tylko w małych miasteczkach, ale także w samym Poznaniu. Chociaż dawne ograniczenia w przyjmowaniu do prawa miejskiego nie zostały usunięte, nie przestrzegano ich jednak. Po zburzeniu Leszna przez Moskali w roku 1707 otwiera Poznań bramy dla przybyłych leszczyńskich protestantów, a przez cały wiek XVIII (od 1700 — 1793) przyjmuje prawo miejskie poznańskie aż 950 Niemców na 742 Polaków. Stało się też, że w roku 1793 ilość protestanckich mieszczan wynosiła 2.033 na wogóle 9.000 chrześcijańskich mieszkańców ²⁾. Rządy zaś pruskie wszystko czyniły, aby germanizację kraju pogłębić. Krótco tylko pod panowaniem pruskim pozostawał Kalisz, a przecież przez ten czas zdołali Prusacy nadać mu barwę niemiecką. Kolonista niemiecki w Kaliszu Neugebauer w swej kronice obejmującej wiek XVIII i pierwszą połowę XIX opowiada, że w roku 1790 znajdowało się tam zaledwie 8 rodzin niemieckich, za krótkich zaś rządów pruskich napłynęło do Kalisza tak wielu luterskich Niemców, że — jak podnosi z dumą kronikarz, Kalisz „gegenwärtig fast mehr eine deutsche als polnische Stadt genannt zu werden verdient” ³⁾. Germanizacja więc miast wielkopolskich już w wieku XVII i XVIII była bardzo silną, a jednak z wyjątkiem pogranicza, zniemczonego najwięcej przez panów wielkopolskich, wszędzie pod wpływem otoczenia i stosunków ze wsią polską żywioł niemiecki w następnym wieku stale się zmniejszał, w przeważnej ilości miast powstała zwarta masa mieszczaństwa polskiego, która odrazu z chwilą usunięcia się niemieckich władz i urzędów nadała miastom wielkopolskim rodzimy narodowy charakter.

Niemniej i do Małopolski, zwłaszcza zaś do Krakowa poczęli, od czasów saskich począwszy, nową falą napływać Niemcy ze Śląska i Sak-

¹⁾ Erich Schmidt, Geschichte des Deutschthums, str. 419.

²⁾ Ibidem, str. 416.

³⁾ Zeitschr. f. Gesch. der Prov. Posen X, str. 322—323

sonji, a fala ta jeszcze bardziej wezbrała po dostaniu się kraju pod rządy Austrii. Do Krakowa i Lwowa obok kupców i rzemieślników napłynęli w wielkiej ilości urzędnicy niemieccy, nadając miastom pewien polor niemiecki. Polor ten jednak nie dał się nigdzie długo utrzymać, niemieccy przybysze jeszcze może łatwiej i szybciej aniżeli dawniej asymilowali się i polonizowali, dostarczając społeczeństwu wielu dzielnych jednostek. Asymilacja ta zaś jeszczeby szybciej postępowała, gdyby nie element, na którym się głównie niemczyzna w Małopolsce opierała—żydzi.

S k o r o w i d z

ustaw i rozporządzeń za czas od 14/IX — 8/X — 1925 roku.

Koleje Żelazne.

Rozp. Min. Kolei z dn. 9/IX — 25 r. wydane w porozumieniu z Ministrami: Skarbu, Przemysłu i Handlu oraz Rolnictwa i Dóbr Państwowych o zmianach w rozporządzeniu z dn. 15/VII — 24 r. o tymczasowym przewozie towarów, należących do osób prywatnych, na będących w budowie liniach normalnotorowych kolei państwowych Kutno—Płock i Zgierz—Kutno.

Dz. U. R. P. Nr. 93/25 poz. 662.

Ustawa z dn. 16 lipca 1924 r. w przedmiocie ustąpienia Arnoldowi Rosentielowi 286 m² gruntu kolejowego, położonego w województwie poznańskim przy szlaku kolejowym Poznań—Toruń.

Dz. U. R. P. Nr. 94/25 poz. 663.

Zarządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 24/VIII — 25 roku o wywłaszczeniu gruntów do budowy kolei elektrycznej Warszawa—Młociny—Łomianki.

Dz. U. R. P. Nr. 94/25 poz. 665.

Zarządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 24/VIII — 25 r. o wywłaszczeniu gruntów do budowy kolei elektrycznej użytku publicznego z Warszawy przez Grodzisk do Żyrardowa.

Dz. U. R. P. Nr. 94/25 poz. 666.

Zarządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 13/VIII — 25 roku o wywłaszczeniu przymusowem gruntów na rzecz Skarbu Państwa do budowy kolei Kalety—Herby—Wieluń—Podzamcze.

Dz. U. R. P. Nr. 95/25 poz. 672.

Zarządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 8/IX — 25 r. o czasowem przymusowem zajęciu gruntów na rzecz budowy nor-

malnotorowej bocznicz koleiowej od 6-go posterunku stacji Warszawa Główna Towarowa od wojskowego lotniska na Okęciu pod Warszawą.

Dz. U. R. P. Nr. 95/25 poz. 673.

Rozp. Min. Kolei z dn. 25/IX—25 r. wydane w porozumieniu z Ministrami: Skarbu, Przemysłu i Handlu oraz Rolnictwa i Dóbr Państwowych o zmianach i uzupełnieniach Taryfy towarowej polskich kolei normalnotorowych.

Dz. U. R. P. Nr. 100/25 poz. 708.

Rozp. Min. Kolei z dn. 29/IX—25 r. wydane w porozumieniu z Ministrami: Skarbu, Przemysłu i Handlu oraz Rolnictwa i Dóbr Państwowych, o przedłużeniu mocy obowiązującej rozporządzenia Min. Kolei z dn. 9/VI—1925 r. o ulgach taryfowych przy przejazdach powrotnych z uzdrowisk krajowych.

Dz. U. R. P. Nr. 101/25 poz. 718.

Oświecenie Publiczne i Wyznania Religijne.

Rozporządzenie Min. Wyzn. Rel. i Ośw. Publ. z dn. 19/VIII-1925 r. wydane w porozumieniu z Ministrami: Spraw Wojskowych, Przemysłu i Handlu oraz Rolnictwa i Dóbr Państwowych w sprawie zmian w załączniku 1 (wykaz szkół) do rozporządzenia z dn. 24/III-1925 r. o wykonaniu art. 57 ustęp ostatni ustawy z dn. 23/V-1924 r. o powszechnym obowiązku służby wojskowej.

Dz. U. R. P. Nr. 98/25 poz. 695.

Rozporządzenie Ministra Wyzn. Rel. i Ośw. Publ. z dn. 5/IX-1925 r., wydane w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewn. o wykonaniu art. 19 konkordatu w sprawie obsadzania beneficjów proboszczowskich.

Dz. U. R. P. Nr. 98/25 poz. 696.

Rozp. Prezydenta Rzplitej z dn. 15/IX-25 r. o sposobie odbywania służby wojskowej przez studentów (słuchaczy) medycyny, weterynarii, farmacji i państwowych szkół dentystycznych.

Dz. U. R. P. Nr. 100/25 poz. 704.

Rozp. Rady Min. z dn. 23/IX/25 r. uzupełniające niektóre postanowienia rozporządzenia Rady Ministrów z dn. 26/VI-1924 r. o zakładach naukowych i egzaminach szkolnych, wystarczających do osiągnięcia stanowiska w państwowej służbie cywilnej.

Dz. U. R. P. Nr. 101/25 poz. 710.

Przemysł i Handel.

Rozporządzenie Ministra Skarbu z dn. 31/VIII—1925 r. wydane w porozumieniu z Ministrami: Przemysłu i Handlu oraz Spraw Zagranicznych w sprawie wykonania postanowień traktatu handlowego i nawigacyjnego pomiędzy Polską a Finlandją z dn. 10/XI—1923 r.

Dz. U. R. P. Nr. 94/25 poz. 670.

Rozporządzenie Ministrów: Skarbu, Przemysłu i Handlu oraz Rolnictwa i Dóbr Państwowych z dn. 14/IX — 25 r. w sprawie wyznaczenia kontyngentów cukru za czas od 1-go października 1925 r. do 30-go września 1926 roku.

Dz. U. R. P. Nr. 96/25 poz. 678.

Rozp. Min. Przemysłu i Handlu z dn. 14/IX — 25 r. o ustaleniu taryfy pocztowej i zmianie niektórych warunków przyjmowania przesyłek pocztowych.

Dz. U. R. P. Nr. 99/25 poz. 702.

Rozp. Ministra Przemysłu i Handlu w porozumieniu z Min. Skarbu z dn. 28/IX — 25 r. o zmianie rozporządzenia Min. Przemysłu i Handlu w porozumieniu z Min. Skarbu z dn. 29/VIII — 24 r. w sprawie wykonania ustawy z dn. 8/VII — 24 r. o opłatach od uprawnień górniczych.

Dz. U. R. P. Nr. 101/25 poz. 717.

Rozp. Rady Min. z dn. 23/IX—25 r. w sprawie zakazu przywozu niektórych towarów.

Dz. U. R. P. Nr. 102/25 poz. 719.

Roboty Publiczne.

Rozporządzenie Ministrów: Robót Publicznych oraz Skarbu z dnia 24/VIII—25 r. o opłatach za czynności urzędowe, dokonywane na zasadzie ustawy elektrycznej.

Dz. U. R. P. Nr. 95/25 poz. 676.

Ustawa z dn. 15/VIII—25 r. o mierniczych przysięgłych.

Dz. U. R. P. Nr. 97/25 poz. 682.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dn. 9/IX—25 r. w sprawie zmiany kompetencji Ministra Robót Publicznych i Ministra Skarbu odnośnie do spraw katastralnych w województwie poznańskim i pomorskim.

Dz. U. R. P. Nr. 98/25 poz. 691.

Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwowych z dn. 17/IX—1925 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Robót Publicznych w sprawie kwalifikacji osób i instytucyj, wykonywujących meljoracje rolne z pomocą pożyczek z państwowego funduszu kredytu na meljoracje rolne.

Dz. U. R. P. Nr. 98/25 poz. 694.

Rolnictwo i Dobra Państwowe.

Rozporządzenie Ministrów: Skarbu, Przemysłu i Handlu oraz Rolnictwa i Dóbr Państwowych z dn. 14/IX—25 r. w sprawie wyznaczenia kontyngentów cukru za czas od I/X—25 r. do 30/IX—26 r.

Dz. U. R. P. Nr. 96/25 poz. 678.

Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwowych z dn. 2/VII—1925 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Skarbu o należnościach za podróże służbowe, delegacje i przeniesienia funkcjonarjuszów niższych dyrekcij lasów państwowych i nadleśnictw, zaliczonych do grup uposażenia: XVII, XVIII i XIX.

Dz. U. R. P. Nr. 98/25 poz. 693.

Skarbowość.

Rozporządzenie Ministra Skarbu z dn. 12/VIII — 25 roku w sprawie zmiany organizacji urzędów skarbowych podatków i opłat skarbowych oraz Komisij szacunkowych do podatków dochodowego i przemysłowego w okręgu izby skarbowej w Poznaniu.

Dz. U. R. P. Nr. 94/25 poz. 669.

Rozporządzenie Ministra Skarbu z dn. 31/VIII — 25 r. wydane w porozumieniu z Ministrami: Przemysłu i Handlu oraz Spraw Zagranicznych w sprawie wykonania postanowień traktatu handlowego i nawigacyjnego pomiędzy Polską a Finlandją z dn. 10/XI—23 r.

Dz. U. R. P. Nr. 94/25 poz. 670.

Obwieszczenie Ministra Skarbu z dn. 8/IX—25 r. dotyczące sprostowania rozporządzenia Ministra Skarbu z dn. 10/VIII—25 r. (Dz. U. R. P. Nr. 85 poz. 586) w sprawie wykonania ustawy z dn. 1/VII—25 r. o opodatkowaniu wina i miodu syconego.

Dz. U. R. P. Nr. 94/25 poz. 671.

Rozporządzenie Ministrów: Robót Publicznych oraz Skarbu z dnia

24/VIII — 25 r. o opłatach za czynności urzędowe, dokonywane na zasadzie ustawy elektrycznej.

Dz. U. R. P. Nr. 95/25 poz. 676.

Rozporządzenie Ministra Skarbu z dn. 8/IX—25 r. w sprawie prawa odpędu, kontyngentu zakupu i sposobu obliczania ceny spirytusu, produkowanego w gorzelniach rolniczych i przemysłowych.

Dz. U. R. P. Nr. 95/25 poz. 677.

Rozporządzenie Ministrów: Skarbu, Przemysłu i Handlu oraz Rolnictwa i Dóbr Państwowych z dn. 14/IX — 25 r. w sprawie wyznaczenia kontyngentów cukru za czas od 1-go października 1925 r. do 30-go września 1926 roku.

Dz. U. R. P. Nr. 96/25 poz. 678.

Rozporządzenie Ministra Skarbu z dn. 14/IX — 25 r. w sprawie uzupełnienia rozporządzenia Ministra Skarbu z dn. 10/III—25 r. w celu wykonania ustawy o monopolu spirytusowym.

Dz. U. R. P. Nr. 96/25 poz. 679.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dn. 19/IX — 25 r. o ustaleniu na miesiąc październik 1925 rok mnożnej dla określenia uposażenia funkcjonariuszów państwowych i wojska.

Dz. U. R. P. Nr. 97/25 poz. 685.

Rozporządzenie Ministra Skarbu z dn. 10/IX—25 r. w sprawie wykonania ustawy z dn. 22/VII—25 r. o uzupełnieniu ustawy z dn. 1/VI—22 r. o monopolu tytoniowym.

Dz. U. R. P. Nr. 97/25 poz. 686.

Rozporządzenie Ministra Skarbu z dn. 16/IX—25 r. o zwolnieniu do wewnętrznego obrotu spirytusu z kampanji 1923/24 r.

Dz. U. R. P. Nr. 97/25 poz. 687.

Rozporządzenie Ministra Skarbu z dn. 17/IX—25 r. w sprawie zmian i uzupełnień rozporządzenia Ministra Skarbu z dn. 30/VI—25 r. o tymczasowym uregulowaniu obrotu spirytusem skażonym ogólnym środkiem skażającym (denaturatem)—(Dz. U. R. P. Nr. 68, poz. 484).

Dz. U. R. P. Nr. 97/25 poz. 688.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dn. 9/IX—25 r. w sprawie zmiany kompetencji Ministra Robót Publicznych i Ministra Skarbu odnośnie do spraw katastralnych w województwie poznańskim i pomorskim.

Dz. U. R. P. Nr. 98/25 poz. 691.

Rozporządzenie Min. Roln. i Dóbr Państw. z dn. 2/VII—25 r. wydane w porozumieniu z Min. Skarbu o należnościach za podróże służbowe, delegacje i przeniesienia funkcjonariuszów niższych dyrekcyj lasów państwowych i nadleśnictw, zaliczonych do grup uposażenia: XVII, XVIII i XIX.

Dz. U. R. P. Nr. 98/25 poz. 693.

Rozp. Min. Roln. i Dóbr Państw. z dn. 17/IX—25 r. wydane w porozumieniu z Ministrem Robót Publicznych w sprawie kwalifikacji osób i instytucji, wykonywujących meljoracje rolne z pomocą pożyczek z państwowego funduszu kredytu na meljoracje rolne.

Dz. U. R. P. Nr. 98/25 poz. 694.

Rozp. Min. Skarbu z dn. 18/IX—25 r. w sprawie taryfy i organizacji sprzedaży tytoniowych wyrobów specjalnych i importowanych.

Dz. U. R. P. Nr. 98/25 poz. 699.

Rozp. Min. Skarbu z dn. 25/IX—25 r. o wprowadzeniu pełnego monopolu spirytusowego na obszarze okręgu administracyjnego wileńskiego, oraz województw: nowogródzkiego, poleskiego, wołyńskiego, tarnopolskiego i stanisławowskiego.

Dz. U. R. P. Nr. 100/25 poz. 705.

Rozp. Min. Skarbu z dn. 25/IX—25 r. wydane w porozumieniu z Ministrami: Sprawiedliwości, Spraw Wewnętrznych, Spraw Zagranicznych oraz Kolei w sprawie przedłużenia terminów prekluzyjnych do zgłoszenia i rejestracji obligacji, ulegających przerachowaniu na podstawie rozporz. Prezydenta Rzplitej z dn. 27/XII—24 r. o przerachowaniu zobowiązań Skarbu Państwa austriackiego i węgierskiego, tudzież zobowiązań funduszu krajowego galicyjskiego, które ciążą na Skarbie Państwa Polskiego oraz rozporządzenia Prezydenta Rzplitej z dn. 27/XII—24 r. o przerachowaniu zobowiązań związków samorządowych oraz obligacji, opartych na takich zobowiązaniach.

Dz. U. R. P. Nr. 100/25 poz. 706.

Rozp. Min. Skarbu z dn. 25/IX—25 r. w sprawie wykonania ustawy o monopolu zapalczanym.

Dz. U. R. P. Nr. 100/25 poz. 707.

Rozp. Rady Min. z dn. 27/IX—25 r. w sprawie należności za podróże służbowe, delegacje (odkomenderowania) i przeniesienia,

odbywane poza granicami Państwa przez funkcjonariuszów państwowych, sędziów, prokuratorów oraz wojskowych.

Dz. U. R. P. Nr. 101/25 poz. 711.

Rozp. Min. Skarbu z dn. 22/IX — 25 roku w sprawie wycofania z obiegu biletów zdawkowych wartości 1 i 2 złotych.

Dz. U. R. P. Nr. 101/25 poz. 715.

Rozp. Min. Przemysłu i Handlu w porozumieniu z Ministrem Skarbu z dn. 28/IX — 25 r. o zmianie rozporządzenia Min. Przemysłu i Handlu w porozumieniu z Min. Skarbu z dn. 29/VIII — 24 r. w sprawie wykonania ustawy z dn. 8/VII — 24 r. o opłatach od uprawnień górniczych.

Dz. U. R. P. Nr. 101/25 poz. 717.

Rozp. Min. Skarbu z dn. 17/IX — 25 r. o ogłoszeniu ustawy z dnia 31/VII — 24 r. o monopolu spirytusowym po uwzględnieniu zmian i uzupełnień wprowadzonych ustawami z dn. 13/V — 25 r. i z dn. 20/VII — 1925 roku.

Dz. U. R. P. Nr. 102/25 poz. 720.

Sprawiedliwość.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dn. 9/IX — 25 r. w sprawie przeniesienia ksiąg hipotecznych gminy Dobromierz w powiecie włoszczowskim z wydziału hipotecznego przy sądzie okręgowym w Radomiu do wydziału hipotecznego przy sądzie okręgowym w Kielcach.

Dz. U. R. P. Nr. 98/25 poz. 690.

Rozp. Min. Sprawiedliwości z dn. 29/IX — 25 r. o zmianie siedziby urzędowej sądu powiatowego w Husiatynie w okręgu sądu Okręgowego w Czortkowie.

Dz. U. R. P. Nr. 98/25 poz. 700.

Rozp. Min. Sprawiedliwości z dn. 18/IX — 25 roku o utworzeniu kancelarii notarialnej w Szarkowszczyźnie powiatu dziśnieńskiego w okręgu sądu okręgowego w Wilnie.

Dz. U. R. P. Nr. 101/25 poz. 712.

Rozp. Min. Sprawiedliwości z dn. 18/IX — 25 r. o zmianie właściwości miejscowej sądów powiatowych w Delatynie i Kołomyi w okręgach sądów okręgowych w Stanisławowie i Kołomyi.

Dz. U. R. P. Nr. 101/25 poz. 713.

Rozp. Min. Sprawiedliwości z dn. 18/IX—25 r. o zwinięciu sądu pokoju w Margoninie w okręgu sądu apelacyjnego w Poznaniu.

Dz. U. R. P. Nr. 101/25 poz. 714.

Sprawy Wewnętrzne.

Rozp. Rady Min. z dn. 26/VIII — 25 r. o zniesieniu obszaru dworskiego Skubarczewo osady Kinno i przyłączeniu jego terytorjum do gminy wiejskiej Skubarczewo w pow. mogileńskim.

Dz. U. R. P. Nr. 93/25 poz. 658.

Rozp. Rady Min. z dn. 26/VIII — 25 r. o zniesieniu obszaru dworskiego Kawka i przyłączeniu jego terytorjum do gminy wiejskiej Goryszewo w powiecie mogileńskim.

Dz. U. R. P. Nr. 93/25 poz. 659.

Rozp. Rady Min. z dn. 26/VIII — 25 r. o zniesieniu obszaru dworskiego Folwark pod Radzynem (Janowo) w pow. grudziądzkim i wcieleniu jego terytorjum do gminy wiejskiej Radzyn-wieś tegoż powiatu.

Dz. U. R. P. Nr. 93/25 poz. 660.

Rozp. Rady Min. z dn. 26/VIII — 25 roku o zniesieniu obszaru dworskiego Wojdał i wcieleniu jego terytorjum do gminy wiejskiej Dźwierzchno w pow. inowrocławskim.

Dz. U. R. P. Nr. 93/25 poz. 661.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dn. 9/IX — 25 r. o zniesieniu obszarów dworskich Damasław i Damasławek i utworzeniu z nich terytorjów samoistnej gminy wiejskiej Damasławek w powiecie wągrowieckim.

Dz. U. R. P. Nr. 95/25 poz. 674.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dn. 9/IX — 25 r. o zniesieniu obszaru dworskiego Parchanie i wcieleniu jego terytorjum do gminy Parchanie w powiecie inowrocławskim.

Dz. U. R. P. Nr. 95/25 poz. 675.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dn. 8/VII—25 r. o zmianie granic gminy miejskiej Zdołbunów w powiecie zdołbunowskim.

Dz. U. R. P. Nr. 98/25 poz. 689.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dn. 16/IX — 25 r. o zniesieniu

obszaru dworskiego Kuchorek i przyłączeniu jego terytorjum do gminy wiejskiej Biskupie Papowo w powiecie toruńskim.

Dz. U. R. P. Nr. 98/25 poz. 692.

Rozporządzenie Min. Wyzn. Rel. i Ośw. Publ. z dn. 5/IX—25 r., wydane w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych, o wykonaniu art. 19 konkordatu w sprawie obsadzania beneficjów proboszczowskich.

Dz. U. R. P. Nr. 98/25 poz. 696.

Rozporządzenie Min. Spraw Wewn. z dn. 5/IX—25 r. o rozciągnięciu na miasto Białę Rawską w powiecie rawskim mocy obowiązującej dekretu z dn. 4/II—19 r. o samorządzie miejskim.

Dz. U. R. P. Nr. 98/25 poz. 697.

Rozporządzenie Min. Spr. Wewn. z dn. 14/IX—25 r. o utworzeniu samodzielnej gminy administracyjnej „Wolica” w powiecie przeworskim.

Dz. U. R. P. Nr. 98/25 poz. 698.

Rozp. Rady Min. z dn. 16/IX—25 r. o utworzeniu z obszarów dworskich Sarnowo i Gorzuchowo w powiecie chełmińskim w województwie pomorskiem samoistnej gminy wiejskiej pod nazwą „Sarnowo”.

Dz. U. R. P. Nr. 99/25 poz. 701.

Rozp. Min. Spraw Wewn. z dn. 7/IX—25 r. o taksie aptekarskiej.

Dz. U. R. P. Nr. 99/25 poz. 703.

Rozp. Min. Spraw Wewn. z dn. 27/IX—25 r. o utworzeniu samoistnej gminy wiejskiej „Malinówka” w powiecie skałackim w województwie tarnopolskiem.

Dz. U. R. P. Nr. 101/25 poz. 716.

Sprawy wojskow.

Zarządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 13/VIII—25 r. o wyłączeniu gruntu w Jabłonie, przeznaczonego pod rozbudowę ćwiczebnych torów kolejowych wojskowych i dla odbywania popisów wojskowych oddziałów kolejowych.

Dz. U. R. P. Nr. 94/25 poz. 664.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dn. 26/VIII—25 r. w sprawie okre-

ślenia norm zasiłku wojskowego dla rodzin tych stałych robotników i pracowników, których ilość dni pracy w tygodniu uległa zmniejszeniu.

Dz. U. R. P. Nr. 94/25 poz. 667.

Rozporządzenie Ministrów: Spraw Wojskowych, Skarbu oraz Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z Ministrem Spraw Zagranicznych z dn. 19/VI—25 r. w sprawie zaopatrzenia inwalidów wojennych, zamieszkałych zagranicą.

Dz. U. R. P. Nr. 94/25 poz. 668.

Ustawa z dn. 15/VII—25 r. o zakwaterowaniu wojska w czasie pokoju.

Dz. U. R. P. Nr. 97/25 poz. 681.

Rozporz. Min. Wyzn. Rel. i Ośw. Publ. z dn. 19/VIII—25 r. wydane w porozumieniu z Ministrami: Spraw Wojskowych, Przemysłu i Handlu oraz Rolnictwa i Dóbr Państw. w sprawie zmian w załączniku 1 (wykaz szkół) do rozp. z dn. 24/III—25 r. o wykonaniu art. 57 ustęp ostatni ustawy z dn. 23/V—24 r. o powszechnym obowiązku służby wojskowej.

Dz. U. R. P. Nr. 98/25 poz. 695.

Rozp. Prezydenta Rzplitej z dn. 15/IX—25 r. o sposobie odbywania służby wojskowej przez studentów (słuchaczy medycyny, weterynarii, farmacji i państwowych szkół dentystycznych).

Dz. U. R. P. Nr. 100/25 poz. 704.

Rozp. Prezydenta Rzplitej z dn. 19/IX—25 r. o warunkach przenoszenia oficerów zawodowych do marynarki wojennej lub do poszczególnych jej korpusów.

Dz. U. R. P. Nr. 101/25 poz. 709.

Sprawy zagraniczne.

Układ Handlowy (Modus Vivendi) pomiędzy Rzplitą Polską a Stanami Zjednocz. Amer. Północnej z dn. 10/II—25 r.

Dz. U. R. P. Nr. 93/25 poz. 654.

Oświadczenie rządowe z dn. 31/VIII—25 r. w sprawie ratyfikacji Układu Handlowego pomiędzy Rzplitą Polską a Stanami Zjednocz. Amer. Północnej z dn. 10/II—25 r.

Dz. U. R. P. Nr. 93/25 poz. 655.

Konwencja Handlowa pomiędzy Polską a Węgrami, podpisana w Budapeszcie dn. 26/III—25 r.

Dz. U. R. P. Nr. 93/25 poz. 656.

Oświadczenie rządowe z dn. 5/IX—25 r. w sprawie wymiany dokumentów ratyfikacyjnych Konwencji Handlowej między Polską a Węgrami, podpisanej w Budapeszcie dn. 26/III—25 r.

Dz. U. R. P. Nr. 93/25 poz. 657.

Rozporządzenie Ministra Skarbu z dn. 31/VIII—25 r. wydane w porozumieniu z Ministrami: Przemysłu i Handlu oraz Spraw Zagranicznych w sprawie wykonania postanowień traktatu handlowego i nawigacyjnego pomiędzy Polską a Finlandją z dn. 10/XI—23 r.

Dz. U. R. P. Nr. 94/25 poz. 670.

Oświadczenie rządowe z dn. 31/VIII—25 r. w sprawie przystąpienia Albanji do międzynarodowej konwencji radiotelegraficznej, podpisanej w Londynie dn. 5/VII—1912 r.

Dz. U. R. P. Nr. 96/25 poz. 680.

Konwencja handlowa pomiędzy Polską a Grecją, zawarta w dn. 17/IV—1925 r.

Dz. U. R. P. Nr. 96/25 poz. 683.

Oświadczenie rządowe z dn. 11/IX—25 r. w sprawie wymiany dokumentów ratyfikacyjnych Konwencji Handlowej między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Grecką, zawartej w Warszawie dn. 17/IV—25 r.

Dz. U. R. P. Nr. 96/25 poz. 684.

Oświadczenie rządowe z dn. 21/IX—25 r. w sprawie rozciągnięcia postanowień traktatu handlowego i nawigacyjnego pomiędzy Rzplಿತą Polską a Zjednoczonym Królestwem, podpisanej w Warszawie dn. 26/XI—23 r. na kolonję brytyjską Hong-Kong.

Dz. U. R. P. Nr. 102/25 poz. 721.

Oświadczenie rządowe z dn. 21/IX—25 r. w przedmiocie przystąpienia Łotwy do Międzynarodowej Konwencji o ochronie własności przemysłowej, podpisanej w Paryżu dn. 20/III—1883 r., przejranej w Brukseli dn. 14/XI—1900 r. i w Waszyngtonie dn. 2/VI—1911 r.

Dz. U. R. P. Nr. 102/25 poz. 722.

Skorowidz rzeczowy druków Sejmu

za czas od 10/VI do 6/X — 25 r.

Koleje Żelazne.

Sprawozdanie Komisji Komunikacyjnej w przedmiocie wniosku posła Władysława Ostrowskiego i członków Komisji Komunikacyjnej o głównej inspekcji kolejowej (Druk Nr. 1837).

Druk Sejmu Nr. 2032 z dn. 3/VII—25 r.

Projekt ustawy w przedmiocie zabezpieczenia emerytalnego nieetatowych pracowników Polskich Kolei Państwowych i o zabezpieczeniu pozostałych po nich wdów i sierot, wniesiony przez Min. Kolei.

Druk Sejmu Nr. 2092 z dn. 22/IX—25 r.

Oświecenie Publiczne i Wyznania Religijne.

Wniosek posłów J. Barańskiego, L. Gdyka, B. Miedzińskiego, J. Kwapińskiego i tow. w sprawie gmachu gimnazjum państwowego im. M. Kopnickiej w Warszawie.

Druk Sejmu Nr. 2023 z dn. 25/VI—25 r.

Sprawozdanie Komisji Prawniczej o projekcie ustawy o prawie autorskim (Druk Nr. 1786).

Druk Sejmu Nr. 2025 z dn. 30/VI—25 r.

Wniosek posłów I. Czetwertyńskiego, S. Łobacza i kol. ze Związku Lud.-Nar. w sprawie zmiany postanowień art. 10 ustawy z dn. 16/VI—20 r. „O przywrócenie praw majątkowych unitom”.

Druk Sejmu Nr. 2059 z dn. 10/VII—25 r.

Wniosek posłów z Klubu Ukraińskiego w sprawie uchwał Sekcji Kresowej, zatwierdzonych przez Radę Ministrów.

Druk Sejmu Nr. 2063 z dn. 7/VII—25 r.

Praca i Opieka Społeczna.

Wniosek posła Inslera i tow. z Koła Żydowskiego w sprawie pomocy dla rzemieślników przez dostarczenie pracy.

Druk Sejmu Nr. 1947 z dn. 26/V—25 r.

Projekt ustawy o zasiłkach dla osób, którym niemieckie instytucje wstrzymały renty z tytułu ubezpieczeń społecznych, wniesiony przez Min. Pracy i Op. Społ.

Druk Sejmu Nr. 2008 z dn. 22/VI—25 r.

Wniosek posłów Z. Praussowej, T. Regera i tow. ze Z. P. P. S. w sprawie nieprzestrzegania przepisów ustawowych w stosunku do urzędników przez Główny Urząd Statystyczny w Warszawie.

Druk Sejmu Nr. 2010 z dn. 24/VI—25 r.

Wniosek posłów K. Holeksy, J. Puchałki i kol. z Klubu Chrześcijańskiej Demokracji o przeprowadzenie wyborów Władz Powiatowej Kasy Chorych w Wadowicach.

Druk Sejmu Nr. 2014 z dn. 24/VI—25 r.

Sprawozdanie Nadzwyczajnej Komisji Sejmowej do zbadania stosunków w Kasie Chorych w Białymstoku i Grodnie.

Druk Sejmu Nr. 2050 z dn. 7/VII—25 r.

Sprawozdanie Komisji Ochrony Pracy o projekcie ustawy o zmianie niektórych przepisów ustawy z dn. 18/VII—24 r. o zabezpieczeniu na wypadek bezrobocia (Dz. U. R. P. Nr. 67/24, poz. 650) druk Nr. 1791, oraz o wnioskach posłów: Skrzypy (druk Nr. 1807), J. Brzezińskiego (druk Nr. 1843) i Związku Lud.-Nar. (druk Nr. 1810) w sprawie znowelizowania ustawy o zabezpieczeniu na wypadek bezrobocia.

Druk Sejmu Nr. 2065 z dn. 10/VII—25 r.

Wniosek posłów z Komunistycznej Frakcji Poselskiej i tow. w sprawie natychmiastowego przywrócenia 8-godzinnego dnia pracy w hutnictwie górnośląskiem.

Druk Sejmu Nr. 2071 z dn. 14/VII—25 r.

Wniosek posłów z komunistycznej Frakcji Poselskiej i tow. w sprawie nowego zamachu na 8-godzinny dzień pracy w handlu.

Druk Sejmu Nr. 2076 z dn. 16/VII—25 r.

Przemysł i Handel.

Wniosek posła St. Wartalskiego i kolegów z poselskiego Klubu Związku Ludowo-Narodowego w sprawie rządowej pomocy kredytowej dla drobnego handlu i rzemiosła.

Druk Sejmu Nr. 2075 z dn. 16/VII—25 r.

Reforma Rolna.

Sprawozdanie Komisji Reform Rolnych w przedmiocie ustawy w sprawie zmian i uzupełnień w ustawie z dn. 15/VII—20 r. o wykonaniu reformy rolnej (Druk Nr. 1725).

Druk Sejmu Nr. 1994 z dn. 18/VI—25 r.

Wniosek posłów Klubu „Wyzwolenie” i „Jedność Ludowa” w sprawie zignorowania przez Rząd orzeczenia Najwyższej Izby Kontroli Państwa, dotyczącego Viceprezesa Gł. Urzędu Ziemskiego Józefa Makulskiego i wynikającej stąd bezkarności za nadużycia służbowe.

Druk Sejmu Nr. 2009 z dn. 22/VI—25 r.

Sprawozdanie Komisji Reform Rolnych o wniosku posłów Rokossowskiego, Maks. Malinowskiego, J. Kowalczuka, Świeckiego, Niskiego i inn. w sprawie wstrzymania wykonania kar za przestępstwa leśne w okręgach Sądów Apelacyjnych w Warszawie, Lublinie i Wilnie (Druk Nr. 1848).

Druk Sejmu Nr. 2024 z dn. 29/VI—25 r.

Poprawki do przedłożonego przez Komisję Reform Rolnych projektu ustawy o parcelacji i osadnictwie (Druk Nr. 1994).

Druk Sejmu Nr. 2045.

Poprawki zgłoszone do trzeciego czytania projektu ustawy o parcelacji i osadnictwie.

Druk Sejmu Nr. 2072.

Wniosek posła Sochy i kol. z Klubu Zw. Chł. w sprawie ustawy o uwłaszczeniu dzierżawców na folwarku Koziarni w powiecie niżańskim.

Druk Sejmu Nr. 2080 z dn. 18/VII—25 r.

Projekt ustawy o wykonaniu reformy rolnej, przyjęty w trzecim czytaniu na posiedzeniu Sejmu w dn. 28/VII—25 r.

Druk Sejmu Nr. 2084.

Sprawozdanie Komisji Rolnej w przedmiocie wniosku posła K. Kotkowskiego ze Z. L. N. (Druk Nr. 1502).

Druk Sejmu Nr. 2085 z dn. 16/VII—25 r.

Roboty Publiczne.

Sprawozdanie Sejmowej Komisji Robót Publicznych w przedmiocie poprawek Senatu do ustawy o mierniczych przysięgłych (Druk Nr. 1665 i 1081 i Senatu Nr. 44).

Druk Sejmu Nr. 1995 z dn. 19/VI—25 r.

Wniosek posłów Z. Marka, E. Bobrowskiego, I. Daszyńskiego, J. Kwańskiego, Z. Żuławskiego, K. Czapińskiego i tow. ze Z. P. P. S. w sprawie zabezpieczenia kraju od klęsk powodzi i w sprawie dokończenia obwałowania brzegów Wisły w Krakowie i okolicy.

Druk Sejmu Nr. 2062 z dn. 10/VII—25 r.

Wniosek posła N. Potoczka i kol. z Klubu P. S. L. w sprawie obwałowania rzeki Dunajca pod Nowym Sączem i uregulowania potoków górskich: Kamienicy, Łubinki, Gostwiczanki, Podegrodzianki i ich dopływów.

Druk Sejmu Nr. 2067 z dn. 13/VII—25 r.

Wniosek posłów Fr. Maślanki, J. Gawlikowskiego, J. Romana i kol. z Klubu P. S. L. w sprawie obwałowania prawego brzegu Wisły w górnym biegu.

Druk Sejmu Nr. 2083 z dn. 18/VII—25 r.

Rolnictwo i Dobra Państwowe.

Wniosek posła Pawłowskiego i kol. z Poselskiego Klubu Związku Chłopskiego w sprawie przyjęcia z pomocą ludności, nawiedzonej klęską gradobicia w gminie Zarszynie, Posadzie Zarszyńskiej i Besku (pow. sanocki, woj. lwowski).

Druk Sejmu Nr. 2003 z dn. 19/VI—25 r.

Wniosek posłów z Klubu P. S. L. „Piast” w sprawie zwrotu przez rolników udzielonych im w r. 1924 i 1925 kredytów zasiewowych w naturze, stosownie do ilości otrzymanego na kredyt zboża.

Druk Sejmu Nr. 2016 z dn. 24/VI—25 r.

Sprawozdanie Komisji Rolnej o projekcie ustawy o państwowym funduszu kredytu na meljoracje rolne (Nr. 1883).

Druk Sejmu Nr. 2031 z dn. 30/VI—25 r.

Wniosek posłów J. Zamorskiego, ks. Wł. Matusa, Fr. Sobolaka i kol. z Klubu Zw. Lud.-Nar. w sprawie udzielenia wydatnej pomocy siewnej ludności rolniczej pow. borszczowskiego w woj. tarnopolskiem, dotkniętej

podobnie jak w zeszłym roku i w roku bieżącym klęską nieurodządu, spowodowaną przez posuchę, myszy, niezmiarkę, muchę szwedzką i drutowce.

Druk Sejmu Nr. 2039 z dn. 2/VII—25 r.

Wniosek posłów J. Zamorskiego, ks. Wł. Matusa, Fr. Sobolaka i kol. z Klubu Zw. Lud.-Nar. w sprawie ulg podatkowych i kredytowych, jako też pomocy w wyżywieniu ludności rolniczej pow. borszczowskiego (woj. tarnopolskie), dotkniętej i w bieżącym roku klęską nieurodządu, spowodowaną przez posuchę, myszy, niezmiarkę, muchę szwedzką i drutowce.

Druk Sejmu Nr. 2040 z dn. 2/VII—25 r.

Wniosek ks. posła Jana Czuja i kol. w sprawie uruchomienia i wzmożenia krajowej produkcji nawozów sztucznych.

Druk Sejmu Nr. 2056 z dn. 9/VII—25 r.

Wniosek posłów z Klubu Z. P. S. L. „Wyzwolenie” i „Jedność Ludowa” w sprawie funduszu dla Państwowego Banku Rolnego.

Druk Sejmu Nr. 2060 z dn. 10/VII—25 r.

Wniosek posłów Klubu Z. P. S. L. „Wyzwolenie” i „Jedność Ludowa” w sprawie niezwłocznego uruchomienia kas gminnych i odpowiedniego zasilenia ich funduszami.

Druk Sejmu Nr. 2061 z dn. 10/VII—25 r.

Wniosek posła Sochy i kolegów z Poselskiego Klubu Związku Chłopskiego o przyjęcie z pomocą ludności dotkniętej gradobiciem w pow. niżańskim i łańcuckim.

Druk Sejmu Nr. 2064 z dn. 10/VII—25 r.

Wniosek posła Pieniżka i kol. z Klubu P. S. L. w sprawie doraźnego przyjęcia z pomocą ludności powiatu przeworskiego i łańcuckiego, nawiedzanej klęską elementarną gradobicia.

Druk Sejmu Nr. 2069 z dn. 13/VII—25 r.

Projekt ustawy o bezpłatnem odstąpieniu niektórych gruntów państwowych pod cmentarze, wniesiony przez Min. Rolnictwa i Dóbr Państwowych.

Druk Sejmu Nr. 2088 z dn. 5/IX—25 r.

Projekt ustawy o zamianie działki gruntu z majątku państwowego Kozienic w pow. kozienickim na parcelę budowlaną, należącą do probostwa parafji Kozienic, wniesiony przez Min. Rolnictwa i Dóbr Państwowych.

Druk Sejmu Nr. 2089 z dn. 18/IX—25 r.

Projekt ustawy o zamianie i sprzedaży niektórych gruntów państwowych, wniesiony przez Min. Rolnictwa i Dóbr Państwowych.

Druk Sejmu Nr. 2090 z dn. 22/IX—25.

Projekt ustawy o zamianie gruntu państwowego z nadleśnictwa Hajnówki na grunty mieszkańców wsi Hajnówki w pow. bielskim wojew. białostockim, wniesiony przez Min. Roln. i Dóbr Państwowych.

Druk Sejmu Nr. 2091 z dn. 22/IX—25 r.

Skarbowość.

Projekt ustawy o uzupełnieniu rozporządzenia Prezydenta Rzplitej z dn. 14/IV—24 r. o zmianie ustroju pieniężnego, wniesiony przez Min. Skarbu.

Druk Sejmu Nr. 1828 z dn. 20/III—25 r.

Projekt ustawy w przedmiocie systemu monetarnego, wniesiony przez Min. Skarbu.

Druk Sejmu Nr. 1829 z dn. 20/III—25 r.

Wniosek posła A. Cwiakowskiego i kol. z Klubu Z. P. S. L. „Wyzwolenie” i „Jedność Ludowa” w sprawie przeprowadzenia tymczasowego przeklasyfikowania gruntów w rażących wypadkach niezgodności przestarzałej klasyfikacji ziemi z rzeczywistym stanem rzeczy.

Druk Sejmu Nr. 1902 z dn. 29/IV—25 r.

Projekt ustawy w sprawie zmiany i uzupełnienia niektórych postanowień ustawy z dn. 11 sierpnia 1923 r. o podatku majątkowym, wniesiony przez Min. Skarbu.

Druk Sejmu Nr. 1985 z dn. 12/VI—25 r.

Sprawozdanie Komisji Skarbowej:

1) o rządowych projektach ustaw o zmianie niektórych postanowień:

a) ustawy z dn. 14/V—1923 r. (Dz. U. R. P. Nr. 58 poz. 412) w przedmiocie państwowego podatku przemysłowego;

b) ustawy z dn. 9/VII—1924 r. (Dz. U. R. P. 69 poz. 670) oraz o uchyleniu mocy obowiązującej ustawy z dn. 16/VII—1920 r. (Dz. U. R. P. Nr. 79 poz. 528) o opłacie stemplowej od sprzedaży przedmiotów zbytku (druk 1731);

2) o wnioskach:

a) posła Fr. Kapelińskiego i tow. z Klubu Z. P. S. L. „Wyzwolenie” i „Jedność Ludowa” w sprawie zmiany opodatkowania przedmiotów zbytku (druk 1509);

- b) posła J. Sanojcy i kol. z Klubu Z. P. S. L. „Wyzwolenie” i „Jedność Ludowa” w sprawie wymiaru podatku przemysłowego (obrotowego) (druk 1568);
- c) posłów Związku Lud.-Nar. w sprawie nowelizacji ustawy z dn. 14/V—1923 r. w przedmiocie państwowego podatku przemysłowego (druk 1678);
- d) posła Łaskudy i tow. z Poselskiego Klubu Związku Chłopskiego w sprawie noweli do ustawy z dn. 14/V—23 r. (Dz. U. R. P. Nr. 58) o podatku przemysłowym (druk 1715).

Druk Sejmu Nr. 1987 z dn. 10/VI—25 r.

Projekt ustawy, zmieniającej niektóre postanowienia ustawy z dnia 9/X—23 r. o uposażeniu funkcjonariuszów państwowych i wojska, wniesiony przez Prezesa Rady Ministrów.

Druk Sejmu Nr. 1998 z dn. 18/VI—25 r.

Projekt ustawy o uregulowaniu obrotu cukrem na obszarze Rzplitej, wniesiony przez Min. Skarbu.

Druk Sejmu Nr. 1999 z dn. 22/VI—25 r.

Wniosek posłów z Klubu Z. P. S. L. „Wyzwolenie” i „Jedność Ludowa” w sprawie likwidowania należności karnych, nałożonych przez władze rosyjskie.

Druk Sejmu Nr. 2002 z dn. 19/VI—25 r.

Wniosek posła St. Posackiego i kol. z Poselskiego Klubu Związku Chłopskiego w sprawie natychmiastowego przeniesienia ewidencji katastru gruntowego dla powiatu zborowskiego w woj. tarnopolskiem ze Złoczowa do Zborowa.

Druk Sejmu Nr. 2012 z dn. 24/VI—25 r.

Sprawozdanie Komisji Skarbowej o projekcie ustawy o państwowym monopolu zapalczanym i o opodatkowaniu zapalniczek.

Druk Sejmu Nr. 2018 z dn. 25/VI—25 r.

Sprawozdanie Komisji Budżetowej o zaproponowanych przez Senat zmianach do Ustawy Skarbowej i do Preliminarza Budżetowego na rok 1925 (Druk 1800, 1938; druk Senatu Nr. 22).

Druk Sejmu Nr. 2020 z dn. 26/VI—25 r.

Wniosek posła J. Stańczyka i tow. ze Z. P. P. S. w sprawie nadużyć w salinie rządowej w Inowrocławiu, popełnianych na szkodę Skarbu przez kilku urzędników i naczelnika saliny p. Niewiadomskiego.

Druk Sejmu Nr. 2022 z dn. 25/VI—25 r.

Sprawozdanie Komisji Sejmowej z wyniku badań, przeprowadzonych w przedmiocie działalności Izby skarbowej lwowskiej w zakresie wymiaru i ściągania podatków.

Druk Sejmu Nr. 2033 z dn. 2/VII—25 r.

Projekt ustawy skarbowej o dodatkowych kredytach na rok 1925, wniesiony przez Min. Skarbu.

Druk Sejmu Nr. 2058 z dn. 10/VII—25 r.

Sprawozdanie Komisji Skarbowej o poprawkach zaproponowanych przez Senat do projektu ustawy o uzupełnieniu rozporządzenia Prezydenta Rzplitej z dn. 17/III—24 r. o przerachowaniu zobowiązań Skarbu Państwa z tytułu pożyczek państwowych oraz konwersji rzeczonych pożyczek (Dz. Ust. R. P. Nr. 27, poz. 274) oraz rozporządzenia Prezydenta Rzplitej z dn. 28/XII—24 r. (Dz. U. R. P. Nr. 114 poz. 1021).

Druk Sejmu Nr. 2066 z dn. 13/VII—25 r.

Wniosek posła St. Wartalskiego i kolegów z poselskiego Klubu Związku Ludowo-Narodowego co do konieczności przyznania importowi towarów kolonialnych stawki podatku od obrotów hurtowych w wysokości pół proc.

Druk Sejmu Nr. 2074 z dn. 16/VII—25 r.

Wniosek posła Dziducha z Chłop. Str. Radykalnego i kolegów w sprawie pokrzywdzonych emigrantów polskich ze Stanów Zjednoczonych Am. Półn., w przerachowaniu wkładów oszczędnościowych złożonych w bankach prywatnych.

Druk Sejmu Nr. 2082 z dn. 18/VII—25 r.

Projekt ustawy o zmianie przepisów, dotyczących procesu wekslowego, zawartych w ustawie o postępowaniu cywilnem, obowiązującej w okręgach Sądu Apelacyjnego w Poznaniu i Toruniu i w górnośląskiej części okręgu Sądu Apelacyjnego w Katowicach, wniesiony przez Min. Sprawiedliwości.

Druk Sejmu Nr. 2086 z dn. 12/VIII—25 r.

Projekt ustawy w przedmiocie zmiany niektórych przepisów statutu wydawnictwa „Monitor Polski”, obowiązującego na zasadzie rozporządzenia Prezydenta Rzplitej z dn. 26/VI — 24 roku, wniesiony przez Prezesa Rady Ministrów.

Druk Sejmu Nr. 2094 z dn. 2/X—25 r.

Projekt ustawy w przedmiocie zmiany niektórych przepisów statutu Polskiej Agencji Telegraficznej, obowiązującego na zasadzie rozporządze-

nia Prezydenta Rzplitej z dn. 26/VI—24 r., wniesiony przez Prezesa Rady Ministrów.

Druk Sejmu Nr. 2095 z dn. 2/X—25 r.

Projekt ustawy o szczególnych środkach złagodzenia przesilenia finansowego, wniesiony przez Min. Skarbu.

Druk Sejmu Nr. 2096 z dn. 6/X—25 r.

Projekt ustawy o środkach tymczasowych, zmierzających do poparcia produkcji krajowej i poprawy bilansu płatniczego, wniesiony przez Min. Skarbu.

Druk Sejmu Nr. 2097 z dn. 6/X—25 r.

Projekt ustawy o środkach ograniczenia wydatków Państwa i innych związków prawno-publicznych, wniesiony przez Min. Skarbu.

Druk Sejmu Nr. 2098 z dn. 6/X—25 r.

Wniosek posłów Klubu Z. P. S. L. „Wyzwolenie” i „Jedność Ludowa” w przedmiocie wstrzymania poboru podatku majątkowego.

Druk Sejmu Nr. 2099 z dn. 6/X—25 r.

Wniosek posłów Klubu Parlament. N. P. R. w sprawie wstrzymania poboru państwowego podatku od lokali, przewidzianego w art. 17-ym ustawy z dn. 29/IV—25 r. o rozbudowie miast (Dz. U. Nr. 51, poz. 346).

Druk Sejmu Nr. 2100 z dn. 6/X—25 r.

Wniosek posłów Klubów P. S. L., Zw. Lud. Nar., Wyzwolenie, Chrz. Dem., Chrz. Nar. i innych w sprawie nowelizacji ustawy z dn. 11/VIII — 23 roku o podatku majątkowym.

Druk Sejmu Nr. 2101 z dn. 6/X—25 r.

Sprawiedliwość.

Wniosek posłów Klubu Ukraińskiego w sprawie bezpodstawnych masowych aresztowań pośród ludności ukraińskiej.

Druk Sejmu Nr. 1903 z dn. 29/IV—25 r.

Sprawozdanie Komisji Prawniczej o projekcie rządowym ustawy o sędziach i prokuratorach sądów ogólnych (druk Nr. 1200).

Druk Sejmu Nr. 2005 z dn. 23/VI—25 r.

Wniosek posłów z Komunistycznej Frakcji Poselskiej i tow. w sprawie rewizji procesu Engla.

Druk Sejmu Nr. 2011 z dn. 24/VI—25 r.

Projekt ustawy o warunkowem zawieszeniu wykonania kary na ob-szarze mocy obowiązującej ustawy postępowania karnego z dn. 23/V—1873 r., wniesiony przez Min. Sprawiedliwości.

Druk Sejmu Nr. 2019 z dn. 22/VI—25 r.

Projekt ustawy, zmieniającej ustawę, wprowadzającą austriacki ko-deks handlowy, wniesiony przez Min. Sprawiedliwości.

Druk Sejmu Nr. 2049 z dn. 11/VII—25 r.

Sprawozdanie Komisji Prawniczej w przedmiocie poprawek zaprojek-towanych przez Senat do przyjętego przez Sejm w dn. 20/III r. b. pro-jektu ustawy o zmianach w urządzeniu sądownictwa, w ustawie postępo-wania cywilnego (wyd. 1914 r.), obowiązującej w b. zaborze rosyjskim i przepisach tymczasowych o kosztach sądowych (Druk Nr. 1774 i 1450).

Druk Sejmu Nr. 2057 z dn. 9/VII—25 r.

Wniosek posła St. Wartalskiego i kol. z poselskiego Klubu Związku Lud.-Nar. w sprawie zniesienia sądu pokoju dla spraw o lichwę wojenną w Warszawie.

Druk Sejmu Nr. 2078 z dn. 16/VII—25 r.

Wniosek posła Marjana Dąbrowskiego i tow. z Klubu P. S. L. „Piast” w sprawie zaniedbań prokuratora przy Sądzie Okręgowym w Łucku Stein-mana, oraz w sprawie nienależytego postąpienia Pana Ministra Sprawie-dliwości w związku z wykryciem nadużyć, popełnionych przez mieszkańców Łucka na szkodę Skarbu Państwa na tle działalności tamtejszego powiato-wego Biura Odbudowy.

Druk Sejmu Nr. 2081 z dn. 17/VII—25 r.

Sprawy wewnętrzne.

Wniosek posłów Klubu Ukraińskiego w sprawie bezpodstawnych ma-sowych aresztowań pośród ludności ukraińskiej.

Druk Sejmu Nr. 1903 z dn. 29/IV—25 r.

Wniosek posła Putka i tow. w sprawie ustawy, dotyczącej lokalnej administracji w gminie miasta Wadowic.

Druk Sejmu Nr. 1946 z dn. 26/V—25 r.

Wniosek posła B. Kozubskiego i tow. z Klubu Ukraińskiego w spra-wie przyjęcia z pomocą ludności, nawiedzonej klęską pożaru we wsi Boło-żówce gminie szumskiej pow. krzemienieckim na Wołyniu.

Druk Sejmu Nr. 1948 z dn. 26/V—25 r.

Projekt ustawy w sprawie niektórych zmian granic województwa Wileńskiego, Nowogródzkiego i Poleskiego, wniesiony przez Min. Spraw Wewnętrznych.

Druk Sejmu Nr. 2000 z dn. 22/VI—25 r.

Wniosek posła B. Malika i kol. z Klubu P. S. L. w sprawie przyścia z pomocą pogorzelcom gminy Kamieniopola (pow. lwowski).

Druk Sejmu Nr. 2001 z dn. 22/VI—25 r.

Projekt ustawy w sprawie utworzenia Województwa Wileńskiego, wniesiony przez Min. Spraw Wewnętrznych.

Druk Sejmu Nr. 2004 z dn. 22/VI—25 r.

Wniosek posła J. Brzezińskiego i kol. z Klubu N. P. R. w sprawie niemieckich przepisów Policzyjno-Budowlanych na terenie Województwa Poznańskiego (Die Bau-Polizei-Ordnung für das platte Land des Regierungsbezirks Posen vom 13 Juli 1911).

Druk Sejmu Nr. 2015 z dn. 24/VI—25 r.

Wniosek posłów z Klubu Ukraińskiego w sprawie tolerowania przez Władze Państwowe działalności band, mordujących i rabujących ludność niepołską w powiatach zdołbunowskim i rówieńskim.

Druk Sejmu Nr. 2021 z dn. 24/VI—25 r.

Wniosek posła ks. Ilkowa i posłów z Klubów Sejmowych w sprawie katastrofalnej powodzi i klęsk powstałych na terenie południowo-wschodnich województw.

Druk Sejmu Nr. 2026 z dn. 30/VI—25 r.

Wniosek posła J. Sanojcy i tow. z Klubu Z. P. S. L. „Wyzwolenie” i „Jedność Ludowa” w sprawie przyścia z pomocą ludności wiejskiej, dotkniętej klęską powodzi.

Druk Sejmu Nr. 2028 z dn. 30/VI—25 r.

Wniosek posłów Klubu Polskiego Stronnictwa Ludowego „Piast” w sprawie katastrofalnej klęski powodzi, jaka nawiedziła województwa w Małopolsce i niektóre województwa w b. Kongresówce, oraz w sprawie przyścia z pomocą ludności, dotkniętej klęską powodzi.

Druk Sejmu Nr. 2029 z dn. 30/VI—25 r.

Wniosek posłów Br. Greissa, Matakiewicza, ks. J. Czuja, I. Jasińskiego i kol. z Klubu Katol.-Ludowego w sprawie klęską powodzi nawiedzanej ludności Małopolski.

Druk Sejmu Nr. 2030 z dn. 30/VI—25 r.

Wniosek posłów Klubu Poselskiego Związku Chłopskiego w sprawie przyścia z pomocą ludności małopolskiej, dotkniętej klęską powodzi.

Druk Sejmu Nr. 2034 z dn. 1/VII—25 r.

Wniosek posłów Bobrowskiego, Marka, Żuławskiego, Czapińskiego i tow. ze Z. P. P. S. w sprawie doraźnej pomocy dla osób, dotkniętych klęską powodzi w Krakowie i w województwie Krakowskiem.

Druk Sejmu Nr. 2035 z dn. 2/VII—25 r.

Wniosek posłów Klubu Ukraińskiego w sprawie konieczności natychmiastowej pomocy państwowej ludności, nawiedzonej niebywałą klęską powodzi w powiatach Samborze, Starym-Samborze, Drohobycz, Stryju, Dolinie, Kałuszu, Bohorodczanach, Stanisławowie i innych w b. Galicji.

Druk Sejmu Nr. 2036 z dn. 2/VII—25 r.

Wniosek posła M. Kozłowskiego i kol. ze Zw. Lud.-Nar. w sprawie klęski powodzi w górskich powiatach województwa krakowskiego, w szczególności nowotarskim, spisko-orawskim, makowskim, żywieckim, bialskim i myślenickim.

Druk Sejmu Nr. 2037 z dn. 2/VII—25 r.

Wniosek posłów M. Janeczka, P. Chwalińskiego i kol. z Klubu P. S. L. „Piast” w sprawie wyborów do rad gminnych, sejmików powiatowych i wójtów gmin na terenach województw: warszawskiego, kieleckiego, lubelskiego, łódzkiego, białostockiego.

Druk Sejmu Nr. 2038 z dn. 2/VII—25.

Wniosek posła Korneckiego i kol. ze Zw. Lud.-Nar. w sprawie pomocy dla zrujnowanej przez powódzie ludności powiatów: rudeckiego, samborskiego, starosamborskiego i liskiego w woj. lwowskim.

Druk Sejmu Nr. 2041 z dn. 2/VII—25 r.

Wniosek posła Ballina i tow. z Klubu Niezależnej Partii Chłopskiej w sprawie wyłonienia przez Sejm komisji dla zbadania warunków umożliwiających potworne mordy i znęcania się obszarników nad chłopami na terenie Ziemi Wschodnich.

Druk Sejmu Nr. 2068 z dn. 13/VII—25 r.

Wniosek posłów J. Szafranka, J. Smoły, A. Bujaka i kol. z Klubu Z. P. S. L. „Wyzwolenie” i „Jedność Ludowa” w sprawie powodzi na terenie województwa kieleckiego.

Druk Sejmu Nr. 2070 z dn. 14/VII—25 r.

Wniosek posłów z komunistycznej Frakcji Poselskiej i tow. w sprawie okazania pomocy ludności, nawiedzonej klęską powodzi.

Druk Sejmu Nr. 2073 z dn. 16/VII—25 r.

Wniosek posłów z komunistycznej Frakcji Poselskiej i tow. w sprawie obywatelskiego i narodowego równouprawnienia ludności żydowskiej w Państwie Polskiem.

Druk Sejmu Nr. 2077 z dn. 16/VII—25 r.

Wniosek posła Włodz. Piotrowskiego i kol. z Klubu Z. P. S. L. „Wyzwolenie” i „Jedność Ludowa” w sprawie zbadania stosunków, dotyczących budowy strażnic na Kresach Wschodnich.

Druk Sejmu Nr. 2079 z dn. 16/VII—25 r.

Projekt ustawy o zmianie art. 7 zasadniczej Ustawy Sanitarnej oraz art. 4 Ustawy o przymusowym szczepieniu ochronnem przeciw ospie, wniesiony przez Min. Spr. Wewn.

Druk Sejmu Nr. 2087 z dn. 2/IX—25 r.

Wniosek posłów Klubu Białoruskiego w sprawie sprzecznego z ustawą rozporządzenia wykonawczego z dn. 24/IX—24 r. do ustawy z dn. 31/VII—1924 r. o języku państwowym i języku urzędowania rządowych i samorządowych władz administracyjnych.

Druk Sejmu Nr. 2102 z dn. 6/X—25 r.

Sprawy wojskowe.

Projekt ustawy o Orderze Wojennym „Virtuti Militari”, wniesiony przez Min. Spraw Wojskowych.

Druk Sejmu Nr. 2042 z dn. 2/VII—25 r.

Projekt ustawy o medalu pamiątkowym za wojny o utrwalenie niepodległości i zabezpieczenie granic Ojczyzny, wniesiony przez Min. Spraw Wojskowych.

Druk Sejmu Nr. 2048 z dn. 4/VII—25 r.

Sprawy zagraniczne.

Projekt ustawy w sprawie ratyfikacji Konwencji Handlowej (i Weterynaryjnej) między Rzplಿತą Polską a Republiką Czeskosłowacką, podpisanej w Warszawie dn. 23/IV—25 r., wraz z załącznikami A, B, C, D, E (Konwencja Weterynaryjna), F oraz protokołem końcowym tej samej daty, wniesiony przez Min. Spraw Zagranicznych.

Druk Sejmu Nr. 1996 z dn. 18/VI—25 r.

Projekt ustawy w sprawie ratyfikacji Traktatu Koncyljacyjnego i Arbitrażowego pomiędzy Rzplಿತą Polską a Republiką Czeskosłowacką, podpisanego w Warszawie dn. 23/IV—25 r., wniesiony przez Min. Spraw Zagranicznych.

Druk Sejmu Nr. 1997 z dn. 18/VI—25 r.

Projekt ustawy w sprawie ratyfikacji Konwencji Handlowej między Rzplಿತą Polską a Republiką Grecką, zawartej w Warszawie dn. 17/IV—25 r., wniesiony przez Min. Spraw Zagranicznych.

Druk Sejmu Nr. 2006 z dn. 20/VI—25 r.

Projekt ustawy w sprawie ratyfikacji Konwencji Handlowej między Polską a Węgrami oraz protokołu końcowego i protokołu podpisania, podpisanych w Budapeszcie dn. 26/III—25 r., wniesiony przez Min. Spraw Zagranicznych.

Druk Sejmu Nr. 2007 z dn. 20/VI—25 r.

Wniosek posła Chwalińskiego i kol. z Klubu P. S. L. w sprawie utrudnień, czynionych przez władze administracyjne w ruchu pogranicznym.

Druk Sejmu Nr. 2013 z dn. 10/VI—25 r.

Sprawozdanie Komisji Administracyjnej i Komisji Spraw Zagranicznych o przedłożonym przez Rząd projekcie ustawy o cudzoziemcach (Druk Nr. 1699).

Druk Sejmu Nr. 2017 z dn. 26/VI—25 r.

Projekt ustawy w sprawie ratyfikacji umowy polsko-czechosłowackiej w przedmowie uregulowania obrotu prawnego w sprawach cywilnych, karnych i niespornych, podpisanej dn. 6 marca 1925 r. w Pradze, wniesiony przez Min. Spraw Zagranicznych.

Druk Sejmu Nr. 2043 z dn. 29/VI—25 r.

Projekt ustawy w sprawie ratyfikacji protokołu dodatkowego z dn. 3/VIII—1925 r. do Konwencji Handlowej (i Weterynaryjnej) między Rzecząpospolitą Polską a Republiką Czechosłowacką, podpisanej w Warszawie dn. 23/IV—25 r., wraz z załącznikami A, B, C, D, E, (Konwencja Weterynaryjna), F oraz protokołem końcowym tej samej daty, wniesionej przez Prezesa Rady Ministrów.

Druk Sejmu Nr. 2044 z dn. 8/VII—25 r.

Projekt ustawy w sprawie ratyfikacji Konwencji między Rzplಿತą Polską a Republiką Czechosłowacką o ułatwieniach w małym ruchu granicz-

nym, podpisanej w Pradze dn. 30/V—25 r., wniesiony przez Prezesa Rady Ministrów.

Druk Sejmu Nr. 2046 z dn. 8/VII—25 r.

Projekt ustawy w sprawie ratyfikacji Konwencji Turystycznej pomiędzy Rzplitą Polską a Republiką Czechosłowacką z dn. 30/V—25 r., wniesiony przez Prezesa Rady Ministrów.

Druk Sejmu Nr. 2047 z dn. 8/VII—25 r.

Projekt ustawy w sprawie ratyfikacji Konwencji Konsularnej między Polską a Związkiem Socjalistycznych Republik Rad, podpisanej w Moskwie 18/VII—1924 r., wniesiony przez Prezesa Rady Ministrów.

Druk Sejmu Nr. 2051 z dn. 9/VII—25 r.

Projekt ustawy w sprawie ratyfikacji umowy pomiędzy Rzplitą Polską a Republiką Czechosłowacką w sprawach prawnych i finansowych podpisanej w Warszawie dn. 23/IV—25 r., wniesiony przez Prezesa Rady Ministrów.

Druk Sejmu Nr. 2052 z dn. 8/VII—25 r.

Projekt ustawy w sprawie ratyfikacji umowy między Rzplitą Polską a Republiką Czechosłowacką o zapobieżeniu dwukrotnemu opodatkowaniu w dziedzinie podatków spadkowych, podpisanej w Warszawie dn. 23/IV—25 r., wniesiony przez Prezesa Rady Ministrów.

Druk Sejmu Nr. 2053 z dn. 8/VII—25 r.

Projekt ustawy w sprawie ratyfikacji umowy między Rzplitą Polską a Republiką Czechosłowacką o zapobieżeniu podwójnemu opodatkowaniu w dziedzinie bezpośrednich podatków państwowych, podpisanej w Warszawie dn. 23/IV—25 r. — wniesiony przez Prezesa Rady Ministrów.

Druk Sejmu Nr. 2054 z dn. 8/VII—25 r.

Projekt ustawy w sprawie ratyfikacji umowy między Rzplitą Polską o ochronie prawnej i pomocy prawnej w sprawach podatkowych, podpisanej w Warszawie dn. 23/IV—25 r. — wniesiony przez Prezesa Rady Ministrów.

Druk Sejmu Nr. 2055 z dn. 8/VII—25 r.

R ó ż n e .

Wniosek posłów z Klubu Z. P. S. L. „Wyzwolenie” i „Jedność Ludowa” w sprawie ciężkiego położenia ludności wiejskiej w powiatach ostrołęckim i kolneńskim, województwa białostockiego.

Druk Sejmu Nr. 2027 z dn. 25/VI—25 r.

KRONIKA.

Z ŻYCIA MIĄST.

Szkolnictwo i Oświata.

Na posiedzeniu Rady Miejskiej w d. 3/9 b. r. uchwalono podwyższyć roczną składkę członkowską dla Macierzy Szkolnej w Gdańsku na 200 zł.

Na temże posiedzeniu przyznano jednorazowe subsydjum dla Tow. Naukowego w Toruniu, z okazji jubileuszu w wysokości 100 zł. — roczną zaś składkę członkowską ustalono na 50 zł.

Miasto Chełmno przystąpiło jako członek do Akademickiego Koła Pomorzan w Warszawie z roczną składką 100 zł. (Uchwała Magistratu z d. 24/9—25 r.).

Rada miejska na posiedzeniu w d. 29/IX b. r. uchwalila asygnować dla Macierzy Szkolnej w Gdańsku sumę 100 zł.

Według sprawozdania Wydziału Oświaty i Kultury za czas od 1-go kwietnia do 30 czerwca b. r. działalność poszczególnych oddziałów szkolnictwa przedstawia się następująco:

1) Wychowanie przedszkolne:

W 3 ochronach miało opiekę 225 dzieci.

2) Szkolnictwo powszechne:

W okresie sprawozdawczym było czynnych 10 szkół specjalnych a mianowicie:

a) 4 szkoły dla dzieci upośledzonych umysłowo, do których uczęszczało 199 dzieci;

b) 2 szkoły dla moralnie zaniedbanych dzieci (jedna dla chłopców druga dla dziewcząt) — liczba dzieci wynosiła 89;

c) szkoła dla dzieci głuchoniemych—ogółem wychowawców 61;

Chełmno

„

Łomża

Łódź

d) szkoła dla dzieci dotkniętych jaglicą (do szkoły tej uczęszczały dzieci, u których stwierdzoną została jaglica w okresie zaraźliwym).

3) Miejska Szkoła Pracy:

Ogólna liczba uczniów w końcu roku wynosiła 168.

4) Szkoła Gospodarstwa domowego (dla dziewcząt po ukończeniu szkoły powszechnej).

5) Miejska pracownia kilimów:

W okresie sprawozdawczym pobierało naukę 111 uczennic.

6) Higijena szkolna:

W wydziale tym lekarze szkolni oprócz badań ogólnych i indywidualnych, zaszczepili ospę 10.000 dzieciom; prócz tego przeprowadzili ankietę w sprawie alkoholizacji dlatwy.

7) Miejska pracownia przyrodnicza:

W okresie sprawozdawczym pracownia składała się z centrali, 4 filij i 1 wypożyczalni. W ciągu roku szkolnego 83.165 młodzieży szkolnej przerobiło 372.103 ćwiczeń.

Z wypożyczalni, liczącej, bez szkła, materiałów zużywanych i chemikaliów, Nr. Nr. 4.566 — w ciągu roku szkolnego było wypożyczonych 11.750 przedmiotów.

8) Miejska pracownia psychologiczna:

W okresie sprawozdawczym zbadano metodą Bineta — Simon'a 66 dzieci, z których zakwalifikowano do szkół specjalnych 25 dzieci, do klasy ochronnej 8 dzieci, zwolniono od obowiązku szkolnego 8 dzieci, resztę dzieci pozostawiono w szkole normalnej.

9) Miejskie szkoły średnie:

W okresie sprawozdawczym uczęszczało do:

a) Gimnazjum Miejskiego	349 uczniów
b) Szkoły Handlowej	376 „
c) Seminarjum Męskiego	162 „
d) „ Żeńskiego	180 uczennic.

10) Bursa dla uczniów miejskich szkół średnich w Łodzi.

W okresie sprawozdawczym było w Bursie 25 wychowalców.

11) Miejskie szkoły wieczorowe:

W okresie sprawozdawczym było czynnych 61 szkół uzupełniających dla młodzieży od 14 do 18 lat — w tem 27 męskich, 31 żeńskich i 3 mieszane o 342 klasach; 7 szkół wieczorowych powszechnych o 30 kl. i 4 szkoły wieczorowe dla dorosłych o 19 kl. Ogółem ukończyło kl. VII:

w szkołach uzupełniających	786 osób
na kursach dokształcających	57 „
w szkołach powszechnych	112 „

12) Miejskie zawodowe Szkoły Doksztalcające:

W 10 ogniskach o 74 klasach.

W końcu roku szkolnego 1924/25 ukończyło 249 abiturjentów, w czym 226 chłopców i 28 dziewcząt.

Rada Miejska m. Pabjanic na posiedzeniu w d. 14/IX b. r. postanowiła otworzyć Miejską Szkołę Wieczorową w zakresie 7-mio klasowej szkoły powszechnej.

Pabjanice

Postanowiono (na pos. Rady M. w dn. 4/VIII r. b.) zawrzeć z Woj. Kieleckim umowę na dzierżawę gruntu pod budowę szkoły miejskiej na Ustroniu — na przeciąg 24 lat, czynsz roczny określono na sumę 906 zł. 72 gr. rocznie. Wzniesione przez Mag. budynki, po 24 latach przechodzą na rzecz Państwa z tem, że Skarb Państwa zwróci Mag. m. Radomia rzeczywiste koszty budowy po potrąceniu 2% rocznej amortyzacji. Nowobudująca się miejska szkoła powszechna na Ustroniu, nosić będzie imię Gabriela Narutowicza.

Radom

Rada miejska w d. 5/VIII b. r. uchwaliła plan sfinansowania budowy, celem umożliwienia wykończenia robót przy budującej się VII kl. szkoły powszechnej, podwójnej, męskiej i żeńskiej. Ogólny koszt budowy obliczany jest na 506.400 zł.

Sandomierz

W związku z tem przyjęto udzieloną przez Rząd w r. b. pożyczkę w wysokości 20.200 zł.

Rozpoczęcie robót przy budowie szkół nastąpiło w d. 11/VII b. r. — ostateczne wykończenie, projektowane jest na d. 1/IX — 1927 r.

Na posiedzeniu Rady miejskiej w d. 12/IX b. r. postanowiono wstawić do budżetu na r. 1926 sumę 48.000 zł. na rozpoczęcie budowy 7 klasowej szkoły powszechnej w Sejnach, pod warunkiem znalezienia pokrycia 14.000 zł. z sum miejskich, 10.000 zł. z dotacji na ten cel Sejmiku Suwalskiego i 24.000 zł. tytułem udziału Skarbu Państwa jako bezzwrotnej pożyczki Ministerstwa Oświecenia Publicznego. Budowa szkoły mogłaby być ukończoną w przeciągu 3 lat. Przypuszczalny koszt budowy szkoły — 120.000 zł.

Sejny

Powtórna uchwała Rady Miejskiej w d. 21/IX b. r. postanowiono zaciągnąć w Banku Gosp. Krajowego pożyczkę w wysokości 100.000 zł. na budowę gmachu szkolnego.

Stomniki

Mag. miasta Sosnowca w d. 11/IX b. r. uchwalił: zwrócić się do R. M. o upoważnienie do wydzierżawienia od Tow. Sosnowieckiego, przy kop.

Sosnowiec

„Wiktor” — szkoły o 15 oddziałach wraz z całym inwentarzem szkolnym, na przeciąg 5 lat.

Sosnowiec

Zarząd miasta na posiedzeniu w d. 15/IX b. r. uchwalił dodatkowo 5.000 zł., poza kredytem przewidzianym w budżecie, na cele Miejskiego Uniwersytetu Ludowego.

„

W myśl uchwały Rady miejskiej z d. 22/IX b. r. Zarząd miasta na posiedzeniu w d. 25/IX b. r. upoważnił p. Prezydenta i ławnika do podpisania umowy z Tow. Sosnowieckiem w sprawie przejęcia szkoły w Milanowicach.

Warszawa

W bieżącym roku szkolnym (1925/26) oddane będą do użytku szkół powszechnych 3 nowe gmachy szkolne, które pomieszczą około 4.000 dzieci, ponieważ jednak wygaśnięcie ustawy rekwizycyjnej spowoduje utratę zarekwirowanych lokali prywatnych, mieszczących ok. 1.000 dzieci, faktyczny więc przyrost miejsc powiększy się o 3.000.

Miasto postanowiło wybudować na Woli specjalny gmach szkolny, dla pomieszczenia szkół powszechnych mieszczących się obecnie w niekorzystnych warunkach sanitarnych.

Kultura i sztuka.

Grodno

Rada miasta Grodna w d. 3/IX b. r. wyraziła zgodę na postawienie Pomnika dla Poległych w czasie wojny światowej i bolszewickiej—na placu Batorego.

Łódź

(Sprawozdanie oddziału kultury i oświaty za czas od 1 kwietnia do 30 czerwca b. r.)

Miejska Biblioteka publiczna powiększyła księgozbiór o 75 dzieł w 89 tomach, tak, że w d. 1 lipca b. r. księgozbiór liczył 25.624 dzieł o 35.017 tomach. Frekwencja czytelników w okresie sprawozd. wyniosła 11.352 osób, w tem 7.652 mężczyzn i 3.600 kobiet.

W poszczególnych czytelniach i wypożyczalniach dane te przedstawiają się następująco:

I. Czytelnia dla dorosłych.

Księgozbiór wypożyczalni na 1/VII b. r.—3.337 dzieł w 3.539 tomach zakupiono w ciągu okresu sprawozdawczego 500 dzieł w 599 tomach.

Ogólna frekwencja w okresie sprawozdawczym—3.960 osób.

Prócz wypożyczalni książek istnieje przy bibliotece czytelnia pism.

Ogółem z czytelni korzystało 4.047 osób.

W okresie sprawozdawczym przeczytano 7.332 książek, z czego z działu literatury pięknej 3.897, zaś z działu literatury naukowej 3.429.

I. Wypożyczalnia dla młodzieży.

Biblioteka liczy 4.071 dzieł w 4.347 tomach (zakup. w kw. II 11 dzieł).

Frekwencja w ciągu II kw. 8.586 osób (4.830 chłopców i 3.756 dziewcząt), średnia frekwencja dnia 117.

II. Wypożyczalnia dla młodzieży.

W d. 1/VII b. r. bibl. liczy 4.428 dzieł w 4.904 tomach (powiększona w kw. II o 14 dzieł).

Frekwencja wypożyczonych książek w ciągu kw. II wynosiła 11.557 osób (chłopców 5.457—dziewcząt 6.100) średnia frekw. dnia 158,3.

III. Wypożyczalnia dla młodzieży.

Księgozbiór wypożyczalni w d. 2/VII b. r. 3.724 dzieł — 3.998 tomów wszystkie dzieła zakupione w I kw. skatalogowano i oddano do użytku młodzieży.

Frekwencja czytelników w okr. sprawozd. 12.394 osób (chłopców 6.448 — dziewcząt 5.945), średnia frekw. dzienna dzieci wypożyczających książki — 169.

IV wypożyczalnia dla młodzieży.

Dla IV wypożyczalni, w okresie II-go kw. nabyto 391 dzieł w 417 tomach, z darów wpłynęło 3 książki.

Stan na I/VII b. r. wynosi 2.480 dzieł w 2.619 tomach.

W ciągu okresu sprawozd. z wypożyczalni korzystało 7.269 dzieci (chłopców 3.989 — dziewcząt 3.300) — średnia frekwencja dnia 100.

Muzeum Miejskie.

W okresie sprawozd. zwiedziło muzeum 3.493 osoby w tem 2.946 młodzieży.

Ponadto grupami zwiedziło 26 szkół powsz. łódzkich,

20 „ „ zamiejskowych,

12 „ średnich łódzkich,

3 „ „ zamiejskowe.

Miejski Kinematograf Oświatowy.

W okresie sprawozd. zwiedziło M. Kinem. Ośw. ogółem 95.795 osób w tem 59.460 młodzieży.

Prócz tego na 68 bezpłatnych seansach naukowych dla dziatwy szkół powszechnych było obecnych 13.557 młodzieży płci obojga. Na seansy powyższe młodzież uczęszczała przymusowo, każdy obraz objaśniany był przez specjalnego prelegenta.

Miejska Galeria Sztuki.

W poszczególnych miesiącach okr. sprawozd. frekwencja w M. Gal. Sztuki wynosiła:

	dorosłych	młodzieży	bezpłatn.	razem
kwiecień	1.154	1.098	429	2.681
maj	1.241	1.897	1.690	2.828
czerwiec	592	628	245	1.463

Grupami zwiedziło Galerję: 25 szkół średnich, 10 szkół powszechnych i 4 org. społeczne.

Miasto zamierza przystąpić do rozbudowy Galerji Sztuki przez dalszy zakup obrazów i rzeźb.

Łódź otrzyma nowe wydawnictwo specjalne, które wzbogaci ubogą w tym kierunku literaturę komunalną, — będzie nim monografia miasta. W tym celu Zarząd Miasta projektuje ogłoszenie konkursu z nagrodami.

Warszawa.

Ceny miejsc we wszystkich teatrach miejskich obniżono o 15⁰/₀, kasując jednocześnie bilety ulgowe, stwierdzono bowiem nadużycia przy wydawaniu tych biletów.

W Muzeum Rzemiosł i Sztuki Stosowanej odbyło się w początkach września z udziałem rządu i władz miejskich uroczyste otwarcie Biblioteki Sztuk Zdobniczych.

W uznaniu potrzeby reorganizacji archiwum miejskiego, które zachowało dotąd organizację z r. 1894, t. j. od założenia, Magistrat powołał komisję archiwalną z udziałem rzeczoznawców, która zaprojektuje nową organizację archiwum.

W budżecie Magistratu na r. 1925 przewidziane jest subsydjum dla Kasy im. Mianowskiego w sumie 10.000 zł. (w r. 1924 było 1.144 zł.).

Opieka społeczna.

Będzin

Na posiedzeniu Tymcz. Zarządu miasta w d. 23/IX b. r. uchwalono udzielić zapomogi Komitetowi dokarmiania biednych dzieci w wysokości 2.000 zł., z tem, że sprawę dalszych zapomóg zdecyduje nowy Zarząd miasta.

Chełmno

Rada Miejska na posiedzeniu w d. 6/VIII b. r. uchwaliła, że miasto przystąpi jako członek do Tow. Opieki nad ociemniałymi w Bydgoszczy, ze składką roczną 50 zł.

Gostynin

Magistrat uchwalił asygnować 300 zł. ochronie parafjalnej i 100 zł. ochronie katolickiego Związku Polek.

Na posiedzeniu Rady Miejskiej w d. 3/IX b. r. uchwalono subsydjum dla Pol. Tow. Dobroc. 5.000 zł. i dla Zyd. Tow. Dobroczynności nad sierotami 5.000 zł.

Grodno

Jaworznicke kopalnie komunalne węglowe ofiarowały bezpłatnie, wzo-rem lat ubiegłych, 50 wagonów węgla dla biednej ludności oraz instytucyj humanitarnych m. Krakowa, pozostawiając dar ten do dyspozycji zarządu miasta. Rozdziałem zajmie się miejskie biuro ubogich.

Kraków

Na pos. Rady M. w dniu 23/IX r. b. przyznano instytucjom społecznym następujące subwencje:

Królewska
Huta

- 1) Śląskiej Lidze Przeciwalkoholowej 100 zł.
- 2) Sekcji Eugenicznej Pol. Czerw. Krzyża na urządzenie poradni w Król. Hucie jednorazowo 1.000 zł. i na prowadzenie poradni rocznie 300 zł.
- 3) Śląskiemu Komitetowi Ratunkowemu w Katowicach 3.000 zł.

Wydział Opieki Społecznej w d. 21/IX b. r. powiększył ilość wydawanych obiadów dla niezamożnej inteligencji do 200 dziennie. Obiady są wydawane przede wszystkim osobom niezarobkującym.

Łódź

Według wykazu Wiadomości Statystycznych m. Poznania za m. sierpień, stan Miejskiej opieki nad ubogimi i sierotami, w końcu m. sierpnia wyraża się w następujących cyfrach:

Poznań

- 1) Ubodzy w opiece obwodowej 2.610 osób.
- 2) Dzieci w miejskiej opiece: w 1 roku życia 398.
- 3) „ „ „ od 1—2 roku życia 170.

Noclegów udzielono w Schronisku dla bezdomnych 2.356 osobom, w tem 799 mężczyzn, 852 kobiet i 705 dzieci.

Na posiedzeniu Zarządu Miasta w d. 25/IX b. r. uchwalono zwolnić od podatku miejskiego w d. 26 i 27/IX przedstawienie w teatrze i akademję w kinie z okazji obchodu „Dziesięciolecia Policji”. Dochód przeznaczyć na wdowy i sieroty po poległych policjantach.

Sosnowiec

Na temże posiedzeniu uchwalono wypłacić z funduszków dysp. Zarządu miasta 300 zł. na ten sam cel.

Magistrat postanowił asygnować:

Warszawa

- 1) Zakładowi Opatrzności Bożej tytułem jednorazowej zapomogi na przeprowadzenie remontu domu w Druskenikach dla dzieci anemicznych zł. 5.000.

2) Zakładowi dla inwalidów wojennych w Chotomowie pod Warszawą, prowadzonemu przez Komitet fundacji im. Ojca św. Piusa XI, zł. 5.000.

Warszawa Dyrekcja Tramwajów Miejskich za zgodą Magistratu postanowiła zakupić w T-wie Gniazd Sierocych 2 miejsca wieczyste po 10.000 zł. każde dla sierot po pracownikach tramwajowych.

Wołkowysk Rada M. w d. 20/IX b. r. zatwierdziła Regulamin miejskiej Komisji Opieki Społecznej m. Wołkowyska.

Sprawy Sanitarne, Hygiena i Wychowanie Fizyczne.

Białystok Na posiedzeniu Rady miejskiej w d. 4/9 b. r. na wniosek Magistratu uchwalono dodatkowy kredyt w sumie 7.272 zł. na uzupełnienie inwentarza Zakładu Położniczego, z powodu rozszerzenia Zakładu z 25 na 40 łóżek.

Grodno Na remont szpitala miejskiego dla zainstalowania aparatu „Roentgena” przyznano kwotę 940 zł. (Posiedz. Rady M. w d. 3/IX r. b.).

Lublin Ze sprawozdania Wydziału Zdrowia Publicznego m. Lublina dowiadujemy się, że w II kwartale b. r. zanotowano wypadków chorób zakaźnych ogółem 91. Z tej liczby wyzdrowiało 52 chorych, zmarło 5.

Zbadano 469 chorych przez lekarzy dzielnicowych.

Dokonano 1011 sanitarnych oględzin posesyj, sklepów spożywczych itp.

Udzielono 584 porad bezpłatnie robotnikom miejskim.

Dokonano 2.826 szczepień ochronnych ospy.

W ambulatorjum miejskiem udzielono porad lekarskich 2.074.

Miejskie laboratorium chemiczne wykonało 828 analiz.

W zakładach dezynfekcyjnych i kąpielowych wykąpano i odwieszono osób 13.370 w tem z ochron i szkół powszechnych 7.289-

Zdezynfekowano rzeczy sztuk 955.

„ mieszkań 74.

W porównaniu do poprzedniego okresu wykąpano więcej o 6.948 osób, zdezynfekowano rzeczy więcej o 573 sztuki.

Łomża Na posiedzeniu Rady Miejskiej w dn. 29/IX — 1925 r. zatwierdzono Statut Związku Specjalnego dla założenia i utrzymania szpitala zakaźnego Św. Rocha.

Członkami Związku są: 1) Łomżyński Powiatowy Związek Komunalny, 2) Powiat Komunalny Miejski m. Łomży.

W m. sierpniu b. r. dokonano oględzin sanitarnych: nieruchomości, miejsc sprzedaży, przedsiębiorstw i zakładów 1.855

Zanotowano zachorowań na choroby ostro-zakaźne 235

Zgonów na choroby ostro-zakaźne 156

Walka z chorobami zakaźnymi:

1) Przeprowadzono szczepienie przeciwtyfusowe u 1.621 osób

2) Zbadano wodę pod względem chemicznym ze studzien 59

„ „ „ „ bakterjologicznym ze studz. 20

3) Dokonano odkażeń 176 w 277 ubikacjach.

4) W miejskich zakładach kąpielowych wykąpano osób 18.644 w tem dzieci szkolnych 4.187.

(Według Sprawozdania Oddziału Sanitarnego przy Wydziale Zdrowotności Publicznej).

Dla podniesienia higieny w szkołach, Magistrat zarządził, aby w każdej klasie znajdowała się umywalnia i czysty ręcznik oraz aby przynajmniej w 3-tygodniowych odstępach dzieci poddawane były kąpeli.

W związku z tem postanowiono odpowiednio do tych celów uruchomić miejskie kąpiele.

W I-em półroczu b. r. w Miejskiej Stacji Opieki nad Matką i Dzieckiem — dokonano oględzin niemowląt do lat 2 348

Zbadano stan zdrowia u dzieci od lat 2 do 14 752

Udzielono pomocy lekarskiej dzieciom do lat 14 316

Zwizytowano w domu przez Op. Zdrowia — dzieci 357

Zarejestrowano kobiet ciężarnych 4

Obdzielono wyprawkami dzieci 3

Zaszczepiono ospę 1.915

Wydano porcji mlecznych 3.943

Zużyto litrów mleka świeżego 3.660

Rada Miejska w dn. 12/IX b. r. upoważniła Magistrat do opracowania warunków i ustalenia opieki lekarskiej w Sejnach dla szpitala pow., miasta i szkoły, celem późniejszego zawarcia umowy z Wydziałem Pow. i lekarzem.

W d. 7/IX r. b. odbyło się otwarcie przez Wydz. Zdrowia Magistratu nowej przychodni przeciwgruźliczej i poradni dla niemowląt i matek.

W najbliższym czasie Tow. Przeciwgruźlicze otwiera nową przychodnię, przy której ma być urządzona stała bezpłatna wystawa przeciwgruźlicza.

Łódź

Piotrków

Równo

Sejny

Warszawa

Warszawa

W związku z projektowaniem powiększeniem zakładu dla leczenia dzieci jagliczych w Warszawie oraz otwarciem 4 przychodni specjalnych dla leczenia tej choroby, Polsko-Amer. Komitet Pomocy Dzieciom zwrócił się do Magistratu m. Warszawy o wyznaczenie sum niezbędnych na odnowienie i rozszerzenie zakładu.

Przewidziany w budżecie miejskim na r. 1925 kredyt w sumie zł. 5.000 na walkę z chorobami wenerycznymi, postanowił Magistrat użyć na uruchomienie poradni dla chorych wenerycznych. Poradnia, prócz leczenia, będzie miała za zadanie i akcję propagandową.

Wydział Zdrowia Mag. m. Warszawy uchwalił zwrócić się do urzędów sanitarnych, polecając im przeprowadzenie jaknajszerszej propagandy w sprawie systematycznego czyszczenia pomieszczeń mieszkalnych w stolicy. Akcja ta wszczętą została na wniosek mokotowskiej okręgowej komisji sanitarnej w sprawie urządzenia w Warszawie tygodnia powszechnego czyszczenia, na wzór takiego tygodnia zorganizowanego w Oslo (Chrystanji) przez norweski związek zdrowia publicznego.

Magistrat przystąpił do nadbudowy dwóch pięter na parterowym pawilonie szpitala dla umysłowo chorych św. Jana Bożego, który nie odpowiadał już dzisiejszym potrzebom. Opracowano także nowy plan sytuacyjny szpitala, przewidujący budowę jeszcze jednego pawilonu.

Zatwierdził również Magistrat plan przebudowy szpitala Przemienienia Pańskiego na Pradze, przewidujący wzniesienie na terytorjum szpitala 5-ciu nowych pawilonów przy stopniowym burzeniu starych drewnianych.

Na remont schroniska starozakonnych asygnował Magistrat tytułem zaliczki zł. 36.000.

Skarbowość.

Będzin

Stan zadłużenia miasta Będzina na dzień 22/9 b. r. ustalono: w pożyczkach długoterminowych otrzymanych w walucie

markowej. zł. 85.561 gr. 62

w pożyczkach krótkoterminowych „ 100.000 „ 12

Razem na sumę . . . zł. 185.561 gr. 12

Chojmno

Rada Miejska w d. 6/VIII b. r. uchwaliła przeliczenie pożyczek amortyzacyjnych niemieckich—w Kom. Banku Kredytowym w Poznaniu na 15% parytetu złota, natomiast odsetek amortyzacyjnych dla tegoż Banku nie uznała.

W d. 1/X r. b. nastąpiło otwarcie Kasy Oszczędności m. Warszawy. Wysokość meksymalną wkładów ustalono: dla osób prywatnych na 100.000 zł., dla urzędów i instytucyj publicznych nieograniczoną, dla towarzystw oraz innych osób prawnych 1.500.000 zł. Stopa procentowa dla wkładów otwartych wynosić będzie 12⁰/₀, dla wkładów zamkniętych od 10⁰/₀ — 14⁰/₀, zależnie od warunków wniesienia wkładu.

Warszawa

Lombard miejski w m. sierpniu r. b. wydał 959 pożyczek, w tem 453 na termin 1-miesięczny, 230 na 2-miesięczny, 226 — 3-miesięczny, razem na sumę 132.381 zł. Przedmiotów zastawiono 4.958 w tem: 2.422 złotych, 2.136 srebrnych, 40 różnych kosztowności i 360 różnych. Podział pożyczek w/g wysokości jest następujący: od 3 do 10 zł. — 20 poz., od 10 do 50 zł. — 290 poz., od 50 do 100 zł. — 218 poz., od 100 do 500 zł. — 423 poz., od 500 do 1.000 zł. — 8 poz. Spłacono całkowicie 742 poz. na sumę 79.364 zł., częściowo 70 na sumę 4.801 zł. Prolongat było 878 na sumę 134.639 zł.

Na posiedzeniu Magistratu w d. 3 i 4/9 b. r. przyjęto warunki Banku Gosp. Krajowego co do udzielenia Mag. m. Włocławka pożyczki w 8⁰/₀ listach zastawnych Banku w kwocie 44.000 zł. na cele konwersji zaciągniętego kredytu budowlanego 35.000. W związku z tem postanowiono wystąpić do Rady Miejskiej o powzięcie odpowiednich uchwał.

Włocławek

Inwestycje i przedsiębiorstwa miejskie.

Rada miejska w dn. 6/VIII b. r. uchwaliła udzielić pożyczki amortyzacyjnej w wysokości 30.000 zł. dla Administracji Elektrowni Miejskiej na przeciąg 30 lat, ustalając odsetki dla tej pożyczki w wysokości 6⁰/₀ oraz 2⁰/₀ amortyzacji.

Chetmno

Zarząd miasta odbył wstępną konferencję z przedstawicielami konsorcjum amerykańskiego w sprawie pożyczki 2 milionów dolarów, na przeprowadzenie kanalizacji i założenie przedsiębiorstw dochodowych w Grodnie. W związku z tem Rada miejska w dn. 20/VIII b. r. uchwaliła wyasygnować 5.000 złotych na koszty sporządzenia planu sytuacyjnego miasta i prowizorycznego kosztorysu kanalizacji.

Grodno

Na posiedzeniu Magistratu w dn. 5/IX b. r. postanowiono starać się o uzyskanie koncesji rządowej na elektryfikację m. Lublina.

Lublin

Według sprawozdania wydziału kanalizacji i wodociągów za m. sierpień b. r. wydatkowano w tym czasie ogółem zł. 621.767,48 (od początku

Łódź

zaś zł. 2.305.095). Z sumy 621.707,48 wydano w sierpniu na zakup materiałów zł. 233.822,71 na pensje pracowników zł. 313.324,24.

Na wszystkich odcinkach robót wykopano 12.245 m. sześciennych kanałów. Oszalowano 14.495 m. b., ułożono spodów 865 m. b., dolnych sklepień 787 m. b., górnych sklepień 1.217 m. b. kanałów, co dowodzi, że intensywność robót wciąż się zwiększa, gdyż odnośne cyfry dla miesięcy: maja, czerwca i lipca wynosiły: 50, 689 i 854.

Ogólna liczba robotników, zatrudnionych w Wydziale Kanalizacji, wynosi na 1 września; 1969, czyli w porównaniu z dn. 1/VIII (1659) zwiększyła się o 310. Z ogólnej liczby robotników przy budowie kanałów zatrudnionych było 1578, przy robotach różnych 130, w dziale gospodarczym 261.

Pabjanice

W dniu 14/IX r. b. przyjęła Rada M. nagły wniosek robotniczych frakcyj radzieckich, w myśl którego wysłani zostaną do władz państwowych 3 przedstawiciele robotniczych związków zawodowych, w celu poparcia usiłowań Magistratu o uzyskanie pożyczki na prowadzenie robót publicznych.

Sejny

Rada miejska w d. 12/IX b. r. upoważniła Magistrat do zawarcia umowy z przedsiębiorcą prywatnym w sprawie zaopatrzenia miasta w prąd elektryczny.

Słomniki

Na posiedzeniu Rady Miejskiej w d. 21/IX b. r. powzięto powtórna uchwałę do zaciągnięcia pożyczki w Banku Kom. lub Banku Gospodarstwa Krajowego w wysokości 1.000.000 zł. na budowę wodociągów. W związku z tem przystąpiono do opracowania planów i kosztorysów na urządzenie wodociągów przez firmę „Triton” w Katowicach.

Warszawa

Dyr. Wodociągów i Kanaliz. buduje nowy głęboki kanał (t. zw. kolektor) równoległe do jednego istniejącego 40 lat, który odprowadza wszystkie ścieki z całej Warszawy do Wisły. Budowa nowego kolektora potrwa około 2 lat, poczem przeprowadzony zostanie w ciągu roku remont kolektora starego.

W dn. 9/IX r. b. Zarząd m. Warszawy przejął od Rządu Zakłady Gazowe.

Powstał projekt przyłączenia do Warszawskiej sieci gazowej Pruszkowa. W tym celu przeprowadzony zostanie specjalny gazociąg z gazowni na Woli.

W sezonie bieżącym ułożono 15 klm. przewodów gazowych, docierając do coraz odleglejszych zakątków stolicy.

Magistrat w d. 14/IX b. r. postanowił wystąpić do Rady miejskiej z wnioskiem o powzięcie uchwały upoważniającej do zaciągnięcia ze Skarbu Państwa pożyczki w sumie 2 miliony złotych na budowę nowej elektrowni w mieście.

Wrocław

W związku z projektem uruchomienia elektrowni miejskiej uchwalono na pos. Rady M. w dniu 12/IX r. b. przelanie na ten cel, poza kredytem przeznaczonym w budżecie, wszelkich oszczędności powstałych w bieżącym roku budżetowym.

Wrocław

Majątek miejski.

Na rachunek majątku miejskiego zapisano pozostałość z zamknięcia rachunkowego za r. 1924, wyrażającą się w sumie zł. 22.863 gr. 69, wobec czego stan kapitału, czyli majątku miejskiego w dniu 31/XII — 1924 r. wyrażał się cyfrą zł. 500.769 gr. 68.

Dąbrowa
Górna

W sierpniu r. b. miasto powiększyło swój majątek przez nabycie następujących nieruchomości:

- 1) plac z budynkiem, o przestrzeni 170 pr. kw.
- 2) 5 placów na targowicę o przestrzeni 425,16 pr. kw.
- 3) plac o przestrzeni 297,3 pr. kw.

„

Na posiedzeniu Rady miejskiej w d. 3/IX b. r. uchwalono sprzedać działkę ziemi miejskiej przy ul. Augustowskiej o obszarze 3.650 m.² po cenie 4 zł. za m.² Państwowej Fabryce wyrobów Tytuniowych w Grodnie.

Grodno

Rada M. na pos. w dn. 23/IX r. b. uchwaliła nabyć grunt o powierzchni 1.110 mtr.² po cenie 5 zł. za mtr.²

Król. Huta

W d. 4/VIII b. r. przyjęła Rada miejska do zatwierdzającej wiadomości darowiznę miastu 5.306 m.² gruntu na przeprowadzenie nowej ulicy — wyrażając równocześnie ofiarodawcom Bekermanom podziękę za ich czyn obywatelski.

Radom

Drogą publicznej licytacji, Rada M. uchwaliła sprzedać po uprzednim ustaleniu sumy licytacji 5 parceli miejskich o ogólnej powierzchni 2.973 m.², uzyskaną zaś sumę pieniędzy przeznaczyć na budowę szkoły.

Słomnik

Magistrat w d. 12/IX b. r. upoważnił 2 ławników do podpisania aktu przyjęcia darowizny od p. Jerzego Bojanczyka, placu o powierzchni 11.460 mtr. kw., położonego przy ul. Wiejskiej.

Wrocław

Włocławek

Na urządzenie targowiska miejskiego postanowił Magistrat nabyć we wsi Zaramcze plac o pow. 3 morgi 107 prętów za 12.000 zł.

K o m u n i k a c j a.

Łąbrowa Górna.

Władze miejskie uchwaliły wybudować szosę na Zielonej długości 2,6 km.

Na koszt budowy dróg i ulic postanowiono zaciągnąć długoterminową pożyczkę u Rządu w wysokości 615.000 zł.

Równe

W-g sprawozdania Magistratu w pierwszej połowie b. r. dokonano zabrukowań ulic na ogólnej przestrzeni 6.657,53 mtr.², kosztem 48.627 zł. 08 gr.

Przebrukowano większymi kawałkami i naprawiono 11.342,03 mtr.². na sumę 49.345 zł. 28 gr.

W dalszym ciągu będą wykonane w b. sezonie nowe bruki na przestrzeni 2.820,50 mtr.², które w-g kosztorysu będą wynosiły 20.448 zł.

Sosnowiec

Na posiedzeniu Magistratu w dn. 22/IX r. b. uchwalono zamówić w kamieniołomach miast Małopolski 1.175 ton szabru i gysu à 7,90 zł. na ogólną sumę 9.282,50 zł., na budowę szosy Modrzejowskiej, ulicy Długiej i Stefana Okrzei.

Warszawa

Komitet odbudowy mostu ks. Poniatowskiego w dn. 14.IX r. b. uchwaliło rozpocząć odbudowę drugiej połowy szerokości mostu. Odbudowa nastąpi na podstawie kredytu w wysokości 1.200.000, wstawionego do budżetu stolicy na 1926 r. i potrwa 2 lata.

Dyrekcja Tramwajów Miejskich uruchomiła nowe wagony motorowe, wykonane w krajowej fabryce Lilpopa. Wagony te różnią się od dotychczasowych wygodniejszym układem ławek, głębokimi platformami i podwójnymi drzwiami.

Tytułem próby wprowadza Dyr. Tramwajów w 50 wozach tramwajowych tablice orjentacyjne z oznaczeniem ulic, przez jakie dany tramwaj przebiega.

W dn. 7/IX r. b. Dyr. Tramw. Miejskich rozpoczęła układanie torów tramwajowych na przestrzeni 1½ klm. w celu połączenia linią tramwajową ul. Grójeckiej z Nowowiejską. Budowa linii potrwa około 2-ch miesięcy.

Z dniem 1/X r. b. postanowił Magistrat wprowadzić jednolitą taryfę 50-groszową za klm. dla wszystkich dorożek samochodowych.

Magistrat zezwolił na wypuszczenie na miasto na razie 10 bezgłośnych motocykli „moto-taxi” z licznikiem, jako dorożek jednoosobowych. Taryfę za przejazd ustalono, tytułem próby, na 25 gr. klm., taryfa nocna o 50⁰/₀ wyżej, z niezbędnem zaokrągleniem.

Bulwary między mostem ks. Poniatowskiego a mostem Kierbedzia są już całkowicie ukończone. Przez dolny bulwar przebiega linja kolejowa, obsługująca brzeg Wisły w ruchu towarowym. Górny bulwar posiada dwie jezdnie i chodniki. Na całej przestrzeni urządzono kilka zejść i zjazdów z górnego bulwaru na dolny. Bulwar posiada obecnie oświetlenie gazowe i elektryczne.

W sierpniu r. b. zbudowano ogółem nowych jezdni: z kamienia 31.434 m², z kostki drzewnej 1.564 m², z asfaltu prasowanego 1.660 m², ze stalobetonu 1.275 m², z żużla 150 m²; zbudowano chodników: z płyt betonowych 2.730 m², z leszu 3.577 m², z żużla 90 m². Prócz tego naprawiono i przebrukowano 49.504 m².

Ze względu na niepraktyczność bruków z kostki drewnianej Magistrat postanowił kasować je stopniowo, zastępując brukami z kostki granitowej. Pozatem układane są tytułem próby na pryncypalniejszych ulicach bruki asfaltowe i stalobetonowe.

Rozbudowa miast i kwestja mieszkaniowa.

W dn. 24/VIII r. b. podpisany został kontrakt między Magistratem a Kasą Emerytalną na odstąpienie placu pod budowę domu. Bydgoszcz

Odbyło się w Chełmży badanie w dn. 16/IX r. b. przez Komisję Wojskową i Komisję miejscową złożoną z członków Rady M. i obywateli terenów przeznaczonych przez miasto na budowę koszar. Ustalono, że najodpowiedniejszym na ten cel placem jest ziemia jednego z prywatnych właścicieli, wobec czego postanowiono ziemię tę zakupić przez oddanie wzamian odpowiedniego placu miejskiego. Chełmża

Rada M. na posiedzeniu w d. 22/VIII b. r. uchwaliła wniosek Mag. w sprawie zaciągnięcia pożyczki u Rządu na budowę domu miejskiego — w sumie 55.000 złotych. Dąbr. 60

Ze sprawozdania członka Komitetu Rozbudowy Miasta, złożonego na pos. Komitetu w dn. 24/IX r. b. wynika, iż do tej pory przyznano pożyczek na rozbudowę w sumie zł. 2.162.220. Dyrektor Banku Gosp. Kraj. wyjaśnił, że bank ten wydał 43 promes na sumę 1.414.000 zł. Kraków

Król, Huta

Na pos. Rady M. w dn. 23/IX r. b. uchwalono sprzedaż własności miejskiej przy ul. Bytomskiej Towarzystwu Budowy Domów Robotniczych w Król. Hucie, w cenie 20 zł. za mtr².

Na temże posiedzeniu uchwalono plan linii regulacyjnej dla drogi łączącej 2 ulice oraz regulację 1 ulicy dla umożliwienia rozbudowy szpitala miejsk.

Lipno

W dn. 25/VIII r. b. wydała Rada M. dwa zezwolenia na budowę domów drewnianych.

Lublin

W czasie od 5 — 30/IX r. b. wydał Magistrat następujące zezwolenia budowlane:

na budowę domów mieszkalnych	7
na remont	1
na budowę sklepów	5
na nadbudowę i dobudowę	5
oraz na bud. 6 garaży	1

Łódź

W Radzie Miejskiej istnieje projekt budowy gmachu Rady M., ponieważ obecne pomieszczenie nie odpowiada potrzebom, a wobec przewidzianego w projekcie ustawy miejskiej powiększenia ilości radnych gmach obecny byłby stanowczo zamały. W roku 1926 wybudowanoby 1 skrzydło z salą obrad, a drugie z salami komisijnymi i innymi w roku następnym, zaś w r. 1928 wybudowane zastałoby połączenie obu skrzydeł.

Pabjanice

Wobec panującego głodu mieszkaniowego oraz spekulacji wolnemi mieszkaniem, postanowiono na pos. Rady M. w dniu 14/IX r. b. upoważnić Magistrat do zajęcia lokali dłużej niż kwartał próżno stojących i odnajęcia ich na rachunek właścicieli domów, jak również do nakazania właścicielom domów zniszczonych i niezamieszkałych, by uczynili ich zdatnemi do zamieszkiwania.

Poznań

Według wykazu Wiadomości Statystycznych m. Poznania, w m. sierpniu przybyło nowych budowli 20 w tem domów mieszkalnych 3, innych 2, różnych innych budynków 15, budynków przebud. i rozbudowanych 15.

Stworzono mieszkań 41 — ubikacyj mieszkaniowych ogółem 102 — lokali handl. i przemysłowych 55.

Wniosków budowlanych wpłynęło 106, udzielono zezwoleń budowl. 79.

Radom

W okresie od 24/VII do 14/VIII b. r. Magistrat wydał następujące zezwolenia budowlane:

- 2 na budowę oficyn murowanych,
- 7 „ „ domów mieszkalnych drewnianych,
- 3 „ przebudowę komórek na mieszkania.

Zarząd Miasta w d. 22/IX b. r. zaakceptował warunki promesy Banku Gospodarstwa Krajowego w sprawie przyznania gm. miastu Sosnowca pożyczki wekslowej w sumie zł. 100.000 na budowę domu mieszkalnego dla pracowników miejskich — zgodnie z uchwałami R. M. z d. 16 i 18/V b. r. W związku z tem upoważniono pp. Prezydenta i 2 ławników do zaciągnięcia w Banku G. K. wyżej wspomnianej pożyczki. Sosnowiec

W d. 30/IX b. r. wydał Magistrat 1 zezwolenie na nadbudowę domu. "

Na pos. Rady M. w dn. 23/IX r. b. uchwalono dla połączenia ulicy Szopena z ulicą Różaną wykupić i zburzyć 3 domy, tworzące t. zw. Bramę Bydgoską, a lokatorów umieścić w specjalnie dla nich pobudowanym domu. Toruń

W Grochowie rozpoczęto budowę trzeciego domu dla bezdomnych, obliczonego na 150 mieszkań jedno i dwupokojowych. Termin robót oblicza się na 3 miesiące. W domu tym znajdują schronisko eksmitowani z wylących się domów. Warszawa

W sierpniu r. b. Rada Budowlana m. Warszawy zatwierdziła 55 projektów robót budowlanych.

W tymże miesiącu zostały wykonane roboty budowlane w 27 nieruchomościach (w 36 budynkach 122 lokale o 256 izbach). Miasto wykończyło 1 bud. mieszkalny o 19 lokalach i 74 izbach dla urzędników Magistratu i dom dla bezdomnych o 64 lokalach i 79 izbach.

Rozpoczęto budowę w 41 nieruchomościach. Do największych z nich zaliczyć należy rozpoczętą przez Magistrat budowę domu dla administracji szpitala (28 mieszkań o 127 izbach); budowę szkoły powszechnej i domu mieszkalnego (6 lokali o 15 izbach) oraz budowę domu mieszk. (31 lokali o 120 izbach), rozpoczętą przez Dyr. Tramwajów. — Spółdz. mieszkaniowa „Schron” rozpoczęła budowę 2 domów (6 lokali o 28 izbach), spółdz. mieszk. urzędników Min. Skarbu przystąpiła do budowy 2 dużych domów (36 lokali o 160 izbach).

Magistrat postanowił zwrócić się do Rady M. z nagłym wnioskiem o wystąpienie do odpowiednich władz rządowych w sprawie odpłatnego przekazania miastu terenu w okolicy Raszyna, w celu odstąpienia go spółdzielni oficerów rezerwy „Ochota”, posiadającej już zatwierdzony plan regulacyjny na zamierzoną budowę 170 domów i zapewnioną pożyczkę zagraniczną od syndykatu angielskiego w wysokości 800 tys. funtów szterlingów.

Magistrat zatwierdził, opracowany przez Wydział Techniczny, projekt regulacji i zabudowania części Saskiej Kępy (125 ha), ograniczonej wałem Miedzeszyńskim, projektowanym parkiem wystawowym i projektowanymi terenami sportowymi. Główną arterją, łączącą omawiany teren z miastem,

jest Aleja ks. Poniatowskiego, która od mostu dochodzić będzie do ul. Grochowskiej. Prócz tego zaprojektowano 3 aleje i całą sieć ulic. Przy alei środkowej przewiduje się utworzenie wielkiego placu, który będzie ośrodkiem handlowym dla całej Saskiej Kępy. Dla omawianego ośrodka projektuje się kościół oraz 3 szkoły podwójne.

Wrocław. Na posiedzeniu Magistratu w d. 3 i 4/IX b. r. postanowiono wystąpić do Rady Miejskiej z wnioskiem, upoważniającym Magistrat do zaciągnięcia w Banku Gosp. Kraj. krótkoterminowej pożyczki w sumie 100.000 zł. na rozbudowę Kolonji miejskiej.

Jednocześnie zaakceptowano warunki Banku G. Kr., na jakich udziela pożyczki wekslowej w sumie 20.000 zł. na budowę baraku mieszkalnego. W związku z tem postanowiono wystąpić do Rady Miejskiej z wnioskiem o powzięcie odpowiednich uchwał.

Apropowizacja.

Warszawa Procentowe pokrycie zapotrzebowania Warszawy przez Miejskie Zakłady Zaopatrywania wynosi:

w dziale cukru	— 80%
„ soli	— 80% do 90%
„ węgla	— 50%
„ chleba	— 25%

Dla zaradzenia sparaliżowaniu handlu hurtowego wobec panującego głodu pieniężnego, Miejskie Zakłady Zaopatrywania postanowiły wprowadzić hurtową sprzedaż towarów na weksle.

Magistrat upoważnił Zarząd Zakł. Zaop. do opatrywania żyrem weksli wystawionych przez odbiorców. Upoważnienie to określono do wysokości miliona złotych.

Na terenie miejskich składów towarowych przy dworcu Warszawa — Gdańska oddany będzie wkrótce do użytku pawilon żelazo-betonowy długości 250 mtr. zaopatrzony w piwnice. Będzie to 5-ty pawilon z tych, które rozporządzają składy na wspomnianym dworcu. Ponadto zbudowano tam również murowaną rampę wyładunkową dla cięższych ładunków.

Bezpieczeństwo Publiczne.

Warszawa W związku z automobilizacją Straży ogniowej Magistrat postanowił wysłać do Pragi Czeskiej i do Wiednia specjalną delegację w celu pozna-

nia organizacji tamtejszych straży ogniowych oraz zbadania użyteczności najnowszych przyrządów strażackich, a w szczególności masek ochronnych, których straż nasza nie posiada.

Ruch ludności.

Stan ludności miasta Ostrowca na dzień 1/X b. r.: chrześcijan	18.379	Ostrowiec
żydów	8.440	
Ogółem:	26.819	

W dniu 31/VII r. b. stan ludności m. Poznania wyrażał się cyfrą 215.690 mieszkańców. Poznań

Kartoteka miejskiego Biura Adresowego wykazuje, iż ludność Warszawy wynosiła w dn. 1/IX r. b. 992.196 mieszkańców. Warszawa

W-g spisu dokonanego przy sporządzaniu list wyborczych, liczba ludności m. Wejherowa wynosi 11.272 osób. Wejherowo

Wybory do Rad Miejskich.

Termin wyborów do Rady Miejskiej ustalony został na dzień 8 listopada r. b. Przypuszczalne koszty wyborów wyniosą od 7 — 8 tysięcy złotych. Piotrków

Utworzenie nowych miast.

Na pos. Pomorskiego Sejmiku Wojewódzkiego w dniu 10/IX r. b. przyjęto wniosek o nadaniu gminie Czersk praw miasta. Czersk

Identyczny wniosek przyjęto w sprawie gminy Gdynia. Gdynia

R ó ż n e.

Rada Miejska na posiedzeniu w d. 11/IX r. b. uchwaliła dodatkowy kredyt na gruntowny remont budynków przeznaczonych na areszt administracyjny, w wysokości 90.668 zł., do kredytu przewidzianego już w budżecie na r. 1925 w sumie 69.761 zł., który okazał się niewystarczający. Białystok

Na budowę Domu Polskiego w Gdańsku Rada Miejska w dn. 6/VII r. b. uchwaliła udzielić 200 zł. subwencji. Chełmno

Uchwalono wstawić do budżetu miejskiego na r. 1926 odpowiednią sumę na kupno zegara wieżowego w kościele Farnym. Grodno

Grodno

Na posiedzeniu Rady miejskiej w d. 3/IX r. b. postanowiono zwolnić Komitet L. O. P. P. od podatku za przedstawienia w kinematografach w jednym dniu tygodnia — przeznaczając go jako jednorazowe subsydjum na rzecz L. O. P. P.

Lipno

Rada Miejska w dn. 3/IX r. b. postanowiła zakupić 6 cegiełek po 25 zł. na budowę instytutu aerodynamicznego.

Wołomin

Komitetowi L. O. P. P. postanowiła Rada Miejska wypłacić subsydjum w wysokości sumy podatku miejskiego od kinoteatrów, otrzymanego w czasie od 6 — 13 września r. b.

Wystawa urządzeń miejskich.

Życie naszego samorządu miejskiego tak bardzo w ostatnich czasach wzbogaca się, potrzeby samorządowe stają się tak wielorakie i liczne, iż tempo prac odnośnych nabierać musi szczególnego rozpędu, a życiową koniecznością stają się wystawy miast. Celowo bowiem podniecają zdrowe, miejskie ambicje rozwojowe i stanowią zarówno dla działaczy muncypalnych, jak i szerszego, nieobojętnego dla spraw miejskich ogółu, niezbędne, niezmiernie ciekawe i pouczające ośrodki informacyjne, oraz przeglądy porównawcze rozległej i wytężonej obecnie działalności gmin miejskich w najrozmaitszych dziedzinach życia społecznego, umożliwiając wszystkim, którzy tego pragną, dokładne, pogładowe poznanie historii, stanu gospodarczego i kulturalnego przynajmniej większych, przodujących miast polskich.

Urządzona na tegorocznych V-ych Międzynarodowych Targach Wschodnich we Lwowie, w dniach od 5 do 15 września, Wystawa urządzeń miejskich większych miast polskich ma już za sobą pierwsze, szczęśliwe doświadczenie Wystawy Związku Miast Polskich, odbytej w maju r. b. na V-ym z kolei a pierwszym Międzynarodowym Targu w Poznaniu. Upłynęły przeto zaledwie cztery miesiące od terminu tej ostatniej, gdy ujawniła się żywa konieczność jej udoskonalonego powtórzenia na Targach Lwowskich.

Działając wspólnie z Prezydium m. Lwowa i z Dyрекcją Międzynarodowych Targów we Lwowie, biuro Związku Miast Polskich, już bogate doświadczeniem, przygotowało grunt organizacyjny i wszechstronnie wyjaśniło treść, tło i znaczenie po raz drugi urządzonej wystawy urządzeń miejskich, skłaniając miasta do możliwie licznego i wydatnego wystąpienia na Wystawie oraz do realizacji pewnych doniosłych zamierzeń z Wystawą związanych. Dzięki niedość energicznej postawie wielu miast, nie-

które z tych zamierzeń—że wymienimy: wydanie wspólnego katalogu miast uczestniczących w Wystawie, zorganizowanie cyklu odczytów z proponowanym tematem przedstawienia polskich zadań muncypalnych z dziedziny kultury, organizacja drugiego z kolei Zjazdu gospodarczego delegatów miast, odbycie w czasie Wystawy we Lwowie posiedzenia zarządu Zw. M. P. — niestety, nie doszły do skutku.

Wszakże, mimo nieureczywistnienia się zamierzeń powyższych, samo dzieło Wystawy miast na Targach lwowskich stało się na rzeczywiście wysokim poziomie i przyniosło rezultaty obfite i wysoce pożyteczne. Wyrażono się w prasie lwowskiej, iż — wszystkie najwybitniejsze grody polskie zeszły się jakby na wspólny sejm na terenie Lwowa. Była to wspólna rewja i konfrontacja rezultatów działalności. Jeśli obecnie, już w samym znamienym pulsowaniu życia gospodarczego w tym bohaterskim, kresowym grodzie, oraz w okoliczności czynnego zainteresowania się całej Polską Targami Wschodnimi, wyraziście uwidacznia się pierwszorzędnego dla narodu znaczenia fakt zespolenia Lwowa z całą Rzeczpospolitą, to Wystawa Miast na Targach stała się dla wszystkich jasnym wykładnikiem i sposobem tego zespolenia.

Na wspólnym terenie Targów, w osobnym pawilonie Związku Miast Polskich, znalazły się obok siebie wybitne miasta polskie: Warszawa, Poznań, Lwów, Kraków, Łódź i Łuck. Z wielkim nakładem pracy i wiedzy fachowej godnie zaprezentowały: zestawienia statystyczne wszelkich działów gospodarki miejskiej, stan szkół, urządzeń społecznych i technicznych, komunikacji, ulic, ogrodów, projekty rozbudowy i plany regulacyjne. W obrazach, mapach, modelach, zestawieniach graficznych i statystycznych wierne odzwierciedliły stan obecny miast i obecna ich działalność, jak również zamierzenia przyszłe i jednocześnie te wszystkie niedomagania i potrzeby, którym odpowiedzieć i podoląć należy wyteżoną i planową pracą własną, w wielu wypadkach także pracą i akcją wspólną wszystkich obywateli Rzeczpospolitej.

W ekspozycjach miast wystawiających łatwo dały się wyodrębnić dwie tendencje. O ile Kraków oraz dwa miasta kresowe, Lwów i Łuck, pomnę na swe szacowne tradycje zabytkowo-kulturalne, w dużym stopniu uwzględniają swą przeszłość historyczną, o tyle trzy nowocześnie organizujące się i szybko rozrastające się miasta, Poznań i Łódź ze stolicą Warszawą, zgodnie ze swym charakterem i zadaniami główny nacisk położyły na teraźniejszość i przyszłość.

Dorobek, z jakim wystąpiły miasta na Targach Wschodnich, był tak bogaty i zindywidualizowany, iż można pomówić o wystawie każdego miasta z osobna.

Zaczynamy przegląd od Warszawy, zaznaczając z radością, że stolica kraju po raz pierwszy w tym roku dała obraz swoich urządzeń i swej działalności na polu inwestycji. Można i należy się spodziewać, że Warszawa, po raz pierwszy biorąca udział w Wystawie Związku Miast Polskich na tegorocznych Targach Wschodnich, swój pierwszy a tak szczęśliwy krok będzie i nadal kontynuowała, mając za zadanie przedewszystkiem spopularyzowanie swych doświadczeń, dążących do podniesienia różnostronnej kultury miast.

Warszawa postawiła swą wystawę na stopie zaiste godnej stolicy państwa. Wyposażyła wszystkie działy w bogate i znakomicie opracowane grafiki, wykresy, tabele statystyczne i t. p., przyczem myślą przewodnią było przedstawić Warszawę dzisiejszą, stolicę odrodzonej Polski, i jej siłę rozrostu i rozbudowy swoich urządzeń. Plany terytorjalnego rozwoju Warszawy, rozbudowy miasta w budynkach mieszkalnych i gmachach publicznych, w sieciach tramwajowych, kanalizacji, fotografie już istniejących urządzeń, hal targowych, zakładów użyteczności publicznej, statystyka ruchu ludności, fotografie i wykresy pożarnictwa, oświaty, kultury, szpitalnictwa i opieki społecznej składają się na obraz silnej ekspansji i rozrostu miasta w każdym kierunku. — Ekspozyty tramwajowe rozliczone były na publiczność 2-ch kategorii — specjalistów interesowały gablotki z ekspozytami materiałów izolacyjnych i części sieci wykonane w warsztatach tramwajowych. Godnym uwagi jest fakt, że są to pierwsze wykonane w kraju materiały izolacyjne. Rozwój ich produkcji pozwoli uniknąć konieczności nabywania wielkiej ilości niezbędnego dla rozwoju sieci tramwajowej materiału izolacyjnego zagranicą, przeważnie w Niemczech. — Dział oświaty i kultury dowodzi wielkich wysiłków Magistratu w walce z analfabetyzmem wśród szerszych mas. — Ekspozyty szkół zawodowych, od precyzyjnej tokarki, wykonanej przez uczniów, do artystycznych, w staropolskim stylu wyrobów kowalskich i ślusarskich, artystyczne meble i rzeźby, koronki, hafty i kilimy przynoszą zaszczyt nauczycielstwu szkół zawodowych. — Z działu opieki społecznej zasługują na szczególną uwagę ekspozyty domów zarobkowych, instytutu dla moralnie zaniedbanych i domu wychowawczego im. ks. Boduena, które dowodzą racjonalnej organizacji.

Prastare miasto Poznań wystąpiło ze wspaniałą wystawą swoich urządzeń technicznych i kulturalnych. Wzorowo zestawione plany, rysunki i fotografie prezentowały nader zajmująco i przejrzysto następujące działy: budownictwo naziemne, budownictwo podziemne, ogrodnictwo, opiekę społeczną, szkolnictwo, statystykę, pożarnictwo, szpitalnictwo, zdrowie publiczne i z zakładów przemysłowych: rzeźnię i gazownię miejską. — W budownictwie naziemnym szczególniejsze zainteresowanie budziły m. i. plany, ry-

sunki i fotografie, przedstawiające przeistoczenie placu Wolności, rozbudowę Targu poznańskiego, budowę nowych łazienek rzecznych nad Wartą, budowę domu administracyjnego dla miejskich zakładów światła i wody, oraz domów mieszkalnych.—W dziale budownictwa podziemnego wystawiono: plany i fotografie ilustrujące budowę nowego mostu tumskiego, wykresy, przedstawiające organizację wydziału, oraz dotyczące budowy i utrzymania ulic, kanalizacji, łazienek i przeładowni miejskiej.—Szczególniejsze zainteresowanie wzbudzały eksponaty parków, ogrodów i zieleńców wzorowo utrzymanych, w które miasto obfituje, a między nimi najpiękniejszy Ogród botaniczny oraz park na Sołaczu. Zestawienia liczbowe wykazały, iż miasto rozwija się w bardzo żywym tempie za czasów polskich. Niezwykle ciekawe były tabele statystyczne i graficzne, dotyczące ruchu ludności, a dowodzące, jak napływowa ludność niemiecka topnieje z każdym rokiem, tak, że Poznań pod względem narodowości mieszkańców przedstawia się najbardziej jednolicie z miast polskich. Wspaniale przedstawia się pod względem urządzeń dział opieki społecznej, szpitalnictwo oraz poźarnictwo.—Urządzenia sanitarne stoją również na wysokim poziomie: kanalizacja, czyszczenie ulic, łaźnie miejskie, wzorowo urządzone rzeźnie mogą zaiste służyć za przykład do naśladowania.—Urządzenia przedsiębiorstw miejskich, jak gazowni, elektrowni, wodociągów, podobnie stoją na wysokości zadania.—Dział nauki i sztuki reprezentowany w pierwszej linii przez Bibliotekę Raczyńskich, liczne inne biblioteki miejskie, archiwa, muzea i teatry oraz organizacje naukowe i artystyczne dają świadectwo kulturze tego miasta, należącego do najstarszych grodów polskich.

Grupę miast, obrazujących na Wystawie głównie teraźniejszość i przyszłość gospodarki miejskiej, godnie uzupełnia Łódź. Nie bez racji nazwana Manchesterem polskim, interesuje też w pierwszej linii eksponatami, świadczącymi o jego ekspansji i sile przemysłowej. Zwracały uwagę grafiki i tabele statystyczne, ilustrujące ilości zużytego węgla, wytworzonej energii elektrycznej, przywozu i wywozu towarów, ruchu ludności robotniczej, wytwórczości fabryk, przewiezionych tramwajami pasażerów, zestawienia porównawcze i wykresy przemysłu łódzkiego od r. 1910 i t. p. Obok tych ilustracji ruchu przemysłowego, na wystawie m. Łodzi wymownie przedstawiona była odwrotna strona medalu każdego miasta przemysłowego, a mianowicie tabele ilustrujące stan gruźlicy w mieście i innych chorób zakaźnych, statystykę graficzną osób aresztowanych w ciągu tygodnia za pijaństwo i t. p. Jawnym kontrastem do tych obrazów były daty, tabele i fotografie, przedstawiające rozwój szkolnictwa, opieki społecznej i urządzeń sanitarnych, już istniejących, jakoteż będących w planie, jak zabudowa miasta, projekty regulacyjne, mapa zieleńców, gmachów leczni-

czych, zakładów naukowych i życia umysłowego. Bardzo dobre grafiki i tabele zawierał dział administracji miejskiej oraz przedsiębiorstw użyteczności publicznej.

Przegląd drugiej grupy miat rozpoczniemy od Krakowa. Kraków, jak już zauważyliśmy poprzednio, wielki nacisk położył na część wystawy za- bytkową i kulturalną. Bardzo bogato wyposażony dział instytucyj kultural- nych przedstawia fotografie wnętrza Muzeum Narodowego, Domu Matejki, Muzeum Czapskich, zbiorów im. Barącza, wieży ratuszowej i zbiorów im. Jagielly, oraz mnóstwo sztychów i fotografii z archiwów miasta. Muzeum przemysłowe prezentuje wyroby warsztatowe, a wreszcie osobny dział przed- stawia szkolnictwo. W grupie przedsiębiorstw gminnych widzimy fotografie i plany gazowni i elektrowni miejskiej; w grupie miejskich zakładów wo- dociągowych wiele miejsca poświęcono pracom około zakładania wodocią- gów. Liczne eksponaty ilustrują stan miejskich zakładów przemysłowych, szpitalnictwo, opiekę społeczną i t. d. W budownictwie widzimy liczne plany regulacyjne Wielkiego Krakowa, rozbudowę obecną miasta, a wresz- cie kanalizację.

Na specjalną uwagę zasługuje—dział teatralny. Wystąpił mianowicie teatr im. J. Słowackiego w Krakowie z bogatym pokazem, który daje dobry pogląd na artystyczną pracę tej instytucji. — Zobrazowano cały 32-letni okres pobytu teatru krakowskiego w nowym budynku, ale szczególną uwa- gę poświęcono ostatniemu dziesięcioleciu, w którym miasto prowadzi tę ważną pacówkę kulturalną we własnym zarządzie. Teatr miejski w Krako- wie osiadł w nowym gmachu przy pl. św. Ducha w roku 1893 i prowa- dzony był aż do wybuchu wojny na zasadzie dzierżawy, która pozostawała w wytrawnych rękach znakomitych znawców i praktyków teatru: Tadeusza Pawlikowskiego, Józefa Kotarbińskiego i Ludwika Solskiego. Trudności go- spodarcze i administracyjne, które wyłoniły się w okresie wojny i w okre- sie powojennym, skłoniły gminę do wzięcia całego ryzyka prowadzenia teatru na siebie i 10 lat tego regime'u nie tylko nie wpłynęło na osłabie- nie wysokich aspiracyj sceny krakowskiej, lecz przeciwnie są to lata wzmo- żonej pracy artystycznej, która pochlubić się może świetnymi rezultatami. Wystawa umiejętnie ułożona w 3 grupy eksponatów, daje najpierw w gru- pie A widoki gmachu z zewnątrz, oraz jego wnętrze z kurtyną Siemiradz- kiego. Twórcą pięknego gmachu jest wybitny architekt krakowski Jan Za- wiejski. Gmach ten powstał dzięki zapisowi ofiarnego obywatela Karola Kruze- ra, którego biust stanął w klatce schodowej, oraz funduszom gminy krakowskiej i byłego Wydziału Krajowego. Oryginalna akwarela Zawiejskiego (grupa A. 1) daje widok teatru z zewnątrz na tle malowniczego pejzażu plant. Następują interesujące zdjęcia fotograficzne wnętrza teatru, foyer, klatki

schodowej, westybulu, dalej plany dwu rzutów poziomych, plan przekroju podłużnego, wreszcie plan wnętrza z rozkładem miejsc. Wnętrze to daje pomieszczenie 900 osobom i odznacza się celowym wyzyskaniem przestrzeni bez szkody dla estetycznego widoku i wygody audytorjum.

W grupie A. 1, oglądamy nader interesujący i pouczający graficzny przegląd przedstawień od roku 1893 — 1924. Grafikon ten oparty jest na ścisłej statystyce. Przegląd graficzny wykazuje przede wszystkim stały przyrost twórczości rodzimej w stosunku do dramatu obcego.

W grupie B. oglądamy ważniejsze barwne projekty dekoracyjne z okresu dyrekcji Trzcńskiego, nadto zdjęcia kreacji aktorskich z „Janosika” A. Galicy.

Teatr krakowski przyjął w roku 1909, jako w setną rocznicę urodzin Słowackiego, patronat tego poety. Miał dobrze zasłużone po temu prawo, albowiem olbrzymie dramatyczne i teatralne walory Słowackiego na tej dopiero scenie zostały w ostatnich latach 23 formalnie odkryte.

Obok Słowackiego drugim „domowym” poetą teatru krakowskiego jest Wyspiański. Grupa C. eksponatów, którą otwiera autoportret poety, daje w chronologicznym następstwie premier obraz żywotu Wyspiańskiego na tej scenie. Oglądamy w licznych zdjęciach dekoracyjnych i zespołowych 10 sztuk tego poety. Prawdę mówiąc, poza teatrem krakowskim autor „Wesela” jest wielkością — nieznaną. Na wystawie tedy oglądamy inscenizację Wyspiańskiego, poczynszy od „Warszawianki” w roku 1898, a kończąc na „Kłątwie” w 1920. Gdy urzeczywistni się projektowana przez dyr. Trzcńskiego reprezentacja „Akropolis”, wtedy cykl scenicznych wcieleń Wyspiańskiego będzie zamknięty. Ta właśnie bezsporna zasługa Krakowa w dziele kultu Wyspiańskiego, znajduje pełny wyraz na wystawie Krakowa w pawilonie Związku Miast, której nie pominie obojętnie nikt, kto interesuje się rzetelnie rozwojem kultury polskiej i teatru w szczególności.

W całości wywiera wystawa m. Krakowa nader estetyczne wrażenie.

Wystawa Lwowa jest podzielona na następujące działy: 1) Organizacja zarządu miasta i przedsiębiorstw miejskich — zdrowotność, sądownictwo i statystyka. 2) Kultura i sztuka. 3) Opieka społeczna. 4) Szkolnictwo miejskie oraz 5) M. Zakłady użyteczności publicznej.

W dziale pierwszym zawarty jest obraz przeszłości, teraźniejszości i przyszłości miasta w rycinach, mapach i wykresach. Bardzo interesujące jest zestawienie widoków i map Lwowa od XVII wieku poczynszy co daje przegląd terytorjalnego rozwoju miasta. Szczególniejszą uwagę zwraca tu nadzwyczaj pięknie wykonany w wielkich rozmiarach model miasta Lwowa w układzie warstwicowym. Tablice porównawcze z lat 1913 do 1924 dają obraz stanu przedsiębiorstw miejskich, finansów miasta, za-

kładów przemysłowych i rękodzielniczych we Lwowie, ruchu i wzrostu ludności (od r. 1890 do 1924), śmiertelności i t. d. Bardzo interesujący jest w tym dziale kompleks planów regulacyjnych Lwowa. W planach i rycinach ukazuje się oczom naszym Wielki Lwów przyszłości. Widzimy tu w pierwszej linii dwa projekty regulacyjne: plan inż. Drexlera oraz plan inż. Tołwińskiego, dalej — podział miasta na strefy zabudowania, (wielkomiejską, średnią i podmiejską), granice Wielkiego Lwowa i t. d. Jednak najbardziej widzenia godnem dla ogółu publiczności były barwne ryciny, przedstawiające, jak po regulacji będą wyglądały poszczególne place i ulice miasta.

Szereg pięknych perspektyw otwiera m. in.: odsłonięcie kościoła Karmelitanek, Rynek po stronie kamienicy królewskiej ze stylowymi balustradami, ulica Akademicka (już w regulacji), odsłonięcie placu Halickiego i in. Piękno architektoniczne Lwowa wydobywają znakomicie artystyczne fotografie Bułhaka, a także przytoczyć należy fotografie i ryciny Muzeów, Galerji i zbiorów miejskich.

W pierwszym dziale interesujące są jeszcze grafikony ludności miejskiej i podmiejskiej pod względem wyznań i narodowości. Wykazy i tablice statystyczne w dziale opieki społecznej wykazują, że w stosunku do ogólnych wydatków gminy, Lwów łoży obecnie znacznie więcej na cele humanitarne, aniżeli w latach przedwojennych. W dziale szkolnictwa miejskiego tabele statystyczne pouczają o rozmieszczeniu budynków szkół publicznych i prywatnych, ilości dzieci szkolnych, a szereg fotografii przedstawia działwę szkolną przy nauce i zabawie. Ciekawem jest zestawienie z rokiem 1848, w którym było we Lwowie ogółem 13 szkół powszechnych, a ilość dzieci szkolnych nie dochodziła nawet do 4-ch tysięcy. Obecnie jest we Lwowie 45 publicznych szkół powszechnych, a 23 prywatne, a ilość dzieci szkolnych dochodzi do 20-tu tys. Ogółem szkół jest 135, a ilość uczniów wynosi około 50 tysięcy. W dziale przedsiębiorstw użyteczności publicznej znajdują się bardzo starannie i umiejętnie zestawione wykresy i grafiki Miejskich Zakładów elektrycznych, Zakładu gazowego, Zakładu wodociągowego, Rzeźni miejskiej, M. Zakładu opalu, M. Zakładu aprowizacyjnego i M. Zakładu pogrzebowego i dorożkarskiego.

W oddziale Zakładu wodociągowego szczególnie interesująco przedstawiają się grafiki robót przy ujęciu źródeł w Szkle.

Jako objaw bardzo dodatni można stwierdzić z tabel Zakładu gazowego wielki jego rozwój w ostatnich latach. W roku 1858 dostarczał Zakład gazowy 143 tys. 157 m³ gazu, obecnie cyfra najwyższa w roku 1922 przewyższyła 8 milionów, w r. 1924 spadła do 7 milionów.

Z ruchu M. K. E. zwraca uwagę tabela graficzna, przedstawiająca

ilość osób, przewiezionych w poszczególnych latach od r. 1896. W r. 1896 przewieziono 3.800.000 osób, największa frekwencja przypada na rok 1921, wyrażająca się cyfrze 41 milj. osób, w r. 1924 spada ta cyfra do 29 milj. Zarówno ugrupowanie ekspozycji, jak strona techniczna wykresów, tablic statystycznych i t. d., stoją na wysokim poziomie i odznaczają się wielką przejrzystością. Z miast wystawiających na Targach Wschodnich jedynie Lwów wydał katalog („Międzynarodowe V Targi Wschodnie” 1925 roku. Katalog Wystawy urzędzeń miejskich Lwowa. Str. 14 i 2 str. ryc.), który poprzedzony został zwięzłym zarysem historii miasta, oraz zestawieniem cyfrowym obecnych urzędzeń miejskich, jak również gospodarstwa gminy i jej stanu finansowego.

Ogólny przegląd wystawy lwowskiej wykazuje dowodnie, że miasto mimo trudności i wahań, wywołanych warunkami zewnętrznymi, z energią i inicjatywą idzie wciąż po drodze rozwoju.

Kto zadał sobie trud przeglądu ekspozycji stolicy Wołynia, kresowego Łucka, ten bezwątpienia z uznaniem musiał przyznać, że były bardzo dobrze zestawione i dały jasny pogląd tak na przeszłość tego grodu, jak i na jego życie obecne i ekspansywną dążność do dalszego rozwoju.

Zaraz na wstępie wystawy zwrócił uwagę nader pięknie wykonany model starożytnego zamku Lubarta w Łucku, w którym przed laty 500 Jagiello urządził wielki zjazd monarchów europejskich. Liczne ryciny, sztychy, mapy, opowiadają o tym Łucku przeszłości, rozwijającym się świetnie pod szczególną opieką królów polskich. Zestawienia graficzne i fotografie przedstawiają Łuck obecny, jego życie, urządzenia, budżet, szkolnictwo, szpitalnictwo, zakłady przemysłowe, prywatny ruch budowlany i t. d. Z tablic tych i cyfr wynika jasno, że miasto rozwija się w szybkim tempie i że wysoko dzierży swój sztandar polskiego grodu kresowego.

Dla ilustracji podajemy kilka cyfr: Ruch budowlany wyraził się w roku 1924 przez wzniesienie 71 nowych budowli prywatnych oraz gmachu teatru o sali, mieszczącej około 900 osób. Magistrat wznosił w r. 1924 jeden gmach szkolny, Dom Stowarzyszeń polskich, 2 hale targowe, 1 most żelazo-betonowy, 1 most drewniany, a także przebudował gmach Teatru miejskiego i rozpoczął budowę Sierocińca. Dyrekcja robót publ. wykończyła Kolonje dla urzędników (46 domów), odrestaurowała mosty na Styrze i cały szereg budynków rządowych. W roku 1925 wydano również liczne licencje na budowę domów.—Wśród ekspozycji uderzają fotografie Teatru miejskiego, który jako objazdowy pełni ważną misję narodowo-kulturalną na Kresach, oraz fotografie Domu Stowarzyszeń Polskich.

Jako ośrodek kultury, Łuck promieniuje na cały Wołyń i Polesie, oznacza więc prawdziwie polskie serca tych wschodnich rubieży. Obecny

prezydent dr. Zieliński, jest duszą tych wszystkich poczynąń, jak niemniej jego staraniom w wielkiej mierze przypisać należy realizację projektu bezpośredniego kolejowego połączenia Łucka ze Lwowem, która zredukuje podróż do niecałych 5 godzin.

Kończąc powyższy przegląd wystawy urządzeń miejskich na tegorocznych Targach Wschodnich we Lwowie, nie można nie stwierdzić obiektywnie, iż doprowadzenie jej do skutku w dzisiejszych przełomowych czasach oznacza fakt doniosły. Podkreślmy mianowicie przede wszystkim jej, tak pożądane dzisiaj, znaczenie rozsadnika zdrowego optymizmu, albowiem przyniosła udokumentowany dowód, że mimo wszelkie trudności, z jakimi walczyć musi wskrzeszone państwo, nie brak Polsce sił i energii twórczej—miasta bowiem rzeczywiście wydatnie pracują w kierunku podniesienia i rozbudowy swych urządzeń technicznych, administracyjnych i kulturalnych. Znaczenie zorganizowania Wystawy urządzeń miejskich, wymowa jej danych statystycznych, wykresów i obrazów, winny być zrozumiane i należycie ocenione przez ogół społeczeństwa.

Kronika zagraniczna.

III Międzynarodowy Kongres miast w Paryżu.

(28/IX—3/X 1925 r.)

Urządzenie Kongresu miast w Paryżu zostało uchwalone na zgromadzeniu Rady związku miast w Brighton w marcu r. b. Odtąd zaczęły się przygotowania, których duszą był jak zwykle senator Vinck, sekretarz generalny Związku i jego naczelny dyrektor.

Utworzono komitet miejscowy pod protektorem E. Herriota, de Monzie i P. Lavała i pod przewodnictwem p. L. Dausseta, sekretarzem Komitetu został H. Sellier, mer Suresnes. Do Komitetu należeli jako członkowie pp. Guillaumin, Bellan, Latour, Fiancete, Digeon, Greiner, Lebas Lévy, Levy-Alphandery, Meyer, Métadior, Mistral, Morozet, Navaro, Peirottes, Thétard i Bruggeman merowie miast francuskich i deputowani. Już od czerwca szła organizacja Kongresu, ale w ostatnich tygodniach nastąpiły zarówno w programie szczegółowym, jak i w organizacji znaczne zmiany.

Związek miast polskich zgłosił swój udział w czerwcu, lista jednak delegatów została ustalona dopiero we wrześniu na kilka tygodni przed wyjazdem. Z miast, które początkowo zgłosiły swój udział, Kraków i Lwów oraz Sosnowiec, Tarnopol, Dąbrowa w ostatnim tygodniu cofnęły swój spółdział. Na zebraniu delegatów miast polskich w siedzibie Związku ustalono, iż wszyscy delegaci miast będą jednocześnie delegatami Związku. Na posiedzeniu Zarządu Związku, wydelegowano piszącego to sprawozdanie oraz członków Zarządu Związku pp. Hołówko i Toeplitza, jako przebywających w Paryżu w tym czasie i zarazem w porozumieniu z delegatami miast ustalono, iż delegacja polska pod przewodnictwem piszącego te słowa będzie stanowić jednolitą reprezentację miast polskich i porozumiewać się z sobą co do wystąpień na zewnątrz. Ponieważ Warszawa w ostatniej chwili udziału bezpośredniego nie wzięła i swą reprezentację przekazała Związkowi, przeznaczając na wzmocnienie delegacji odpowiednią kwotę, Zarząd Związku miast był reprezentowany przez 4-go członka p. L. Zielińskiego. A że Grudziądz, Otwock, Katowice i Kutno wydelegowały rów-

nież członków Zarządu Związku, Związek był reprezentowany przez pp. J. Zawadzkiego, L. Zielińskiego, Hołowkę, Toeplitza, Górniką, Włodką, Klepę i Reinera, nadto wzięli udział w delegacji przedstawiciele miast pp. Cynarski i Fichna z m. Łodzi, p. Ruciński z Poznania, p. Baliński z Równego, p. Ślaski z Lublina, p. Lechowicz z Tomaszowa, p. Piechulek z Katowic.

Z inicjatywy Zarządu Związku Ministerstwo Spr. Wewnętrznych wydelegowało jako swego przedstawiciela p. R. Sikorskiego, nacz. wydz. samorządu miejskiego.

W Paryżu przyłączył się do delegacji czasowo tam przebywający wicewojewoda warszawski p. Beczkowicz w charakterze prywatnym. Tym sposobem utworzyła się dość pokaźna delegacja Polski, nie ustępująca innym narodom.

Z innych narodów prócz francuzów, którzy urządzili wspólnie zjazd Merów, przysłali delegatów: Anglja, Austrija, Belgja (w bardzo licznej delegacji rządu, związku i poszczególnych miast), Brazylja, Bułgarja, Chiny, Costa-Rica, Czechosłowacja, Danja, Egipt, Estonja, Finlandja, Francja, Grecja, Hiszpanja, Holandja, Japonja, Kanada, Kolumbja, Kuba, Litwa, Luksemburg, Łotwa, Meksyk, Niemcy (obecność indywidualna p. Heckera z Düsseldorfu), Norwegja, Polska (j. w.) Portugalja, Rumunja, Serbja, Stany Zjedn. Amer. Półn., Szwajcarja, Szwecja, Syryja, Turcja, Węgry, Włochy.

Tym sposobem 37 narodów i państw wzięło udział w Kongresie, a liczba jego członków dosięgła cyfry 700.

Organizacja zasadnicza polegała na poświęceniu 3 dni t. j. 6 posiedzeń sprawom referatów i dyskusji, pozostałe 3 dni poświęcono na zwiedzenie urzędów Paryża.

Wszystkie sprawy wniesiono odrazu na posiedzenia plenarne bez uprzedniego rozważenia ich w komisjach, to też dyskusja, a nawet udział członków poza inauguracją był bardzo mały. Referaty wydrukowano tylko częściowo i rozdawano uczestnikom tuż przed posiedzeniem, mała więc tylko garstka osób mogła brać czynny udział w dyskusji, tembardziej że przemawiano w różnych językach, co znów wywoływało konieczność tłumaczenia na język francuski.

Na przyszłość obiecano, iż sprawy będą naprzód omówione w komisjach, na plenum zaś zakomunikowane będą wnioski. Reforma ta jest konieczna, inaczej bowiem praca realna nie jest możliwa.

I posiedzenie Kongresu.

Pierwsze posiedzenie odbyło się uroczyście w pięknej sali Ratusza o g. 10 rano.

Otworzył je w obecności ministra spr. wewn. p. Schramecka prezes rady miasta Paryża p. Guillaumin, który wszedł na podium w towarzystwie przewodniczących delegacji.

Przy stole prezydjalnym zasiedli p. minister Schrameck, p. Guillaumin; prefekt P. Boujou, Leon Meyer, mer Havru, p. Whybaut, prezes międzynarodowego Związku miast oraz przewodniczący głównych delegacji, między innymi i polskiej.

Pierwszy przemówił p. Guillaumin, w podniosłych słowach witając Kongres.

Drugi z kolei zabrał głos p. Boujou, świeżo mianowany prefekt Sekwany, poczem zabrał głos p. Méyer, dawny minister handlu morskiego, mówiąc o zadaniach administracji miejskiej. Mowę pełną pięknych zwrotów wypowiedział z kolei prezes Międzynarodowego Związku miast p. Whybaut, senator z Amsterdamu, mówiąc o znaczeniu Związku międzynarodowego, który dąży do stworzenia ośrodka informacji międzynarodowej na szerokim terenie życia miejskiego.

Wspomniał o żywym poparciu, jakim cieszy się Związek w Lidze Narodów, która wysłała na Kongres swych przedstawicieli i proponuje rezolucję o wyrażenie prośby pod adresem Ligi, aby współpraca Związku w jej zadaniach, jako przedstawiciela ludności miejskiej całego świata, była przez Ligę uznana za nieodzowną.

Z kolei w alfabetycznym porządku przemawiali przeważnie w swym rodzimym języku przedstawiciele różnych państw. Tuż przed przemówieniem przedstawiciela Polski przemawiał holender, który wywołał entuzjazm, składając na ręce prezesa Guillaumina, zwyczajem swej ojczyzny, wieniec z liści dębowych, jako wyraz stałości, męstwa i siły Francji i Paryża.

Piszący te słowa przemówił po francusku, co następuje:

„Skladam Kongresowi pozdrowienie od Związku miast polskich i pozdrawiam Go w imieniu 7 milionów mieszkańców miast mojej ojczyzny. Jesteśmy szczęśliwi, że możemy wziąć udział w Kongresie i jego pracach i przybyliśmy tu, aby podziwiać pracę już dokonaną dla szczęścia mieszkańców miast, łącząc się, Panowie, całkowicie z waszemi usiłowaniami, które mają na celu urzeczywistnienie wielkich ideałów cywilizacji społecznej.

Skladam najserdeczniejsze życzenia Kongresowi pomyślnego rozwoju jego prac.

Pozdrawiam gorąco naszych drogich gospodarzy. Niech żyje Paryż i miasta francuskie. Niech żyje Francja”.

Z poszczególnych przemówień zanotować należy przemówienie p. Emmerlinga z Wiednia, Husseina paszy z Aleksandrii, de Vellepano

z Madrytu, Walddingtona z Halifaksu, Chiodi z Medjolanu, Mayedda z Tokio, Junkera z Holandji, Chappuisa z Bernu, Vaneka z Pragi.

Na tem przerwano posiedzenie, odraczając je do popołudnia, reszta delegatów przemawiała na bankiecie przy zakończeniu Kongresu. Na bankiecie również przemówił p. minister Schrameck.

II posiedzenie Kongresu.

Na popołudniowym posiedzeniu przewodniczył p. Bédard z Quebecu i zabrał głos p. senator *Vinck*, dyrektor Związku międzynarodowego, wygłaszając referat o *działalności Związku międzynarodowego*.

P. *Vinck* stwierdził przedewszystkiem, że 37 narodów reprezentuje na tym zjeździe 700 uczestników, którzy przybyli, aby obradować nad polepszeniem zarówno życia fizycznego jak i moralno-intelektualnego od kolébki do śmierci obywateli miast.

Widzimy na tem polu postępy olbrzymie, taki przecież Londyn przy swem wielkiem skupieniu ludności posiada lepsze warunki higieniczne, niż małe miasta, a nawet wieś, pozbawiona urządzeń odpowiednich. W Londynie, jak w każdym mieście dobrze urządzone, to polepszenie warunków bytowania nastąpiło skutkiem systematycznych badań i racjonalnych posunięć, podczas gdy w drobnych gminach rząd opiera się na empiryzmie. To też rozstrzyga tu organizacja.

Wzrost miast cechuje wiek XIX, który następcy swemu pozostawił szereg zagadnień do rozstrzygnięcia, bądź nowych, bądź już częścią uwzględnionych poprzednio, któremi zajmuje się państwo i zarządy gmin. Miasta stały się ośrodkami życia narodów, tu człowiek społeczny kształci się, tu pracuje, tu odpoczywa. Tu znajduje ludzkość ujście dla swych zabiegów w urządzeniach wspólnych dla wszystkich i dla wszystkich dostępnych.

Postęp cywilizacji sprawił, iż u wszystkich narodów o wielkim lub małym rozwoju cywilizacyjnym zagadnienia zdrowej polityki miejskiej są jednakowe i sprawy rozstrzygnięte przez jedną gminę mogą być użytkowane na innym terenie przy uwzględnieniu warunków miejscowych.

Powstała oddzielna umiejętność administracji miast, oparta jednocześnie o naukę i o sztukę.

Wiadomościami i doświadczeniami zdobytemi dzielić się muszą gminy miejskie z sobą, biorąc wzajemnie od siebie niezbędne dane.

Stworzyło to konieczność kooperacji miast przedewszystkiem w poszczególnych krajach.

I oto jesteśmy świadkami powstawania od 25 lat związków narodowych miast.

Nie wystarcza to jednak społecznemu społeczeństwu, granice państw nie mogą być przeszkodą do porozumiewania się i do współpracy na polu administracji miast. Temu zawdzięczać należy, że w r. 1913 w Gandawie na Kongresie międzynarodowym miast powstał Związek międzynarodowy miast. Ale związek ten nie może opierać się o poszczególne miasta, lecz łączyć może tylko związki narodowe, gdyż tylko one dostarczyć sobie mogą wzajemnych wiadomości o postępach na ich terenie.

W ten sposób jednak najdrobniejsza gmina może przez pośrednictwo związku narodowego utrzymywać kontakt z całym światem cywilizowanym i czerpać z niego potrzebne sobie wiadomości. Nie może być gminy izolowanej na świecie, bo niema takiej, która nie miałaby się czego nauczyć od innych lub też służyć im przykładem.

Związek międzynarodowy zatem jest tym ośrodkiem, który zaoszczędzić może przy zbieraniu informacji czasu, pieniędzy i wysiłków przy roztrzyganiu dla miast zagadnień różnorodnych.

Jeżeli związki narodowe nie poskąpią nam informacji i będą nadsyłać je szybko, centrala również szybko może je rozesłać wszystkim swym członkom i tym sposobem dane, dotyczące każdego państwa, staną się dostępne dla wszystkich.

Pomalu nadsyłane informacje ulegną klasyfikacji i stworzy się archiwum niezmiernie cenne, dostępne dla wszystkich i wszystkim znane przy pomocy okólników.

Uzupełnieniem ich są, oczywiście, zebrania członków Związku na kongresach dla osobistej wymiany zdań i osobistego zapoznania się działaczy miejskich wszystkich krajów.

Wytworzy to atmosferę wymiany międzynarodowej, opartą na wzajemnej znajomości i wzajemnej przyjaźni.

Jeżeli jednak żadne wielkie przedsięwzięcie nie może być zrealizowane bez idealistycznego pierwiastku, również nie może się urzeczywistnić bez praktycznego ujęcia.

Tu należy złożyć podziękę miastom, które, popierając ideę nawet w czasie ciężkiej wojny, nie pozwoliły zamarzeć związkowi.

Dzięki materialnemu poparciu Związku miast francuskich i m. Paryża, dzięki związkom belgijskim, finlandzkim, miastom: Amsterdamowi, Hadze, Aleksandrii, Barcelonie, Belgradowi, Bukaresztowi, Genewie, Malmö, Rzymowi, San Paolo, Zurychowi oraz p. Solvayowi mogliśmy znów rozpocząć naszą działalność po wojnie.

Od czerwca r. z., kiedy na nasze zaproszenie pewna liczba delegatów miast zebrała się w Amsterdamie i ustaliła, iż Związek międzynaro-

dowy ma być delegacją związków narodowych starano się, aby wszędzie utworzyć związki narodowe.

Dzięki Lidze Narodów i Instytutowi panamerykańskiemu utworzyła się organizacja związkowa miast amerykańskich, przeprowadzona przez p. Ruy de Lugo, delegata Kubańskiego, którego widzimy i na obecnym kongresie.

Szczegóły tej nowej kooperacji poda w Nr. 10 *Les Sciences Administratives*.

W uchwale Ligi narodów wyraźnie zaznaczono konieczność tworzenia wszędzie związków narodowych, gdzie dotąd ich nie ma i związanie ich ze Związkiem międzynarodowym jako jedynym związkiem międzynarodowym i międzymiastowym.

Niezależnie od tego nawiązano stosunki z innymi związkami międzynarodowymi; Czerwonym Krzyżem, Ligą walki z bezrobociem, Ligą przeciwegruzliczą, Ligą walki z chorobami wenerycznymi. Stosunki te winny być utrwalone, gdyż w rezultacie miasta są terenem administracyjnym, na którym pracują te stowarzyszenia i związek może ułatwić im pracę.

Ze spraw, którymi zajęliśmy się w pierwszym rzędzie, główne miejsce zajmują mieszkania robotnicze, które dziś są zagadnieniem, interesującym wszystkie miasta.

Pod względem statystyki zebrano już materiał pokaźny i w pracy dalszej Związek nie ustanie.

Pozatem należało statut Związku przystosować do uchwał amsterdamskich, co uczyniono w Bazylei, która ofiarowała zebraniu gościnę. W naradach tych brali udział liczni przedstawiciele miast niemieckich, ale związek miast niemieckich (*Deutsche Städtetag*) odmówił swego udziału ze względów politycznych, wyrażając jednak nadzieję, że warunki polityczne pozwolą im złączyć się ze Związkiem międzynarodowym w przyszłości. Nie ustawał jednak Związek w chęci zbliżenia z Niemcami: Paryż i władze francuskie posłały im na Kongres zaproszenia, ale i te usiłowania rozbiły się o politykę niemiecką. Żałować tego należy tembardziej, że Związek, pozbawiony cech politycznych, jest związkiem naukowym, cywilnym i stwierdza mówca, że członkowie mają świadomość obowiązków, które wzięli na siebie dla dobra cywilizacji.

W czerwcu r. b. odbył komitet Związku naradę w Brighton wspólnie z licznymi delegatami angielskimi i przedstawicielami rządu Wielkiej Brytanii. Jako wynik narad gościmy na Kongresie przedstawicieli 15 miast angielskich.

Osobiście udał się p. Vinck do Kanady i Stanów Zjednocz. Am. Półn. z okazji zebrania Związku miast prowincji Quebec, i spowodował utwo-

rzenie w Ameryce komitetu propagandy na rzecz Związku międzynarodowego i obecności przedstawicieli Ameryki na obecnym Kongresie, co zadzierzga węzeł wzajemności między miastami Europy, Afryki, Azji i Ameryki.

I oto dzięki tym wynikom, które przeszły oczekiwania, mamy licznie obesłany Kongres przez delegatów 4 kontynentów, przez przedstawicieli 24 stolic świata.

To zgromadzenie daje p. Vinckowi wiarę w przyszłość Związku i nadzieję w jego dalszy rozwój. Związek międzynarodowy dąży do stworzenia przy każdym związku narodowym biur informacyjnych, widzimy je już we Francji, Belgji i Holandji oraz tworzymy je przy spółudziale ministra Montagu Harris w Londynie.

W Niemczech przedstawicielem Związku jest inż. Hecker z Düsseldorfu.

Sprawy, które zostaną poruszone na Kongresie nie są wyczerpaniem kwestji, ale jej zapoczątkowaniem. Związek jednak nie chce ograniczać się do ankiet, studjów i druków, chce wkroczyć na drogę praktyczną. Z inicjatywy Związku miast włoskich zajmuje się *dziś planem urządzenia wystawy międzynarodowej życia miejskiego*. Projekt będzie pogłębiany i opracowany przy uwzględnieniu metody grafików, które pozwoliłyby zobrazować objawy z życia municypalnego porównawczo na całym świecie. Wkrótce już związki narodowe otrzymają odpowiednie wskazówki, aby dostosować się w swych grafikach do międzynarodowych wymogów.

Oto dążenia Związku.

Zebrało się w tej sali kilka setek ludzi dobrej woli, którzy po tygodniowych pracach wspólnych i zetknięciu osobistem, myśląc razem o tych kilku wysuniętych sprawach, przeżywając wspólne wrażenia, wrócą do swej ojczyzny i swych miast. Trzeba, aby węzły tu zadzierzgnięte nie prysły, aby utrzymały się przy pośrednictwie Biura międzynarodowego w Brukseli. Utrzymując ten węzeł, będziemy spółuczestnikami i wykonawcami rozwoju cywilizacji społecznej.

Po świetnem tem przemówieniu, przyjętem z entuzjazmem przez zgromadzenie, zabrał głos p. de Lanux, który wspólnie z p. Haradu reprezentował Ligę Narodów, i stwierdził, iż Liga na zebraniu w Genewie przyznała Związkowi poparcie. W imieniu nieobecnego p. A. Tomasa i w imieniu Międzynarodowego biura pracy zabrał głos jego delegat i złożył Kongresowi pozdrowienie.

Po przemówieniu p. Pieura z Kanady posiedzenie zamknięto.

III posiedzenie.

Trzecie posiedzenie Kongresu odbyło się 30 września w pięknej sali kongresowej w le Grand Palais, na wystawie.

Zebrań to było mniej liczne i wypełnione było sprawozdaniami poszczególnych związków miast.

Biuro Związku międzynarodowego rozesłało w swoim czasie ankietę do wszystkich związków narodowych, mianowicie do Austrii, Belgji, Niemiec, Kanady, Danji, Estonji, Stanów Zjednoczonych, Finlandji, Francji, Anglii, Holandji, Węgier, Irlandji, Włoch, Japonji, Łotwy, Norwegji, Polski, Rumunji, Serbji, Szwecji, Szwajcarii, Czechosłowacji—z prośbą o jej wypełnienie.

Większość związków, między innymi i polski, przysłały swe odpowiedzi, z których zdążono wydrukować tylko odpowiedzi Holandji i Włoch, reszta będzie wydrukowana i rozesłana później.

W miarę otrzymywania druków będziemy w *Samorządzie* obznajmiać czytelników z zakresem działania i działalnością tych związków. Tu nadmienimy tylko, że zbędne było odczytywanie wyników ankiety na Kongresie, co zajęło bezużytecznie całe przedpołudniowe zebranie.

Odpowiedź na ankietę w imieniu naszego Związku odczytał dr. L. Zieliński.

IV posiedzenie.

Popołudniowe posiedzenie pod przewodnictwem p. ministra robót publicznych Piotra Laval'a wypełnił referat *M. G. Montagu Harris'a o stosunku gmin miejskich do władz państwowych i o ustroju zarządów miast*.

Doniosły ten temat, szczególnie dla nas, uzupełniły referaty włoski i hiszpański, niezmiernie ciekawe.

Już w r. 1923 p. Montagu Harris rozpoczął pracę nad ustrojem gmin miejskich w Anglii, jej kolonjach i innych państwach. Część tej pracy, przygotowywanej dla rządu angielskiego, autor zużytkował dla Kongresu.

Na nieszczęście nie wydano z drukiem i rozdano nam tylko część pracy mianowicie wstęp i ustrój miast francuskich oraz wnioski i kwestjonariusz.

Postaramy się tu streścić poglądy wybitnego angielskiego znawcy samorządu.

Pod nazwą „zarządu miejscowego” autor obejmuje wszystkie postaci zarządu poszczególnych części państwa, bez względu czy zarząd jest wykonywany przez ciała wybieralne czy przez urzędników państwowych. Sprawa zarządów autonomicznych w państwach o ustroju federalnym nie

jest tu rozpatrywana. To też co się tyczy Niemiec, Szwajcarii, Kanady, Australji, St. Zjednoczonych Ameryki Półn. rozpatrywał mówca tylko te autonomiczne zarządy gmin, które są podwładne państwu.

Mówca, rozpatrując poszczególne formy zarządu gmin i jego stosunku, stwierdza, iż różnią się w różnych państwach, zależnie od stopnia rozwoju ludności i pojęć o państwowości, względnie zależnie od rasy, i przytacza pełne głębokości słowa Pope'a:

„For form of government let fool contest

„Whate'er is best administered is best”

(Niech głupcy dyskutują nad formą rządu, każdy rząd, co dobrze rządzi, jest dobrym rządem).

I aczkolwiek to lapidarne wyrażenie jest tylko dowcipem, mieści w sobie prawdę, iż dobry zarząd nie tyle zależy od formy, ile od ludzi i włożonej przez nich treści.

Przenoszenie formy rządów z jednego narodu na drugi może być dopuszczalne tylko pod warunkiem uwzględnienia warunków miejscowych. Nie znaczy to jednak, by nie znać form rządów u obcych, i aby form tych nie studjować, znaczy tylko, że należy z tej wiedzy czerpać dla siebie te tylko wskazówki, które się do zastosowania nadają.

Studja podjęte przez mówcę na skutek polecenia rządu angielskiego uzupełnił on odpowiedziami, otrzymanymi z różnych państw, przedewszystkiem z Hiszpanji, Estonji, Francji, Holandji, Węgier, Włoch, Polski i Rumunii.

Mówca starał się uwzględnić wszystkie znane mu prawodawstwa, słuszną jednak zwraca uwagę na to, że znajomość samego prawodawstwa nie wystarcza, że stan istotny może w praktyce odbiegać od ustaw, czyli że obok prawodawstwa uwzględnić należy wykonanie prawa, na co nie zawsze mógł znaleźć odpowiedź w ankiecie. Mimo to praca mówcy daje pojęcie o stanie obecnym tej sprawy, jak przekonamy się z dalszego ciągu.

Najmniejsze jednostki samorządowe. Prawie we wszystkich państwach Europy pierwszą jednostką samorządną są gminy (gemeinde, municipio, commune, gmina), w Hiszpanji jednak znany jest podział gmin na mniejsze jednostki. Jako zasadę jednak uznają wszyscy podział państwa na gminy wiejskie i miejskie, posiadające pełną władzę niezależnie od wielkości. W Anglii okręgi wiejskie, parafje, są pierwszą jednostką, ale władza parafij jest ograniczona w porównaniu do gmin na kontynencie. Większość czynności, wykonywanych na kontynencie przez gminę, w Anglii jest udziałem dystryktu, t. j. kilku parafij. Miasta natomiast stanowią jednostki administracyjne. Podobny ustrój jest w Szkocji z tą różnicą, że zamiast rad okręgów

wiejskich mamy rady hrabstw. W Irlandji północnej okręgi miejskie i wiejskie są jednostkami administracyjnymi, w Irlandji niezależnej rolę samorządu wiejskiego odgrywają jako samorząd zasadniczy hrabstwa, nie rozciągając jednak swej władzy na miasta.

W dominjach angielskich na niższym stopniu rozwoju tworzące się środowiska są rządzone przez urzędy prowincjonalne dotąd, dopóki nie utworzą się osiedla, zdolne stać się jednostkami administracyjnymi.

Tak samo w Japonji i Stanach Zjednoczonych, w tych ostatnich towns, „townships” i „countie” są okręgami wiejskimi, obejmującymi niekiedy i małe miasta.

Cities w Ameryce i „cities”, „towns” i „boroughs” w dominjach i w Japonji są jednostkami miejskimi, ale liczba ludności tych jednostek jest różnorodna, w Ameryce np. najniższą jest 250 mieszkańców.

Od typu pierwotnej gminy są w różnych państwach pewne odstępstwa, np. w Szwajcarii są oddzielne gminy szkolne, religijne i t. p., w ostatnich jednak czasach i tu jest tendencja do skupienia całości zadań w t. z. gminie politycznej.

Toż samo dzieje się w Szkocji, Stanach Zjednoczonych, Kanadzie i Afryce Połudn. odnośnie do szkolnictwa, gdzie grupy szkolne posiadają autonomję, w Norwegii i Szwecji toż samo istnieje dla opieki społecznej, w Danji dla higieny publicznej; to rozdrobnienie autonomicznych zarządów dla różnych spraw jest najwybitniejsze w Nowej Zelandji.

Granice samorządności. Samorządność gminy w ścisłym tego słowa znaczeniu jest bardzo trudna do oceny na zasadzie zebranych materiałów, nadmieniono bowiem już wyżej, że przy ocenie granic samorządności w grę wchodzi nie tylko prawo, ale jego rzeczywiste wykonanie. Pozornie np. pełnię praw samorządowych będziemy mieli wtedy, gdy gmina posiada całokształt uprawnień, w sprawach lokalnych. Ale i w tym razie nadzór władz wyższych, zatwierdzanie taks i t. p. może całkowicie zniweczyć pozorną szeroką autonomję gminy. O autonomji finansowej zresztą pomówimy dalej, jest ona zdaniem p. Montagu Harrisa nieodłączną od autonomji ogólnej i nie ma tam istotnej samorządności, *gdzie uchwały rady gminnej są ważne dopiero po zaakceptowaniu przez władze wyższe.*

I tam gdzie następuje nominacja lub zatwierdzenie władz wykonawczych gminy przez rząd lub gdzie ulegają one kontroli samorządność jest raczej pozorna, niż rzeczywista.

Dla Anglika nadto „self government” — znaczy udział całej gminy przez wybraną radę gminną w wykonawstwie, istnienie więc niezależnej od gminy jednostki administracyjnej, czy to wybranej, czy tembardziej miano-

wanej na pewien okres czasu, jak np. burmistrze, lub pewna liczba komisarzy jest już negacją samorządności.

Zakres działania władz samorządowych. Gminy mogą wykonywać władzę na danym terytorjum albo tylko na skutek przekazania jej przez władze centralne, albo też wykonywując bez ograniczenia wszelką władzę, o ile nie jest ona im przez prawo zakazaną. W Anglii i dominjach oraz Japonii istnieje pierwszy tryb postępowania, inne państwa Europy i Ameryki należą do drugiej kategorii. W Rumunji jednak prawo o administracji z 13/IV 1925 r. ściśle określa ten zakres władzy, który może być wykonywany przez władze miejscowe. W większości wypadków, gdzie prawo przewiduje uprawnienia władz miejscowych, można znaleźć w prawie określenia ścisłe, w systemie angielskim rzecz tę regulują „local acts” — rozporządzenia miejscowe. Ważniejsze jest rozróżnienie obowiązków bezpośrednich i obowiązków względnych i może być rozpatrywane tylko łącznie z nadzorem władz państwowych nad samorządem. Obowiązki bezpośrednie są zazwyczaj przewidziane w prawodawstwie i są większe dla gmin miejskich niż wiejskich. Ogólnie biorąc piecza nad sprawami zdrowotnymi jest czynnością główną, a wykonanie policji sanitarnej leży w zakresie władzy wykonawczej gminy (mer we Francji, ciało wykonawcze w Holandji i t. p.) Budowa i utrzymanie ulic i dróg jest drugą czynnością obowiązkową gminy, w większości jednak wypadków drogi główne należą do wyższych stopni samorządu lub do rządu.

Tam, gdzie szkolnictwo zależy od władz miejscowych, jest ono najgłówniejszym zadaniem samorządu, w większości jednak wypadków szkolnictwo jest poza obrębem działalności gminy. Jako przykład innych czynności obowiązkowych gminy przytoczyć należy: rozdział opłat (Holandja, Danja), opieka społeczna (Włochy, Hiszpanja, Polska), rozdział wód (Włochy, okręgi wiejskie w Anglii i Walji), „sprawa mieszkaniowa (Anglja, Hiszpanja), pobór i wymiar podatków państwowych (Danja, Japonja), urbanizacja (wielkie miasta Anglii, Norwegja, Szwecja, Hiszpanja, Japonja).

Nadzór państwowy nad funkcjonariuszami gminy. Najwyższym stopniem wkroczenia władz państwowych do życia samorządowego jest nominowanie władz miejskich lub funkcjonariuszy (Belgia, Holandja, Szwecja, Japonja), gdzie mer lub naczelnik gminny jest mianowany przez Koronę, w Niemczech i Polsce wybrany zwierzchnik miasta jest zatwierdzany przez rząd¹⁾.

¹⁾ W Polsce jest ten zwyczaj tylko w b. zaborze pruskim i austriackim, projekt ustawy przewiduje ten usus dla całej Polski. (Przyp. sprawozd.).

We Francji jak i w innych krajach, gdzie jest system samorządu zbliżony, mer jest obieralny i staje się organem wykonawczym nie tylko rady miejskiej, ale urzędnikiem państwowym, podległym prefektowi i może być przez niego złożony z urzędu. W Anglii, Dominjach, Stanach Zjednoczonych rząd nie ma wpływu na wybór zwierzchnika gminy, ani innych funkcjonariuszy gminnych.

Autonomia finansowa. Kontrola nad polityką finansową gmin może polegać 1) na ograniczeniu prawodawczym źródeł dochodów gminy, 2) na żądaniu zatwierdzenia przez władze wyższe budżetów i uchwał finansowych przed wprowadzeniem ich w życie, 3) na rewizji rachunków gminy przez władze wyższe.

a) *ograniczenie źródeł dochodu* gmin istnieje prawie wszędzie, gmina ma uprawnienia do oznaczania niektórych opłat oraz do dodatków do państwowych podatków lub do jednego tylko z tych źródeł. Francja, Belgja, Holandja, Włochy, Hiszpanja, Niemcy, Szwajcaria, Węgry, Japonja i niektóre inne państwa zarówno dodatki do podatków państwowych jak i opłaty precyzują dokładnie w prawodawstwie i wysokość ich jest prawie ograniczona; opłaty jeżeli nie dochodzą do norm przez prawo przewiazanych nie wymagają zatwierdzenia (Francja); w Holandji, Norwegii, Szwecji i Danii najwyższa norma opłat jest ustalona w prawodawstwie, Finlandja i Polska nie mają pod tym względem ograniczeń. W Anglii wysokość opłat nie jest ograniczona, w Stanach Zjednoczonych i Dominjach Angielskich opłaty gruntowe są głównym dochodem gmin, w Stanach Zjednoczonych za podstawę służy wartość, w Dominjach wartość lub dochód.

Wyjawszy Anglię władze samorządowe mają uprawnienia do ustalania opłat i podatków oznaczonych w prawodawstwie, wyjątek stanowią Węgry, które pozwalają miastom na opodatkowywanie wszystkich źródeł przez państwo nie wyzyskanych. Teoretycznie toż samo jest w Belgji z warunkiem jednak uzyskania aprobaty króla, w praktyce gminy belgijskie uskarżają się na duże skrępowanie. Nowe prawodawstwo niemieckie ograniczyło źródła dochodów gmin, mogą one uchylać dodatki do podatków państwowych lub podatki własne tylko za zgodą władz rządowych. Nadmienić należy, że prawo podatkowe z r. 1920 w Niemczech wywarło wpływ ujemny zarówno na finanse państwa jak i gmin.

Wogóle w czasach ostatnich na źródła dochodów miejskich i stosunku do nich władz państwowych nadchodzą zewsząd skargi, Holandja np. stwierdza, iż gminy ponoszą wydatki nie tylko na cele czysto lokalne, ale i na ogólnie państwowe, jako to nauczanie elementarne, zawodowe i średnie, na policję, opiekę społeczną, nadzór nad rzeźnią, mięsem i inną

żywnością, budowę domów i polepszenie mieszkań robotniczych, walkę z epidemjami i epizoocjami oraz pieczę nad zdrowiem publicznem, i że wydatki, które muszą obciążać kraj, obciążają gminę. Próbowano subsydjować gminy przez państwo, ale subsydja od r. 1897 nie uległy zwiększeniu, potrzeby zaś wzrosły, co wytwarza zniżkę dochodów miejskich i nierównomierność wydatków.

b) *zatwierdzanie budżetów* (kontrola uprzednia). We Francji budżety miast mniejszych zatwierdza prefekt, budżety miast wielkich — Prezydent Rzeczypospolitej na wniosek Ministra Spr. Wewnętrznych. W Belgji, Holandji i Włoszech budżety gmin badają władze prowincjonalne, w Rumunii wszelkie opłaty i podatki gminne zatwierdza Minister Spr. Wewn. w porozumieniu z Radą administracyjną. W Skandynawji, Stanach Zjednoczonych i Hiszpanji budżety są składane władzom wyższym, ale nie wymaga się zatwierdzenia, zatwierdzeniu ulegają opłaty i podatki nowe. W Japonji dla nowych podatków i opłat jest wymagana zgoda Ministra Spraw Wewn. i Skarbu, wymagają również zatwierdzenia wydatki, wymagające rozłożenia na więcej niż 4-letni okres.

Kontrola, polegająca na uprawnieniu władz wyższych do wstawienia do budżetów wydatków koniecznych, nie uwzględnionych przez gminę, jest stosowana we Francji, Holandji, Polsce, na Węgrzech i częściowo w Niemczech. W Anglii i Dominjach oraz w Stanach Zjednoczonych niema kontroli uprzedniej, wymagane jest jednak zatwierdzanie nowych podatków — Ameryka jednak nie ucieka się do metody zatwierdzania, ale zgóry określa maximum wysokości podatków, do których gmina ma prawo. Anglja i Walja wymagają zatwierdzenia każdego podatku przez Ministra Hygieny Publicznej (departament administracji), toż samo w Szkocji, w Dominjach władzą zatwierdzającą jest rząd centralny lub prowincjonalny, w Kanadzie nadto przewidziano zastrzeżenie, iż ogólne obdłużenie gminy nie może przekraczać 20% wartości opodatkowanych obiektów, prawo to nie zawsze jest przestrzegane. We Francji pożyczka rozliczona na spłaty w ciągu 30 lat nie jest zatwierdzaną, o ile roczne spłaty nie przekraczają granic dodatków do podatków, w przeciwnym razie wymagana jest zgoda Rady Stanu. W Hiszpanji nie jest wymagana zgoda na pożyczki 90-dniowe, a gminy mają prawo zaciągać pożyczki do wysokości $\frac{1}{6}$ wartości obiektu, na który przeznaczono pożyczkę. W Norwegji pożyczki, spłacane w terminie powyżej 5 lat, wymagają zatwierdzenia przez Koronę. Oto przykłady ingerencji władz do budżetu, podatków i pożyczek gminnych, różnią się one w różnych państwach tylko w szczegółach. Rzeczą jest godną uwagi, iż w Szwecji *zatwierdzanie pożyczek przez Ministra Skarbu odbywa się przy udziale Związku Miast ew. jego Komisji finansowej.*

c) *kontrola państwowa następcza*. W większości państw budżety muszą być komunikowane władzom wyższym, również muszą być składane wykonania budżetowe bez konieczności systematycznego jednak ich rozpatrywania. Systematyczne badanie zamknięć rachunkowych odbywa się w Anglii, gdzie rząd wydatnie przyczynia się do dochodów gminnych. W niektórych prowincjach Holandji odbywa się systematyczna rewizja rachunkowa w gminach, *rewizji dokonywa również specjalne biuro Związku Miast w 386 miastach związkowych*. W Rumunji badań zamknięć rachunkowych dokonywa wyższa izba rachunkowa.

Sprawdzanie rachunków w Szwajcarii należy do wyższych władz kantonalnych, w Afryce Południowej do władz prowincjonalnych, w Australji do inspektorów rządowych. W większości stanów Kanady rewizji dokonują specjaliści delegaci rad gminnych, w Quebec inspektorów mianują władze prowincjonalne dla gmin wiejskich, stan New-Yersey w Stanach Zjednoczonych posiada oddzielną organizację rewizyjną.

We Francji wszystkie operacje finansowe winny być zapisywane do 2 ksiąg równoległych, jednej dla mera, drugiej dla skarbnika. Księgę mera sprawdza prefekt, skarbnika specjalna Komisja. Władze mogą kwestionować rachunki i wydatki.

Nadzór ogólny. Po za sprawami finansowymi wszelkie czynności gminy nadzoruje w większości państw Europy władza wyższa (np. prefekt). Sposoby nadzoru ogólnego są różne. We Francji wszelkie prawa pod tym względem posiada w swym departamencie prefekt, w Belgji wykonywa nadzór i kontrolę komisarz obwodu, zarząd obwodowy, gubernator lub król, zależnie od okoliczności, w Holandji Korona może uchylić każdą uchwałę gminną, sprzeciwiającą się prawu lub sprzeczną z interesami państwa, kontroli dokonywa „gedeputeerde staten”.

We Włoszech gminy uzyskać winny zgodę prefekta na wszelkie uchwały z wyjątkiem uchwał, nie wychodzących po za ramy rozporządzeń uprzednio zatwierdzonych w zasadzie, zazwyczaj jednak nadzór sprowadza się do stwierdzenia legalności uchwał. Niektóre uchwały wymagają zgody „Giunta provinciale amministrativa”.

W Norwegji każda uchwała gminy ulega zatwierdzeniu prefekta (Fylkesmand), uchwały mniejszości rady, odrzucone przez radę, idą pod decyzję króla. W Danji i Szwecji niektóre uchwały gmin wymagają zatwierdzenia, mimo szeroko ujętej samorządności gmin. Według nowego prawa hiszpańskiego (1924/5 r.) władze gminne uwolnione są od wszelkiej kontroli. Władze wyższe mogą jednak wprowadzić opiekę nad gminą, która w ciągu lat kilku wykazuje deficyt.

W Finlandji samorządność gmin jest zupełna, uchwały jednak w sprawie higieny, moralności, przepisy policyjne winny być zatwierdzone przez prefekta, sprzedaż ziemi przez ministra, sprawy dotyczące opieki społecznej i szkolnictwa przez odnośnych ministrów.

Uchwały gmin w Estonji w ciągu 4 dni winny być zakomunikowane ministrowi spraw wewnętrznych, który może w ciągu 15 dni zakwestjonować ich legalność. Na Węgrzech uchwały, dotyczące higieny, moralności, utrzymania porządku, winny być zatwierdzone przez prefekta. Miasta pozostają pod nadzorem ministra spraw wewnętrznych, miasta mniejsze podlegają w 1-szej instancji kontroli rady jeneralnej departamentu, w drugiej ministrowi. Najlepiej, zdaniem mówcy, nadzór zorganizowano w Niemczech. W Prusach gminy wiejskie w pierwszej instancji podlegają landratowi, w drugiej prezydentowi prowincji, miasta zaś prezydentowi prowincji i ministrowi spraw wewnętrznych. Nadzór dotyczy jednak tylko legalności. Uchwały podlegają zaskarżeniu do trybunałów administracyjnych. Jurysdykcja trybunałów administracyjnych jest nieomal wszędzie w Europie, ale różni się znacznie w szczegółach i nie daje się ująć w jakiś jednolity obraz, najlepsza jest pod tym względem organizacja w Niemczech, podczas gdy np. we Włoszech sposoby zaskarżenia decyzji władz miejscowych są bardzo różnorodne.

Trybunały administracyjne rozpatrują z jednej strony skargi zainteresowanych na czynności władz miejscowych, z drugiej bronią władz samorządowych przed zakusami władz administracyjnych.

W Anglii, Dominjach i Stanach Zjednoczonych trybunały administracyjne nie są znane, legalność uchwał i czynności władz miejscowych podlegają orzeczeniu sądów zwykłych. Poza kontrolą finansową zarządzenia władz miejscowych zatwierdza departament, a plany miast minister higieny, ale uchwały gminne mają natychmiastową moc obowiązującą i nie wymagają zatwierdzenia.

Toż samo w Stanach Zjednoczonych, które są klasycznym przykładem zupełnej samorządności miast.

Badając zresztą systemy rządów miejscowych widzimy, iż decentralizacja jest najbardziej rozwinięta w Szwajcarii, szczególnie w jej części niemieckiej. Gmina jest władna na swoim terenie, wiejskim czy miejskim, rządzić się według własnej woli i tylko sprawy bezpieczeństwa publicznego ulegają kontroli Kantonu.

Dążenie do zmian. Nie można uwydatnić tu wszelkich odmian samorządności w różnych państwach, są jednak warte zastanowienia dążności w różnych państwach do zmiany istniejących ustrojów i przyczyny, które

je wywołują. Tendencje te są najwybitniejsze w Stanach Zjednoczonych, gdzie dąży się do zupełnego uniezależnienia od państwa wielkich gmin miejskich (Cités), a przeciwnie do uzależnienia od państwa gmin i okręgów wiejskich, które nieposiadają w ogólności środków dla wypełnienia ciążących na nich zadań. Tą samą drogę obrała Irlandja, znosząc rady gminne i wprowadzając natomiast rady hrabstw, którym przekazuje uprawnienia zarządu wszystkimi jednostkami wiejskimi, w Niemczech wzrasta znaczenie okręgów, t. j. skupień kilku gmin, choć spotyka się to z większą opozycją, niż w Irlandji.

Centralizacja i decentralizacja niektórych czynności. Utrzymanie dróg publicznych, wychowanie publiczne, higiena publiczna są dziedzinami, w których walczy tendencja centralizacyjna z decentralizacyjną. Co się tyczy utrzymania dróg jest tendencja w wielu państwach do scentralizowania budowy i utrzymania dróg w rękach większych jednostek administracyjnych (departament we Francji), ale społeczny prąd przebiega raczej do subwencjonowania gmin w tym kierunku i zmuszenia gmin do budowania i utrzymywania dróg pod kontrolą władz departamentu.

Wychowanie publiczne jest wszędzie pod ścisłą kontrolą władz państwowych. We Francji centralizacja wychowania w rękach państwa jest najsilniej podkreślona, w Hiszpanji również, natomiast we Włoszech szkolnictwo oddano gminom. Norwegja ma wychowanie publiczne scentralizowane w rękach państwa, w Danji i Szwecji wychowanie publiczne jest oddane w pierwszej linii w ręce władz okręgowych, w drugiej gminnych. W Niemczech jest zupełna pod tym względem centralizacja, w Anglii i Walji wychowanie jest w rękach gmin pod kierunkiem „Board of Education“, w Szkocji jest scentralizowana w rękach specjalnego ciała, zależnego od departamentu centralnego. Największą autonomję gminną szkolną posiada Belgja, Holandja i Szwajcarja; w Holandji wolność idzie tak daleko, że stowarzyszenia prywatne szkolne są obdarzone autonomją narówni z samorządami miejskimi. W Stanach Zjednoczonych wychowanie publiczne należy do odnośnych ciał samorządowych, w Australji, Nowej Zelandji i Afryce jest czynnością państwową, w Japonji należy do obowiązku gmin.

Sprawy zdrowia publicznego w pewnym sensie są sprawami lokalnymi, w państwach, gdzie są uważane za dziedzinę rządu, spełniają ich zadania funkcjonariusze rządowi.

W Niemczech funkcje te spełnia burmistrz, we Francji mer, a nie rada gminna, w Danji lekarze hrabstwa lub obwodu są funkcjonariuszami państwowymi, w Anglii inspekcji sanitarnej dokonywują funkcjonariusze miejscowi, rady miejskie są odpowiedzialne za ich czynności, państwo daje prawodawstwo ogólne i wydaje regulaminy.

Te i inne sprawy są związane ściśle z ich finansowaniem i pod tym kątem widzenia widzimy dążenia do centralizowania różnych czynności administracyjnych lub ich decentralizacji. W wielu państwach powstają skargi na zbytne obciążenie przez państwo gmin i niema kwestji, że dzięki temu w Niemczech, Belgji i Holandji istnieje prąd w kierunku centralistycznym. Również i w Anglii istnieje dążenie do uzyskania na te cele administracyjne większych subsydjów od rządu, skutkiem przeciążenia gmin obowiązkami.

Przypuszczać należy, że w państwach, w których kontrola władz nad samorządami jest normalna, państwo nie ma zamiaru rezygnować ze swych praw, z drugiej strony dążenia gmin do rozszerzenia autonomji są bardzo wyraźne i trzymają centralizację na wodzy.

Finansowanie gmin przez państwo. W otrzymanych przez autora referatu danych mało jest danych co do pomocy państwowej dla gmin. W Holandji istnieje bank komunalny, w Anglii w tym celu założono w r. 1875 „Public Works Loan Commissioners“, w Rumunji założono Bank Kredytowy Obwodów i gmin, który udziela pożyczek; na Węgrzech od 1925 r., miasta otrzymały pożyczkę 10 milj. dolarów w Ameryce z gwarancją rządu, we Włoszech założono w tym celu „Cassa Depositie prestiti“, instytucję samorządną pod nadzorem ministra skarbu, Hiszpanja założyła w r. 1924 „Banco de Credito local de Espana“ z kapitałem 25 milj. pesetów, niezależnie od działającej już dawniej Instituto Nacional de prevision (Kasa rent na starość i ubezpieczeń społecznych), która gminom daje pożyczki.

Prawa urzędników gminnych. Od 1919 r. we Francji prawo nakazuje gminom o ludności powyżej 5000 mieszkańców uchwalenie statutu służbowego dla swych funkcjonarjuszów. W Holandji tylko sekretarz i skarbnik są wyróżnieni przez prawo, ich nominacja i dymisja może się odbyć tylko przy udziale zarządu gmin, innych rady gminne mogą angażować według swego uznania, odnośne prawo regulujące stosunki służbowe od lat 5 nie może doczekać się rozważenia. Na Węgrzech od r. 1912 prawa funkcjonarjuszów gmin są zrównane z prawami urzędników państwowych, w Estonji reglamentacja dotyczy tylko wynagrodzeń, Finlandja nie posiada żadnych praw obowiązujących w tym względzie, Rumunja natomiast ustaliła prawny stan pracowników gmin, we Włoszech każda gmina obowiązana jest mieć swój statut służbowy, zatwierdzony przez władze nadzorcze, prawa funkcjonarjuszów, ani płace nie mogą być wyższe i większe, niż urzędników państwowych. W Hiszpanji stosunki prawne są uregulowane przez prawodawstwo.

W Anglii tylko niektórzy urzędnicy gminni mogą być odwoływani za zgodą ministra, resztę praw urzędniczych regulują uchwały rad gminnych.

Jednostki pośrednie między gminą a rządem. Prawie we wszystkich państwach miasta wielkie są w bezpośrednich stosunkach z władzami centralnymi, małe miasta i gminy wiejskie są zgrupowane w większe jednostki administracyjne i posiadają wspólne rady okręgowe, hrabstwa.

Amts raad duński ma na czele ciało wybieralne, Fjllkesting norweski jest mianowany. W Saksonji członkowie Bezirkstagu są wybieralni, w Kanadzie tworzą rady z naczelników gmin, w Irlandji północnej członkowie rad hrabstwa są obieralni, częściowo zaś wchodzi do nich prezesi rad.

W państwach, posiadających ciała zarządzające gminą (magistraty, deputacje stałe), jak Belgja, Holandja, ciała te wykonują nadzór nad niższymi stopniami samorządu.

Poza czynnościami nadzorczemi rady departamentalne (u nas rady wojewódzkie) mają i własne obowiązki, jak np. utrzymanie dróg publicznych, jak tworzenie szpitali dla umysłowo chorych oraz niektóre inne czynności: wyższe szkolnictwo (Prusy, Anglja, Japonja), szkoły normalne (Francja Anglja), opiekę społeczną (Saksonja, Stany Zjednoczone), nadzór nad epizootjami (Danja, Anglja), zakłady dla głuchoniemych i t. p. (Belgja, Prusy), instytuty naukowe i techniczne (Włochy), sprawy zdrowia publicznego (Szwecja, Saksonja), zasilanie wodą, irygacje polne, rozdział siły elektrycznej (Holandja, Nowa Zelandja). W Szwajcarji instytucyj pośrednich samorządowych między rządem a samorządem gminnym niema (z wyjątkiem 2 kantonów), toż samo w Finlandji, Estonji, Kanadzie (z wyjątkiem Ontario i Quebec) i Australji.

Związki gmin. Związki gmin są dziś bardzo popierane, szczególnie w Anglji dla celów urbanizacyjnych i we Włoszech. W czasach ostatnich w Prusach istnieje projekt stworzenia Landbürgemeistrów dla obwodów gmin miejskich. Nowa ustawa gminna hiszpańska przewiduje dwa rodzaje związków: Mancomunidades municipales z inicjatywy gmin dla spraw miejskich i agrupaciones for zosas de municipios z inicjatywy rządu dla spraw nie związanych z urbanizacją. Związki miast są najlepszym dowodem potrzeby kooperacji gmin, szczególnie gdy wykonują takie prawa jak w Holandji co do kontroli finansowej lub na Węgrzech jako Związek ekonomiczny.

Zakończenie. W zakończeniu autor referatu, stwierdzając, iż dla braku czasu nie jest on kompletny, wnosi, aby na przyszły kongres wybrać małą komisję, która zajęłaby się szerszem opracowaniem tematu i wyraża życzenie, aby członkowie Kongresu nadsyłali do niego wszelkie uwagi w tej sprawie i uzupełnienia.

Jak widzimy obszerny referat p. Montagu Harrisa jest wyborynym przyczynkiem do sprawy ustroju gminnego w miastach i na wsiach, a szczególne znaczenie posiada dla naszych posłów i senatorów w chwili ustalania ustaw samorządowych.

Cieszę się niezmiernie, że główne postulaty referenta bardzo mało odbiegają od tez i opracowania ustawy przez niżej podpisanego dla Związku miast. P. Montagu Harris, znawca długoletni i kierownik samorządów angielskich, stoi na tym samym punkcie widzenia, co Związek miast polskich, t. j. szerokiej autonomji dla władz samorządowych. Jego lapidarne określenie, iż nominacja lub zatwierdzanie prezydentów miast jest zaprzeczeniem samorządności, jest tezą, której stale bronię oddawna. Jego poglądy na istotę nadzoru—są poglądami całości naszego Związku.

To też odbitki z tej części sprawozdania Związek rozeszle pp. posłom i senatorom, aby mogli bliżej zapoznać się z poglądami pierwszorzędnego znawcy samorządu.

* * *

Po referacie p. Montague Harrisa zabierali głos delegaci Włoch i Hiszpanji, streszczając stan ustroju samorządowego w swoich państwach.

Na szczególną uwagę zasługuje nowy ustrój hiszpański, któremu poświęcimy oddzielny artykuł.

Na tem ukończono prace w drugim dniu obrad Kongresu.

W końcu drugiego dnia obrad odbyło się zebranie delegatów, na którem Związek miast polskich reprezentował p. Ślaski z Lublina. Ustalono na tem posiedzeniu, że Związek nasz przystępuje do Związku międzynarodowego w charakterze członka rzeczywistego ze składką około 2.000 fr. złotych i wybierze do komitetu 6 członków i zastępców, których nazwiska będą ustalone na posiedzeniu Zarządu Związku miast polskich.

V i VI posiedzenie Kongresu.

Trzeci dzień obrad pod przewodnictwem p. Wiliama A. Magee z Pittsburga był poświęcony sprawie polityki gruntowej i stosunku jej do kwestji mieszkaniowej. Za podstawę służył referat p. Dooglever Fortuyn z Hagi z następującemi tezami:

1. Każda gmina winna prowadzić politykę gruntową systematycznie w celu zapewnienia miastu odpowiednich warunków do rozrostu i polepszenia warunków mieszkaniowych oraz środków komunikacyjnych.

2. Podstawą polityki gruntowej winien być plan rozszerzenia miasta, z oznaczeniem w grubszych zarysach przeznaczenia różnych części miasta.

3. Gmina winna posiadać dla prowadzenia prawidłowej polityki gruntowej własność gruntową, odpowiadającą wymogom przyszłego rozszerzenia miasta i pozwalającą jednocześnie zarządowi gminy wywrzeć wpływ na cenę placów budowlanych.

4. Gmina winna zaopatrzyć się w place zawczasu, aby nie płacić drożej, niż wartość ziemi ornej.

5. Dla przeprowadzenia prawidłowej polityki gruntowej gminnej, jest rzeczą niezbędną, aby plan rozszerzenia miasta miał siłę prawa w stosunku do właścicieli placów, aby nie mogli oni urządzać samodzielnie, ani dróg na swych terenach, ani prowadzić kanałów, ani wznosić budowli bez pozwolenia gminy; przewidzieć również należy, by gmina miała prawo w razie potrzeby na koszt właściciela znosić drogi i inne urządzenia, gdy są przeprowadzone wbrew planowi.

6. Polityka gruntowa gminna winna przeciwdziałać podnoszeniu ceny placów pod budowlę przez zaofiarowanie placów własnych za cenę normalną.

7. Przedsiębiorstwo eksploatacji gruntów gminnych winno być autonomiczne. Jeżeli w wyjątkowych wypadkach zdecyduje się gmina sprzedawać place ze stratami, Kasa miejska winna pokryć straty przedsiębiorstwa.

8. Gmina winna starać się o uzyskanie przy sprzedaży placów budowlanych takich warunków, aby przyszła nadwyżka ceny, niezależna od pracy właściciela, stała się, o ile można, własnością gminy jako dochód na dalsze rozszerzenie miasta.

Tej samej sprawie poświęcone były drukowane i rozdane na Kongresie prace p. Heckera z Düsseldorfu oraz przemówienie p. Toeplitza, oparte na uchwałach ostatniego naszego Zjazdu. Sprawie tej p. Toeplitz poświęcił oddzielny artykuł w „Samorządzie Miejskim“.

Na ostatniem posiedzeniu wysłuchano referatu p. Henri Sellier'a w sprawie tworzenia wielkich skupień miejskich. Przewodniczył temu posiedzeniu Anatol Monzie. Prócz referenta złożyli wnioski hiszpanie i włosi. Sprawę tę, jako mało u nas aktualną, z braku miejsca pomijamy.

O g. 5 pp. przewodnictwo objął p. Whybaut, prezes Związku międzynarodowego i wygłosił przemówienie, zamykające Kongres.

Oto dorobek posiedzeń Kongresu. O wiele byłby on donioślejszy, gdyby na walnych zebraniach dyskutowano tylko wnioski komisyj, ale jak widzimy i tak był bardzo pouczający ze względu na pierwszorzędne referaty i referentów.

Ale bynajmniej nie ograniczył się Kongres do posiedzeń; nadmienię już, że największą korzyść odnieśli uczestnicy z urządzonych przez miasto wycieczek.

Pozostawiając na przyszłość opis niektórych urzędzeń, tu postaram się w krótkich słowach wyliczyć te grupy urzędzeń, któreśmy zwiedzili.

1. *Nowe budowle mieszkaniowe*: domy robotnicze wielopiętrowe i wielomieszkaniowe przy Avenue Emile Zola, miasta ogrody w Suresnes, Lilas, Drancy, Gennevilliers, na przedmieściu Stains i domy studenckie fundacji Deutscha.

2. *Szkoły*: początkowe w Suresnes, szkołę ogrodniczą w St. Mandé, Szkoły sztuki stosowanej i szkołę na wolnem powietrzu w Boulogne-Bilancourt.

3. *Kąpiele* natryskowe w Suresnes, basenowe na Butte aux Cailles i stadjon pływacki w Tourelles.

4. *Zakład spalania śmieci* w Romainville. Zakłady elektryczne i gazowe w Gennevilliers.

5. *Ogrody i cieplarnie* w lasku Bulońskim oraz St. Mandé.

6. *Stację pomp, filtry i oczyszczanie wody chlorem i ozonem* w St. Maur.

7. *Straż ogniową* w Haxo.

8. *Tramwaje i autobusy* miejskie.

Zwiedzanie odbywało się autobusami w ciągu 3 dni od 9 — 6 w. z przerwą na śniadanie.

Organizacja była dość pierwotna, z małemi wyjątkami trudno było uzyskać bliższe informacje, mimo to korzyść ze zwiedzenia bardzo znaczna i w przyszłych naszych pracach na terenie miast naszych pozwoli nam zużytkować rzeczy widziane.

Na zakończenie kilka słów o stronie towarzyskiej Zjazdu.

Miasto Paryż urządziło przedstawienie w Gaité-Lirique z operetką „Lalka” oraz raut w Ratuszu, poatem odbył się bankiet składkowy z przemówieniami pp. ministra Schramecka, Guillaumina i Bellana, nadto uczestnicy mieli wstęp wolny na wystawę sztuki stosowanej.

Delegacja nasza we środę d. 30 września złożyła wieniec na grobie Nieznanego Żołnierza w obecności hr. Szembeka, złożyła wizytę w ambasadzie polskiej, gdzie następnie podejmował w piątek 2 października delegację p. hr. Szembek.

Część delegacji uczestniczyła w wycieczkach dalszych do Reims, Lyonu i Grenoble.

Wywiady z piszącym te słowa pomieściły pisma polskie przez Aj. P. A. T., nadto obszerniejsze artykuły dały „Życie polskie”, „Matin” i „The Chicago Tribune”, ta ostatnia w sprawach finansowych miast miała wywiad z p. L. Zielińskim.

Dr. Józef Zawadzki.

Wspomnienie pośmiertne.

(Ś. p. Lucjan Kobyłecki).

Szczupłe szeregi nierozgłośnych a szczerze sprawom samorządu miejskiego oddanych działaczy, znowu przerzedziły się. W dniu 19 października b. r. zmarł w Warszawie po dłuższej chorobie ś. p. Lucjan Kobyłecki, b. członek Zarządu Związku Miast Polskich, ławnik Magistratu m. st. Warszawy, przewodniczący Zarządu Wydziału Zdrowia Publicznego, członek Zarządu Teatrów Miejskich i Zarządu „Agrilu”, przeżywszy lat 65.

W latach przedwojennych ś. p. Lucjan Kobyłecki zdobył sobie w służbie publicznej szeroką popularność, jako długoletni, energiczny viceprezes Tow. Wioślarskiego. We wskrzeszonej Polsce żywo interesuje się sprawami miejskimi. W dn. 30 października 1921 r., na miejsce po ś. p. Jarogniewie Drwęskim, wstępuje do Zarządu Związku Miast Polskich, piastując godność członka Zarządu do dn. 24/V — 1922 r. Był członkiem zarówno pierwszej, jak i drugiej, obecnej, Rady Miejskiej, gdzie, jako bankowiec z zawodu, dał się zwłaszcza poznać jako wartościowy pracownik przy opracowywaniu referatów krytycznych i ocenianiu spraw finansowych. Na stanowisko ławnika powołany został w dn. 29 marca 1920 r.; współpracując z Magistratem, uczestniczył kolejno w różnych delegacjach.

Pogrzeb ś. p. Lucjana Kobyłeckiego odbył się w Warszawie w dn. 22 października b. r. Przy oddaniu ostatniej posługi Zarząd Związku Miast Polskich reprezentował viceprezes Zarządu, dr. J. Zawadzki.

Cześć pamięci zasłużonego działacza miejskiego.

SPÓŁDZIELNIA ARCHITEKTONICZNA

PRACOWNIKÓW ZAKŁADU ARCHITEKTURY POLSKIEJ w WARSZAWIE

pod kierownictwem inżynierów i architektów dyplomowanych

wykonuje

PROGRAMY, SZKICE i PROJEKTY:

1. REGULACJI MIAST,

2. PARCELACJI i ZABUDOWANIA

nowych założeń, np. uzdrowisk, miast-ogrodów,
kolonij mieszkaniowych, nowych dzielnic miejskich etc.;

szkice, projekty, kosztorysy i rysunki wykonawcze:

1. gmachów użyteczności publicznej, jak np. SZPITALI, SZKÓŁ, kąpielisk, koszar etc.,
2. KONSERWACJI gmachów zabytkowych,
3. BUDYNKÓW PRZEMYSŁOWYCH,
4. domów mieszkalnych i budynków gospodarczych,

oraz podejmuje się

KIEROWNICTWA ROBÓT BUDOWLANYCH.

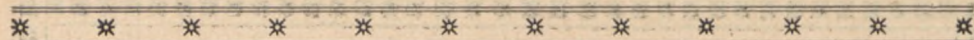

BIURA i PRACOWNIE SPÓŁDZIELNI ARCHITEKTONICZNEJ

mieszczą się

w WARSZAWIE, ul. NOWY-ŚWIAT Nr. 21.

TELEFONY: 258-53 i 121-38. KONTO w P. K. O. 10-491.

WYTWÓRNIA
TERMOMETRÓW i MANOMETRÓW
STANISŁAW STRAUS

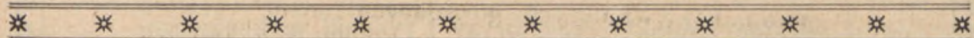
Warszawa, Al. Jerozolimska 22. Telefon 153-52.

POSIADA NA SKŁADZIE:

PIORUNOCHRONY. TELEFONY. DZWONKI ELEKTRYCZNE. ELEMENTY.
MATERJAŁY INSTALACYJNE, AEROMETRY, ALKOHOLOMETRY, PRÓBY DO MLEKA,
KWAŚÓW i t. p. OKULARY DLA ROBOTNIKÓW, BINOKLE, LUPY, KOMPASY.

Rok założenia 1886.

Konto czekowe P.K.O. № 2606.

„AEROFOTO“

PRZEPROWADZA ZNACZNĄ OSZCZĘDNOŚCIĄ CZASU
I KOSZTÓW POMIARY GEODEZYJNE, STOSUJĄC
W KORZYSTNYCH WARUNKACH

metodę
FOTOGRAFICZNO-LOTNICZĄ.

Łwów, ul. Zimorowicza 19

przedstawicielstwo

Warszawa „TRES“ Jerozolimska 13.

Państwowy Urząd Pośrednictwa Pracy

w Warszawie, ul. Ciepła 21.

ODDZIAŁ DLA UMYSŁOWO-PRACUJĄCYCH - Telefon 232-16.

Poleca:

- W DZIALE BIUROWYM: referentów, sekretarzy, rachmistrzów, kancelistów, stenografistów, maszynistki i t. p.
- W DZIALE HANDLOWYM: buchalterów, kasjerów, korespondentów, akwizytorów, ekspedjentów, magazynierów, praktykantów i t. p.
- W DZIALE NAUCZYCIELSKIM: nauczycieli, korepetytorów, wychowawczyń, bony, freblanki, ochraniarki i t. p.
- W DZIALE SANITARNYM: lekarzy, weterynarzy, dentystów, aptekarzy, drogistów, felczerów, akuszerki, pielęgniarzy i t. p.
- W DZIALE TECHNICZNYM: inżynierów, techników, mierników, kreślarzy, rysowników i t. p.
- W DZIALE ROLNYM: agronomów, leśników, administratorów, rzędców, pisarzy, ogrodników, leśniczych, gorzelanych i t. p.

Zapotrzebowanie przyjmuje się ustnie, pisemnie i telef. od 9 do 3 po poł

Reprezentantów prowincjonalnych z poważnemi referencjami na warunkach wynagrodzenia prowizyjnego

poszukuje

KRAJOWE TOWARZYSTWO UBEZPIECZEŃ

W DZIALE OGNIOWYM.

Oferty uprasza się nadsyłać do Administracji wydawnictwa

„Samorząd Miejski”

ul. Mazowiecka 7.

pod „Przedstawiciel Prowincjonalny“.

BYDGOSZCZ

w okresie przedwojennym była ostoją haka-
tyzmu a jedynym pionierem polskości był

Dziennik Bydgoski

który, jako najpoczytniejsze pismo w Byd-
goszczy i okręgu nadnoteckim rozchodzi
się po całej Polsce (a zwłaszcza w Wielko-
polsce i na Pomorzu), rozsyłany jest do 450
poczt, z których każda dostarcza to pismo
przeciętnie 3-5 miejscowościom w kraju.

Nakład 25 000 egzemplarzy.

Ogłaszającym

się przynosi „Dziennik Bydgoski“
wielkie korzyści.

DRUKARNIA BYDGOSKA

Poznańska 30 Telefon 315

wykonuje wszelkie prace w zakresie drukar-
stwa i introligatorstwa wchodzące, szybko,
starannie i po cenach umiarkowanych.